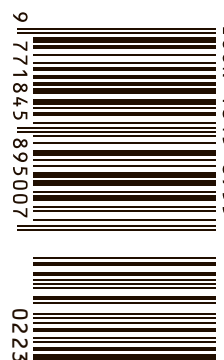

NOVOSTI HOBOTIN

#1204

Samostalni
srpski
tjednik

Petak 13/01/2023
1.33€ / 10 kn / 100 din

Pijuni pa ispljuni

Imenovanje i pad Ivana Paladine
i drugih potvrđuju da brojne
kadrovske promašaje premijera
Plenkovića, osim nesposobnosti,
povezuje iskazivanje maksimalne
lične lojalnosti premijeru, odnosno
činjenica da mu ne predstavljaju
nikakvu opasnost

str. 4-5.

Sretna nova kupovina

Prelazak na euro donio je nagli skok cijena, a teško je povjerovati da su nam vladajući političari bili zaista tako naivni kad su, svim upozorenjima usprkos, zanemarili dostupne instrumente za ublažavanje očekivanog šoka. Premijer sada najavljuje da će poduzetnički neposluh kažnjavati oštrim mjerama, ali promijeniti se u biti neće ništa, a najmanje cijene

Ni dandanas, gotovo dva tjedna kasnije, nije posve jasno jesu li cijene podigli svi ili gotovo svi, uvjerljiva većina ili samo obična, ili pak značajna manjina, a možda samo vidna, ili tek rijetki među trgovcima. Nalazi i dojmovi sukobljavaju se izrazito burno. Kao viđenja jetija, Gospe, svemiraca – tema se uporno održava na anegdotalnoj, neobaveznoj razini, mada su ovog puta posrijedi egzaktno novčane vrijednosti konkretnih maloprodajnih, prehrambenih i drugih artikala prije i poslije striktno fiksirane točke na vremenskoj crti, Nove godine.

Mistifikaciju nije odagnao ni državni inspektorat, iako su se glavni inspektor i njegova zamjenica u međuvremenu izjasnili veoma izričito, ali to podjednako čine predstavnici trgovaca. Podaci još nisu sistematično analizirani, pa su se zasad tome u najvećoj mjeri približili mediji koji ilustriraju evidentno poskupljenje u širokom spektru. Faktograf se još nije oglasio.

Uz tako nabujalu dramatiku, to jedno neodgovoreno pitanje – makar što se tiče službenih instanci – u javnosti je otvorilo razna druga, vezana, za koja nisu nadležna određena tijela ni službe. Zar ne smiju trgovci po volji dizati cijene u tržišnoj ekonomiji? No tko jamči da je slobodno tržište bogomdano i nedodirljivo, te kako nam je to zadano? Bez obzira, zašto su trgovci odlučili višim cijenama kompenzirati inflaciju – jer tako oni kažu – baš sad, u času uvođenja eura? Koji su točno uzroci te inflacije? Je li ono negdje rečeno da su je dijelom i sami trgovci potaknuli? A hrvatska vlada, zar doista nije očekivala značajno poskupljenje, iako je ono bilo više nego predvidljivo? Nisu li ga najavili mnogi, uostalom, nije li ono zabilježeno u svim drugim zemljama pri uvođenju eura, čak i bez inflacije? Zbog čega nisu na vrijeme instalirani zaštitni mehanizmi? Hoće li Vlada RH sad ukinuti neke subvencije za prokazane drznike? Smije li politika zadirati na

taj način u ekonomiju, te kad i kako? Što je uopće politika i kakvog ima smisla ako se ne bavi ovakvim temama od životnog značaja?

Probat ćemo odgovoriti na neka od njih, a probali su već i poneki drugi medijski akteri. Kao i uvijek, ludo su zanimljivi oni proturizično te proprivatnički nastrojani pojedinci u čijim se gordim reakcijama zorno ogledaju proturječna sistema koji zastupaju. Primjerice, čelnik Udruge Glas poduzetnika HRVOJE BUJAS koji je proteklih dana na televiziji N1 ustvrdio, po tko zna koji put, da su za skupocu krivi uhljebi i porezi, dočim Slovenija ima niže cijene zbog bolje države. Demantirat će ga već i statistika po kojoj udio poreznih davanja u BDP-u iznosi u Hrvatskoj 35,8 posto, a u Sloveniji 38,5 posto. Za usporedbu, Njemačku odlikuju 42,4 postotka, Francusku 47.

Indexov omiljeni blogger GORAN VOJKOVIĆ razapet je između gnušanja nad trgovcima koji su poskupjeli iza paravana valutne konverzije, i načela da trgovci na to imaju pravo, jer je ovo tržišna ekonomija ili – imamo posla s totalitarizmom. Da bi to potkrijepio, na Twitteru je objavio proglas ANTE PAVELIĆA iz '41. sa zabranom dizanja cijena, a objavu naslovio, po običaju, urnebesno duhovito: 'Socijalizam: možda uspije 287. put!'

S druge strane, ako nas imalo zanima međunarodni kontekst, svjedoci smo rasta državnog intervencionizma diljem globalnog (sjevero)zapada koji je donedavno nalagao upravo suprotan kurs. Reguliranje tržišta i žešći upliv države karakterizirao je ekonomsku politiku istih zemalja i prije neoliberalnog zaokreta s kraja prošlog stoljeća, dakle, čitava dva-tri desetljeća nakon Drugog svjetskog rata. No to ne znači da je i Hrvatskoj danas samo tako dopušteno ono što je njima. Pa, možemo se barem podsjećati na činjenično stanje, kako sada, tako i nekoć. Ekonomist BORIS COTA napomenuo je prošli tjedan da su cijene – kao i plaće, u dogovoru sa sindikatima i poslodavcima – bile zamrznute u Izraelu osamdesetih, tokom povije-

sne tamošnje hiperinflacije. No to je samo jedna od metoda antiinflacijske borbe. Nisu joj pribjegavali samo TITO i Pavelić, Vojkovićevim revizionističkim podvalama usprkos.

Potonji analitičar, ljubitelj atraktivnih paralela iz tzv. oba totalitarizma, nadalje imenuje tipskog ovdašnjeg protagonista – *homo balkanikus*. Nešto slično, geografsko-mentalitetno očitavanje, poduzima komentator Jutarnjeg lista VIKTOR VRESNIK, u trgovačkom dizanju cijena prepoznajući 'posljednji trzaj balkanske iskonske gramzljivosti u Hrvatskoj'. Nije ga omelo saznanje da su najveći trgovci ovdje ipak stranci. O pohlepi, kao motivu trgovaca koji su digli cijene, progovorio je i sam naš premijer ANDREJ PLENKOVIĆ, dodajući izraze – bezobrazno, profilerski, prevarantski. Isti moralistički diskurs preuzeo je kolumnist Jutarnjeg lista GOJKO DRLJAČA. U korist trgovaca, doduše, ali svejedno. Bar je zabavno: u rukama države on vidi bič, mač, malj, tim redom, dok su biznismeni 'plahi kao srne'.

Nema koristi, a ni pameti od moraliziranja, naravno, čega su dobro svjesni u predstavničkim organizacijama poduzetnika, Hrvatskoj udruzi poslodavaca i Hrvatskoj obrtničkoj komori. Ne znači da u Vladi RH nisu, ali misle da je tako najbolje kad već nisu navrijeme poduzeli ništa bolje. Poduzetnici će se u nastavku priče braniti time da nisu počinili ništa mimo Zakona o uvođenju eura koji, naime, ne dopušta neopravdano podizanje cijena u trenu konverzije, ali ostavlja mogućnost za ono koje navodno jest opravdano. Prema stavu zamjenice glavnog državnog inspektora, neopravdanost uključuje sve osim jednostavnog preračunavanja kunskih iznosa od Stare godine u eurske.

Trgovci kažu da se 'eventualno poskupljenje pojedinih artikala kod nekih' tiče npr. krivog tumačenja akcijskih cijena do Nove godine. Naknadno su spomenute i nove cijene dobavljača. Nije tematizirana zaobilazna kompenzacija lani najavljenog poreza na ekstraprofit koji će zakačiti

najveće među trgovačkim lancima. Poskupljenje im je svakako marketinški najbezbolnije bilo izvesti upravo s valutnom konverzijom. Štoviše, određeni lanci ušli su u Novu godinu s reklamama kojima se oglašavaju kao oni rijetki koji uz konverziju – nisu povišili cijene.

Krunski argument ostaje inflacija, te njo me potaknut enormni trošak sirovina i energenata. ŽELJKO LOVRINČEVIĆ, ekonomist koji se proteklih par desetljeća istaknuo po naklonosti slobodnom tržištu, nalazi da to nije realno. On ističe da rast cijena ne može imati veze s kretanjem cijena na vanjskim tržištima. Jer, posljednjih su mjeseci pojefitinili energenti, sirovine također, poljoprivredni proizvodi isto, a i sama se inflacija našla u padu. Lovrinčević dodaje da u Hrvatskoj nismo iskusili tzv. inflacijsku spiralu zbog rasta plaća, nego zbog profita i špekulacija. Ovo vrijedi dobro upamtiti zbog svakog daljnjeg promišljanja raspodjele tereta inflacije po društvenim slojevima. Tome se mora dodati da je socijala u tome dobila jedino subvencijski novac emitiran bez pokrića, da bi efekt toga snosila opet ponajviše ona sama, ali posredno.

Ovaj ekonomist stoga zaključuje da je rješenje problema – veći porez na kapital i najviše dohotke. U protivnom Hrvatskoj prijeti ekstremno produbljivanje razlika između povlaštene i obespravljene klase. Sama konverzija kuna-euro ne bi pritom trebala zbunjivati: ona bi po sebi zapravo morala oboriti cijene zbog manjih transakcijskih troškova i valutnog rizika te kamata na kredite, u poredbi s onima u zemljama EU-a koje nemaju euro. No kod nas se cijene ne spuštaju ni kad inflacija pada, nego postoji samo obratno, tzv. korekcije naviše.

Plenković je zaprijetio trgovcima da imaju vratiti cijene na staro do petka, dana kad će se ove novine zateći na kioscima. Skeptični smo tim povodom, i ne samo mi, s obzirom na to da se prozvani krivci pozivaju na navodno objektivno poskupjele inpute,

IMPRESSUM

Godina xxiv / Zagreb | petak, 13/01/2023

NOVOSTI
#1204

Samostalni srpski tjednik

IZDAVAČ
Srpsko narodno vijeće
ZA IZDAVAČA
Milorad Pupovac
GLAVNA UREDNICA
Andrea Radak

ZAMJENIK GLAVNE
UREDNIKE
Boris Postnikov
IZVRŠNI UREDNICI
Goran Borković (Portal
Novosti), Petar Glodić,
Tihomir Ponoš
REDAKTORICE Ana Grbac,
Darija Mažuran-Bučević
KOLUMNISTI
Marinko Čulić, Boris

Dežulović, Viktor Ivančić,
Sinan Gudžević,
Boris Rašeta
REDAKCIJA
Paulina Arbutina, Jerko
Bakotin (urednik
Internacionale), Dragana
Bošnjak, Milan Cimeša,
Zoran Daskalović, Ivica
Đikić, Tena Erceg, Milan
Gavrović, Dragan

Grozđanić, Mirna Jasić
Gašić, Nenad Jovanović,
Vladimir Jurišić, Anja
Kožul, Igor Lasić, Bojan
Munjin, Tamara Opačić,
Luj Parežanin, Ivana
Perić, Srećko Pulig i Hrvoje
Šimičević

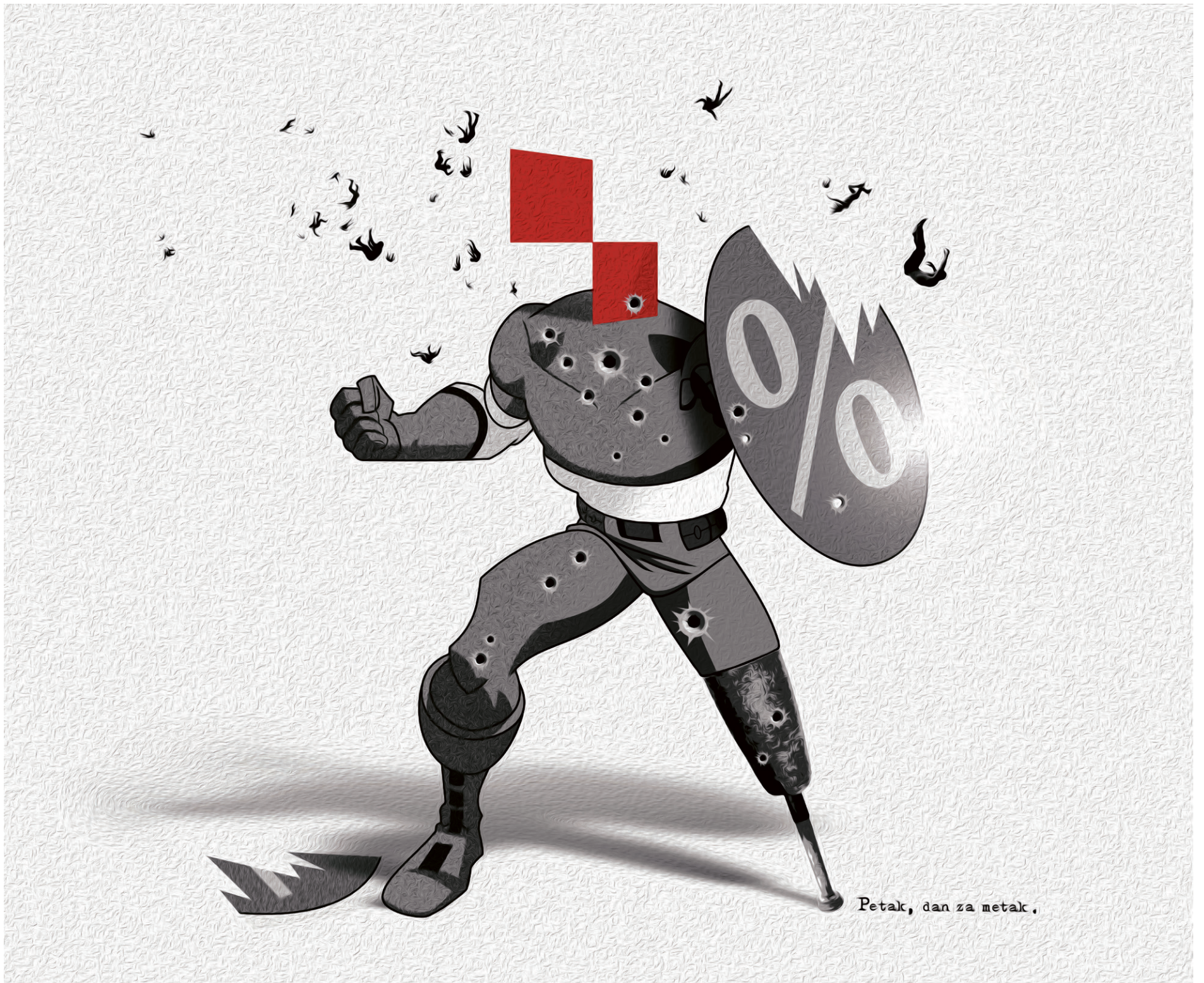
TAJNICA REDAKCIJE
Irena Bosnić

GRAFIČKI UREDNICI
Ivica Družak,
Darko Matošević

DIZAJN
Parabureau / Igor
Stanišević & Damir
Bralić, Nikola Đurek

ILUSTRACIJA NASLOVNICE
Luka Duplančić

ŠTAMPA Tiskara 'Zagreb', Zagreb
TIRAŽA 6500
Novosti su financirane
sredstvima Savjeta za
nacionalne manjine Vlade
Republike Hrvatske i sredstvima
Ureda za ljudska prava i prava
nacionalnih manjina Vlade
Republike Hrvatske.
REDAKCIJA
Gajeva 7, 10 000 Zagreb
T/F 01/4811 198, 4811 281
info@portalnovosti.com
www.portalnovosti.com

što povlači nužnost analize svakog trgovca ponaosob i svakog spornog artikla pojedinačno. Ova država nije uspijevala ni s manje zahtjevnim akcijama. Povrh svega, trgovci će imati zakonsko pravo jednostrano podići cijene, mimo konverzije, već u ponedjeljak. I ne isključivo pravo, nego će imati opipljiv razlog nakon ovako stvorenog dodatnog inflacijskog očekivanja.

To već spada u onaj špekulativni aspekt, odnosno njegov efekt. No imamo posla s blagodatima tržišta, a hrvatska vlada zauzima tu uglavnom kampanjsku poziciju, što joj unaprijed ograničava manevarski prostor za upravljanje kriznim procesima. I teško je povjerovati da su nam vladajući političari bili zaista tako naivni kad su, svim upozorenjima usprkos, zanemarili dostupne instrumente za ublažavanje očekivanog cjenovnog šoka po euru.

Famozne crne liste nekorektnih trgovaca definitivno ne postoje ili nisu afirmirane. Etički kodeks nije ugrađen u zakon, nego je promoviran isto kao što se sad promovira kategorija grijeha – moralistički. Najgore je to što moraliziranje u ovakvom sistemu, a slobodnotržišni princip gura socijaldarvinistički rezon, djeluje više kao neukusan vic. Pa i taj nesretni Etički kodeks potpisalo je oko tisuću obrtnika i trgovačkih društava u zemlji koja ih broji preko 200 tisuća. Nema načina za jasno utvrđivanje možebitne kartelizacije – dogovora najvećih igrača s

prikriveno koordiniranom politikom dizanja cijena. Premijer je ipak nedvojbeno ljut, valjda zato što mu je upropaštena prilika da neometano trijumfira povodom ulaska RH u eurozonu. Trgovci su s korekcijama baš mogli počekati još koji tjedan, umjesto da prvoloptaški iskoriste ono zaokruživanje decimale.

**Komentator
Jutarnjeg lista
Viktor Vresnik u
trgovačkom dizanju
cijena prepoznaje
‘posljednji trzaj
balkanske iskonske
gramzljivosti u
Hrvatskoj’. Nije ga
omelo saznanje da
su najveći trgovci
ovdje ipak stranci**

No, ako ćemo pravo, ništa ih nije sprečavalo da postupe ovako. Ovako benevolentna vlada sigurno ne, prisjetimo li se kako nas je upućivala na samoregulacijsku moć tržišta gdje, tako nekako glasi naravoučeniye, potrošač ravnopravno uređuje odnos prema ponuditeljima roba i usluga. BORIS VUJČIĆ, guverner Hrvatske narodne banke, proslavio se onomad tezom da je lako riješiti problem naglog skoka cijena u konverziji: odete nekom drugom trgovcu, poštenijem i jeftinijem. Dirljivo je takvo povjerenje u organsku samo(odr)živost ekonomije, mada na račun slabijih.

Hrvatska nije izašla na kraj ni s oligopolom dviju naftnih kompanija na tržištu naftnih derivata, koji je čak politički omogućila, kao što ne želi ukrotiti ni telekom-kartel s ovom najnovijom najavom viših cijena gdje su nastupili neskriveno orkestrirano. Jednako tako, ne zanima ih omogućavanje tržišne konkurencije među diskontnim lancima koji prodaju hranu.

Možda je nekom promaklo, ali u Hrvatskoj postoji samo jedan takav s tzv. nacionalnom mrežom – da se pojavio u bezmalo svakoj županiji. Postojao je i Agrokor tj. Konzum, pa se od toga najvećeg hrvatskog trgovca načinilo primjer najgoreg političkog upravljanja resursima, infrastrukturom i kadrom. Općenito, trgovcima se podilazilo, ne bitno manje negoli npr. financijskim kućama, već i naopakom monetarnom politikom, po cijenu ubijanja domaće industrijske

proizvodnje. Dobili smo na koncu ono što je poljski premijer MATEUSZ MORAWIECKI prošli utorak nazvao ‘kaos u Hrvatskoj’, govoreći o svom protivljenju uvođenju eura u Poljskoj prije negoli joj ekonomija dosegne snagu adekvatnu takvom uključenju u kudikamo širi kontekst.

Na tragu poriva da konačno posegne za ekonomskom politikom u izravnom sukobu s najgorim karakteristikama ekonomije, naš je premijer dao naslutiti da će poduzetnički neposluh kažnjavati ostrim mjerama poput uskrate subvencija, povlaštenih cijena energenata, ograničenja cijene dijela artikala itd. Djeluje to nalik alibi-stavu, i možda zaista poneko bude kažnjen, ali promijeniti se u biti neće posebno ništa, a najmanje cijene. Ostat će nam ipak spoznaja da tu negdje ima mjesta za itekako legitiman, čak društveno nasušan politički utjecaj, samo ako se netko želi njime poslužiti.

Ostat će u zraku i neprocesuirano pitanje uzroka ove inflacije te njezinih posljedica. Od podignutih kamata centralnih banaka do rastućih maloprodajnih cijena, i to je politika, pored onog špekulativnog porijekla inflacije kojim se političari moraju baviti. Ili održavati impresiju da to nije njihov posao, i tek prigodničarski reagirati na akumulirano nezadovoljstvo kroz situacije kao što je ova. Sve drugo je tržište, kad mu se dade na volju, kad ga se uputi na moral, a onda i tržište biva sve. ■

Andrej Plenković (Foto: Željko Lukunić/PIXSELL)

Kadrovski cirkus Andreja Plenkovića

Sudbina Ivana Paladine dobra je prilika da se podsjetimo najvećih kadrovskih promašaja premijera Plenkovića koji su još uvijek na funkcijama. Ono što ih, osim nesposobnosti, sve povezuje iskazivanje je maksimalne lične lojalnosti premijeru, odnosno činjenica da mu ne predstavljaju nikakvu opasnost

VJEROJATNO ima više faktora koji premijera ANDREJA PLENKOVIĆA dovode do katastrofalnih kadrovskih rješenja, kojih smo se – u emocionalnom rasponu od zapanjenosti do ogorčenosti – nagledali u proteklih šest i pol godina, ali čini se da je ključna jedna karakteristika većine nedoraslih i podkapacitiranih premijerovih odabranika: to je iskazivanje maksimalne lične lojalnosti premijeru, odnosno činjenica da nisu nikakva opasnost premijeru u pogledu popularnosti među biračima i u pogledu političkog talenta. Zadržat ćemo se samo na onim funkcionarima koji su trenutno na više ili manje moćnim političkim pozicijama. Izuzetak je samo ministar IVAN PALADINA koji je na odlasku, a redosljed njihovog pojavljivanja u ovom tekstu jest abecedni, jer bi rangiranje po nekom drugom kriteriju bilo suviše težak zadatak.

Mario Banožić

Jedino što BANOŽIĆA i dalje drži na mjestu ministra obrane jest njegov sukob s predsjednikom Republike ZORANOM MILANOVIĆEM, odnosno tvrdoglavo ustrajavanje na tome da je beznačajna ustavna definicija predsjednika kao vrhovnog zapovjednika oružanih snaga koji je odgovoran za obranu neovisnosti i teritorijalne cjelovitosti zemlje. Naravno da je i Banožić svjestan da je kontinuirano provociranje Milanovića njegov jedini adut u zadržavanju ministarske funkcije, pa sve mentalne kapacitete ulaže u produžetak te konfrontacije: zna da ga premijer neće smijeniti, jer bi ispalo da popušta pod predsjednikovim pritiskom, a zadnje što premijer želi jest to da se u javnosti i u redovima HDZ-a stvori dojam da je slabiji od Milanovića, pa makar u vojsci vladali kaos, klijentelizam, stihija, megalomanija kad je riječ o nabavi skupih sredstava i sustava te zanemarivanje kupovine osnovne topničke municije, izgradnje neophodnih objekata i razvoja nove, treće, pješačke brigade srednje težine. Problem s Banožićem nije samo u nesposobnosti nego i u njegovim postupcima dok je bio ministar državne imovine. Državno odvjetništvo već mjesecima ne uspijeva zaključiti je li Banožić počinio krivično djelo dokumentiranim pogodbom jednom zakupcu državnih poslovnih prostora u Zagrebu; ne uspijeva zbog toga što je teško utvrditi da je sve bilo čisto, a ako bi se utvrdilo drukčije, to bi značilo Banožićevo degažiranje iz Vlade, što Plenković sebi naprosto ne želi priuštiti.

Vili Beroš

Ministar zdravstva već pune tri godine ne uspijeva učiniti doslovno nikakav iskorak u pogledu reforme sustava koji neprestano proizvodi milijarde kuna gubitaka i dugova, a istovremeno dodatno gubi na efikasnosti i kvaliteti jer sve više pati od manjka liječnika na svim razinama – od obiteljskih liječnika u primarnoj zaštiti, preko onih na hitnim bolničkim odjelima, do specijalista u brojnim oblastima medicine. Sve što smo dosad vidjeli od BEROŠA jest prebacivanje odgovornosti i dodatnog posla na nekog drugog, bez obzira na protuargumente onih na koje se sve svaljuje, a to je bio i model operiranja u korona-krizi, krizi u kojoj je Beroš formacijski imao najvažniju ulogu i u kojoj je Hrvatska među najgorima na svijetu po smrtnosti od Covida-19 i među najgorima u krugu razvijenih zapadnih zemalja po postotku cijepljenog stanovništva, uz desetke milijuna

eura bačenih na neupotrijebljeno cjepivo. Ministar zdravstva ozbiljno se bavi jedino smišljanjem PR-trikova i izmišljanjem poteza koji će se svidjeti širokim slojevima građana, neovisno o tome koliko ti potezi imaju smisla i jesu li provedivi: to je recept koji je naučio od premijera Plenkovića.

Damir Dekanić

Župan Vukovarsko-srijemske županije, HDZ-ove vječne utvrde, sudjelovao je u prometnoj nesreći u travnju 2022., ali policija i USKOK još uvijek nisu uspjeli sa sigurnošću ustanoviti je li alkoholizirani župan bio za volanom službenog automobila koji se zabio u drugo vozilo parkirano uz cestu ili je župan sjedio na suvozačkom mjestu dok je vozio netko njemu blizak i pritom sasvim trijezan. DEKANIĆ je, inače, i tri godine ranije pijan izazvao ozbiljnu prometnu nesreću, također službenim autom. Dekanić je, osim toga, i prvi čovjek županije koja ima 60 posto vlasništva u Plinari istočne Slavonije, tvrtki preko koje su DAMIR ŠKUGOR, direktor srednjeg ranga u Ini, i njegovi ortaci preprodavali Inin plin i u kratkom roku privatno zgrnuli više od 100 milijuna eura. Plenkovića je, međutim, netko uvjerio da su Dekanić i Banožić, zajedno s njihovim mentorom TOMISLAVOM ČULJKOM, čvrsta brana od pokušaja da se HDZ u Slavoniji okrene protiv aktualnog šefa stranke. To je, eto, dovoljno da ih se drži na visokim funkcijama.

Davor Filipović

Predsjednik Vlade odlučio je isturiti neiskusnog i ambicioznog FILIPOVIĆA, ministra gospodarstva i održivog razvoja, u prve redove državne borbe protiv trgovaca i obrtnika koji su povišili ili naviše zaokružili cijene nakon što je prvog siječnja euro postao službena moneta u Hrvatskoj. Politička agenda Vladine populističke bitke jest ova: oni koji su povišili cijene učinili su to bez ekonomskog razloga, ali s ciljem da nanesu štetu vlasti i Plenkovićevom grandioznom uspjehu uvođenja Hrvatske u europodručje, pa će biti kažnjeni ako smjesta ne vrate cijene na staro. Stotine državnih inspektora i poreznika već dani-ma utvrđuju tko je i zašto dizao cijene, mada ne postoje nikakvi izravni zakonski mehanizmi prema kojima bi se sankcionirala spomenuta praksa. E, tu nastupa Davor Filipović koji barata isključivo prijetnjama: ima država alata i načina, poručuje ministar, naći ćemo model, uskratit ćemo energetske subvencije neposlušnima i pohlep-nima, povećat ćemo im poreze, kaznit ćemo ih zaobilazno... Ako je suditi po motivima, argumentaciji i političkom kapacitetu najistaknutijeg Plenkovićevog čovjeka u ovoj bici, građanima se ne piše dobro.

Gordan Grlić Radman

Slučaj ministra vanjskih poslova vrlo je sličan slučaju ministra obrane Banožića: i njega na funkciji drži samo sukob s predsjednikom države, koji ima sukreatorske ustavne ovlasti u području vanjske politike, kao što ih ima i u području obrane. Tom elementu svog ministarskog preživljavanja GRLIĆ RADMAN dodao je i rijetko viđenu servilnost prema onome koji ga je odabrao za dužnost kojoj nije dorastao. Jasno je da je Grlić Radman izabran za ministra zbog toga što otpočетка nije imao nikakvu ambiciju da se miješa u svoj posao i da gradi kakvu-takvu političku samosvojnost, a pritom je spreman udarati na Mila-

novića bez razmišljanja o posljedicama za vlastitu javnu reputaciju, jer je dovoljno inteligentan da zna da njegov položaj ne ovisi o javnoj reputaciji i rejtingu među biračima nego isključivo o premijeru koji cijeni kadrove spremne da vode njegove bitke i da pritom idu glavom ondje gdje svatko tko iole drži do sebe ne bi ni ko-pačkom.

Gordan Hanžek

Državni tajnik Središnjeg državnog ureda za obnovu i stambeno zbrinjavanje prvi je iza ministra Paladine kojem bi se trebala smiješiti smjena zbog toga što obnova nakon potresa na Baniji, pune dvije godine poslije potresa, nije odmakla dalje od nekoliko novoizgrađenih kuća, odnosno zbog toga što obnova ide ‘nestvarno sporo’, kako je definirao najednom probuđeni Andrej Plenković. HANŽEKOVA situacija nešto je povoljnija od Paladinine, jer Hanžek, za razliku od Paladine, nije nevažan unutar HDZ-a: glavni je tajnik Zajednice utemeljitelja HDZ-a ‘Franjo Tuđman’, u HDZ-u je više od 30 godina i bio je jedan od najvažnijih operativaca u unutarstranačkoj izbornoj kampanji Andreja Plenkovića. Ako se i dogodi da Hanžek bude smijenjen zbog uvjerljivosti budućih Vladinih obnoviteljskih namjera, ne treba strahovati da će ga HDZ ostaviti poslovno nezbrinutim.

Zlata Hrvoj-Šipek

Nikad na čelu Državnog odvjetništva nije bila osoba u tolikoj mjeri lišena autoriteta, uvjerljivosti, znanja i integriteta kao što je to slučaj s aktualnom glavnom državnim odvjetnicom. Bilo je na toj poziciji svakakvog svijeta, od probisvijeta do polusvijeta, od utjecajnih političkih poslušnika i golih partijskih činovnika do namazanih kombinatora vještih s medijima i politikom, no Zlata Hrvoj-Šipek neusporediva je u svom

nesnalaženju s bilo kime od prethodnika. Ona se, uostalom, nikad u svojoj dugoj karijeri nije bavila kaznenim predmetima koji čine oko 90 posto posla Državnog odvjetništva. Jedino čime raspolaže u impresivnoj količini jesu nadmenost i dociranje u javnim istupima, ali to nije od pomoći u podizanju kvalitetnih optužnica i u nošenju s izrečenim ili neizrečenim pritiscima i očekivanjima političke vlasti, vlasti o kojoj ovisi funkcija glavne tužiteljice. Iz obilja primjera dovoljno je izdvojiti samo slučajeve ŽALAC i TODORIĆ: DORH nije uspio pronaći ništa nezakonito u ministričinom baratanje novcem iz europskih fondova, pa se uključio Ured europskog javnog tužitelja (EPPO) i u relativno kratkom roku doveo stvar do podizanja optužnice; DORH-u više od pet godina nije bilo dovoljno da sastavi pravomoćnu optužnicu protiv bivšeg gazde Agrokora Ivice Todorića, a nije izvjesno da će se to dogoditi i u dogleđnoj budućnosti.

Ivan Paladina

U času kad nastaje ovaj tekst, u srijedu prijepodne, Paladina je formalno i dalje ministar prostornog uređenja, graditeljstva i državne imovine, ali vjerojatno to neće biti tako kad ovaj broj Novosti bude na kioscima. Plenković je u Paladini – koji je imenovan u ožujku prošle godine, nakon što je uhapšen dotadašnji ministar DARKO HORVAT – odlučio pronaći glavnog krivca za sramotno stanje poslijepotresne obnove Banije i Zagreba, jer mu je to najelegantniji način da skrene javnu pažnju sa sebe kao, objektivno, najodgovornijeg za rečeni debakl. Paladina ništa ne znači ni u HDZ-u ni u javnosti, nitko neće pustiti suzu zbog odlaska najbogatijeg ministra povezanog s nekretninskim mešetarenjem i ruskim kapitalom, ali iz sadašnje perspektive, postavlja se pitanje zašto je Plenković uopće postavio Ivana Paladinu za ministra, ot-

Jasno je da je Grlić Radman izabran za ministra zbog toga što otpočетка nije imao nikakvu ambiciju da se miješa u svoj posao i da gradi kakvu-takvu političku samosvojnost, a pritom je spreman udarati na Milanovića

kud mu on, što je vidio u njemu. To pitanje naročito je intrigantno kad se uzme u obzir da je premijer gotovo od samog početka imao otežanu komunikaciju s Paladinom i da ga praktički nije doživljavao. Je li se zgodno namjestilo da ga se smijeni zbog obnove, a zapravo je razlog nešto drugo?

Anđelko Stričak

Varaždinski župan dokazano je sklon alkoholu i izazivanju fizičkih incidenata pod utjecajem alkohola, no policijska tijela – a STRIČAK je u ratu bio pripadnik Specijalne policije – nađu način da se nekako zamagli ili zaboravi njegovo sudjelovanje u nasilničkim ispadima. U čemu je, unatoč svemu, ključ Stričakovog političkog opstanka? Zašto Plenković tolerira tu vrstu ponašanja? Zbog toga što je Stričak jako sposoban i što su mu poslovni rezultati impozantni? Razlog je najvjerojatnije u Stričakovom tridesetogodišnjem stažu u HDZ-u i u njegovom ratnom putu: Plenković je izračunao da mu je takav čovjek potreban za ojačavanje vlastite unutarstranačke pozicije, a kad je riječ o tome, predsjednik HDZ-a dokazao je da je spreman zatvoriti oči i pred većim nepodopštinama od onih koje proizvodi varaždinski župan.

Robert Šveb

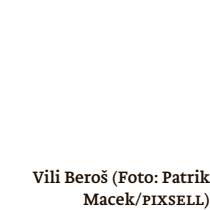
Prošlo je petnaestak mjeseci otkako je ROBERT ŠVEB postavljen za glavnog ravnatelja Hrvatske radiotelevizije i ništa važno nije se promijenilo u odnosu na stanje kad je prvi čovjek bio KAZIMIR BAČIĆ, koji je morao otići nakon što je osumnjičen za sudjelovanje u korupcijskoj aferi. Javnom servisu nije dovoljno blizu tri hiljade zaposlenih i oko 200 milijuna eura zagarantiranog godišnjeg prihoda da napravi suvisao, zanimljiv i politički nepristran informativni program, da afirmira kritičko, istraživačko i analitičko novinarstvo, i da potakne dostizanje visokih dometa u kulturi i audiovizualnom stvaralaštvu. Šveba i njegove suradnike to, zapravo, ne zanima: njima je bitno samo to da pristize novac od pristojbe, da su u milosti vlasti i da politički ne talasaju, a sad su se dosjetili da naprave katalog televizijskih potreba prosječnog HTV-ovog gledatelja kao pokriće za uređivačku politiku koja će forsirati eskapizam umjesto socijalne kritike, što je šifra za potpunu političku, zanatsku i kreativnu eutanaziju prisavskog mastodonta. ■

Mario Banožić (Foto: Tomislav Miletić/PIXSELL)

Gordan Hanžek (Foto: Josip Regović/PIXSELL)

Vili Beroš (Foto: Patrik Macek/PIXSELL)

Zlata Hrvoj-Šipek (Foto: Patrik Macek/PIXSELL)

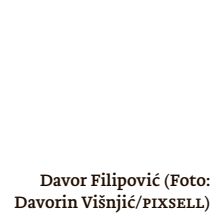
Ivan Paladina (Foto: Patrik Macek/PIXSELL)

Damir Dekanić (Foto: Dubravka Petrić/PIXSELL)

Robert Šveb (Foto: Patrik Macek/PIXSELL)

Davor Filipović (Foto: Davorin Višnjić/PIXSELL)

Anđelko Stričak (Foto: Marko Jurinec/PIXSELL)

Gordan Grlić Radman (Foto: Marko Prpić/PIXSELL)

Нова шанса

Традиционални Божићни пријем Српског народног вијећа окупио је државне делегације Србије и Хрватске, а њихов сусрет у загребачком хотелу Вестин означава нови покушај изградње партнерских и конструктивних односа двију земаља након дуљег периода захлађења

Недавно одржани Божићни пријем СНВ-а којем су присуствовале државне делегације Хрватске и Србије на челу с хрватским премијером Андрејем Пленковићем, односно шефом дипломатије и првим потпредсједником владе Србије Ивицом Дачићем, био је прилика за поновно покретање процеса побољшања односа између двију земаља.

У својим су говорима Пленковић и Дачић, али и представници Хрвата у Србији, министар Томислав Жигманов и предсједница Хрватског народног вијећа Јасна Војнић те њихов домаћин, шеф СНВ-а и СДСС-а Милорад Пуповац, указали на потребу отопљавања политичких односа, како због двију мањина које су дан прије пријема потписале Декларацију о сарадњи Срба из Хрватске и Хрвата из Србије, тако и због свих грађана и свих аспеката двају друштава, а коначно и због побољшања укупних односа у региону.

— Успјели смо да у хрватском друштву градимо толерантно озрачје и једнакост, да попунимо све празнине које постоје у међусобним односима, да исправљамо неправде, чинимо цивилизације искорак и изнад свега дамо генерацијски допринос помириби као темељној вриједности – рекао је Пленковић и нагласио велике помаке набоје у селима и крајевима у којима живе Срби откако је 2016. постао премијер. — Сваки дом у Хрватској, без обзира на то живе ли у њему Хрвати, Срби или неки трећи, морат ће имати оно што је елементарно, воду, струју и комуналну инфраструктуру какву заслужује – обећао је премијер.

Најавио је унапређење сарадње са српском и осталим мањинама кроз конкретне пројекте и политички дијалог, али и убрзање обнове кућа на Банији. Изразио је и задовољство односима српских власти према хрватској мањини у Србији, од уласка Жигманова у владу Србије до осуде инцидената и уступања родне куће бана Јелачића. Пленковић се осјетио обавезним подсјетити и на вријеме кад је Хрватска, по његовим ријечима, била жртва Милошевићевог режима.

— То наслијеђе је тешко и оптерећује односе Хрватске и Србије и то је чињеница. Ти односи се морају прије свега темељити на

истини и стварним корацима исприке и помирибе. Битно је да разумијемо те чињенице и не игнорирамо оно што је међу нама. Чинит ћемо све да пронађемо нестале и да се процесуирају ратни злочини који не застаријевају, али ћемо и учинити све да градимо мостове сарадње. То чиним и ја особно. Понекад чак науштрб популарности у властитом бирачком тијелу. Радим то свјесно и намјерно. Без обзира на то што је то мали дио штете, ради се о огромном искорак за укупну атмосферу у хрватском друштву. У томе успијевамо, без обзира на тешке околности – истакнуо је Пленковић.

— Најбољи односи Србије и Хрватске првенствено су у интересу наша два народа, али и читавог региона. Осим наше бригае за Србе у Хрватској, моје присуство овде снажна је порука о потреби разговора и редифинисања односа Београда и Загреба. Ми не мислимо исто о бројним питањима, али морамо да разговарамо и договарамо се – нагласио је Ивица Дачић. — Зато смо данас овде, на предлог председника АЛЕКСАНДРА Вучића који је задужио мог новог колегу министра Жигманова да заједно са Милорадом Пуповцем, уз потписивање њиховог споразума о сарадњи, нађемо и адекватне поводе за оживљавање конструктивног дијалога. Тај дијалог на равноправној основи уз међусобно уважавање представља једини пут за решавање свих отворених питања која нас на жалост и даље оптерећују – рекао је Дачић. — Србија је свесна да су нека од њих озбиљна и тешка као и да не могу бити решена у кратком року, ма колико желели да се решавање убрза. Препознајемо потребу

унапређења односа, али то је могуће само кроз нормализацију генералног политичког наратива и побољшање политичког дијалога без скривених агенди – истакнуо је потпредсједник владе Србије.

Залажући се да власти обје земље континуирано и досљедно осуђују говор мржње и етнички мотивиране нападе што би придонијело јачању повјерења, Дачић је нагласио и да Србија активно ради на јачању положаја Хрвата у Србији. О томе свједочи и улазак Жигманова у владу, што су позитивни примјери на које се треба угледати. — Србија остаје високо заинтересована и усмерена на пружање свих видова подршке Србима у Хрватској у остваривању пуног капацитета права гарантованих од ЕУ-а. Сигуран сам да ћемо заједно да радимо за бољу будућност – издвојио је Дачић. — Пописи нам говоре да можда ускоро нећемо бити потребни једни другима као непријатељи јер биолошки нестајемо. Зато, уместо да се такмичимо у мржњи, желим да се такмичимо у изградњи мира и добрих односа. Морамо да пронађемо заједнички интерес, чак и када не мислимо исто. Обично се Бадњи дан и Божић проводе у друштву најмилијих. Не верујем да смо ми најмилији једни другима, али ту смо где смо и морамо да живимо заједно, а кад је већ тако, онда је ваљда ред да живимо у миру – нагласио је српски шеф дипломатије.

Након пријема Дачић се састао с хрватским колегом ГОРДАНОМ Грлићем РАДМАНОМ, а Жигманов с потпредсједником владе АЊОМ Шимпрагом. Нажалост, окупљени и знатижељни новинари нису могли сазнати о чему се говорило јер по-

литичари нису дали изјаве за медије као што су то учинили Пленковић и Пуповац, наилазећи на помало провокативна питања појединих новинара.

Текстови хрватских медија у данима након сусрета између осталог означавали су Дачића као протагониста агресије, али је у укупном извјештавању предност ипак дана цјеновној и еурској проблематици, док благодарећи православном Божићу у Србији бар тих првих дана није било значајних медијских реакција.

Сада преостаје очекивање какви ће бити нови сусрети и потези обје стране, рецимо поново јачање међусобне сарадње рада органа чији је мандат рјешавање отворених питања двију земаља. Могло би се и поново сагледавати и испуњавати оно што још није испуњено у Декларацији о унапређењу односа и решавању отворених питања између Србије и Хрватске коју су у Суботици, у јулу 2016. године, потписали тадашњи премијер Вучић и хрватска предсједница КОЛИНДА ГРАБАР-КИТАРОВИЋ, а која предвиђа убрзавање рјешавања питања заштите мањина, преговора о утврђивању међудржавне границе, провођењу споразума о сукцесији и потраге за несталима у рату 90-их.

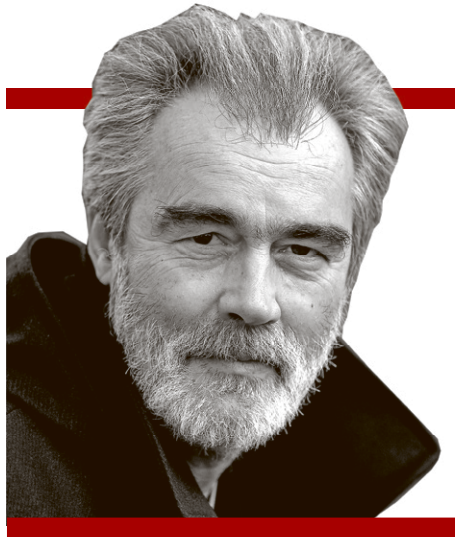
Вријеме ће дати одговор на питање хоће ли најновији сусрет получити боље политичке односе или ће они стагнирати до неке нове прилике, као што се то до сада догађало. Након добрих политичких односа почетком прошле деценије (Јосиповић и ТАДИЋ) с јачањем два Томислава (КАРАМАРКА као шефа ХДЗ-а и НИКОЛИЋА као предсједника Србије) долази до погоршања. До новог отопљавања долази 2015. када је хрватска шефица дипломатије ВЕСНА ПУСИЋ нагласила да су 'односи Хрватске и Србије врло добри и на новом нивоу', а Дачић да Србија жели 'градити боље односе с Хрватском на темељу заједничких интереса'.

Након споменуте Суботичке декларације из 2016. Вучић и Грабар-Китаровић срећу се још једном, овог пута у фебруару 2019. у Загребу. Како се испоставило, највећу корист од тог посјета имали су Срби Баније и Кордуна који су након Вучићевог обиласка добили значајну помоћ. Оно што је у цијелој ствари позитивно, без обзира на исход будућих сусрета јесу добри односи међу грађанима, као и јака сарадња те робна, културна и туристичка размјена. Српски филмови играју у Хрватској и обрнуто, пјевачи једне земље имају распродане концерте у другој, људи из Србије без проблеме долазе радити у Хрватску... По подацима привредних комора, српска и хрватска привреда за шест мјесеци 2022. оствариле су вањскотрговинску размјену од 805,7 милиона еура, за 35,4 посто већу у односу на исти период 2021., што их чини значајним привредним партнерима.

У данима одржавања пријема, бројни Хрвати дијелили су своје утиске с прослава Нове године у Београду и другим мјестима у Србији, док су Нишлије и други грађани Србије дијелили своје утиске са загребачког Адвента, а све уз обостране планове гдје ће се ићи на љето. Иако ратно наслеђе још постоји, уз позитивне показатеље о односима власти двију земаља према мањинама и свођењу међунационалних сукоба на ријетке изолиране инциденте, могло би се рећи да ће народ(и), чак и ако не буде великих политичких помака, наставити нормално живјети, путовати и сарађивати. Јер ако грађани Хрватске преживљавају сукобе Марковог трга и Пантовчака, грађани двију земаља, и већине и мањине, преживјет ће и можебитне пријепоре између Загреба и Београда. ■

Милорад Пуповац, Ивица Дачић и Андреј Пленковић (Фото: Сањин Струкић/PIXSELL)

UVREDE
& PODMETANJA

PIŠE Viktor Ivančić

*Žanrovska odlika
tekućih igrokaza
takva je da od
publike zahtijeva
stanoviti mentalni
napor: treba
zamišljati državu
dok se gleda farsa.
Kao kod lošeg seksa,
nema zadovoljenja
bez imaginacije.
Jer farsa je, kako
god okreneš,
dominantna forma
kroz koju se očituje
djelovanje hrvatske
države*

Država i farsa

MNOGI narodi imaju svoju državu. Nekim narodima država funkcionira dobro, nekima loše, neki su s funkcioniranjem države zadovoljni, neki pak nisu, nekima je ona majka, nekima maćeha, a samo Hrvatima država funkcionira kao kontinuirana farsa.

Da je FRANJO TUĐMAN onoga svečanog dana prije više od tri decenije s balkona ukrašena crvenim i bijelim pelargonijama, umjesto 'Imamo Hrvatsku!', uskliknuo 'Imamo Farsu!', publika bi se možda bolje pripremila za ono što je čeka. No, Otac države u tome povijesnom času nije htio iznevjeriti pravila žanra. Farsa, naime, u punom smislu ispunjava svoju svrhu tek kada se proširi uvjerenje da ona to nije.

Jedna od zadnjih i dojmljivijih epizoda farse evidentirana je ovih dana u Splitu, a specifična je utoliko što će imati i pravosudni epilog, s tim da sadržaj sudskog procesa i početne pozicije sukobljenih strana unaprijed jamče izvršnu zabavu: država je – avaj – tužila samu sebe.

Kako saznaje Slobodna Dalmacija, Republika Hrvatska ustala je tužbom protiv Ministarstva mora, prometa i infrastrukture Republike Hrvatske, odnosno Lučke kapetanije u Splitu, ne bi li se dokopala vlasništva nad četiri vojna broda za Obalnu stražu Hrvatske ratne mornarice, čiju je gradnju Ministarstvo obrane Republike Hrvatske prije više godina naručilo od Brodosplita, te ih i velikim dijelom platilo, a koji danas nedovršeni leže na pustim škverskim navozima, jer je splitsko brodogradilište u međuvremenu propalo.

U Upisniku brodova, javnoj knjizi koju vode lučke kapetanije u ime Ministarstva mora, stoji naime da su sporna plovila u vlasništvu TOMISLAVA DEBELJAKA, vlasnika zaključanog Brodosplita, i to bez založnog prava države koja je za njihovu gradnju iskeširala par stotina milijuna kuna. Pošto Republika Hrvatska smatra da ju je nadležna institucija Republike Hrvatske takvim upisom banditski oštetila, da ju je opelješila poput drumskog razbojnika, nije joj ostalo drugo nego da je tuži splitskoj ispostavi Upravnog suda Republike Hrvatske.

Priča je tipično birokratski komplicirana, pa ljubitelji detalja upućujem na instruktivan članak kolege DAMIRA TOLJA u spomenutom listu, no suština je, vidjeli smo, vraški jednostavna: Republika Hrvatska zatražila je sudsku zaštitu od nezakonitih postupaka nadležnoga tijela Republike Hrvatske – Ministarstva mora, prometa i infrastrukture – zbog kojih je Republika Hrvatska ostala bez imovine i pretrpjela milijunsku štetu.

Farsa se time još nije približila vrhuncu. Nadležna institucija Republike Hrvatske ne samo što nije krotko uvažila tužbu Republike Hrvatske, nego je sudu poslala odgovor u kojem stoji da Republika Hrvatska insinuira i lažno je optužuje. Da stvar bude uzbudljivija, novinar doznaje da se u tom odgovoru navodi kako je Debeljakova tvrtka upisana kao vlasnik nezavršenih brodova upravo na temelju ugovora što ga je država sklopila sa škverom.

Eto. Neznatni dio javnosti koji nije do kraja ubijen u pojam, premda trpi teške mentalne ozljede, s nestrpljenjem čeka ishod. Hoće li sud uvažiti tužbu države koja tvrdi da ju je država opljačkala? Ili će dati za pravo državi koja tvrdi da joj država podmeće pljačku? Krši li zakon država, kada imovinu koja pripada državi pripisuje privatnom subjektu? Ili zakon krši država, kada imovinu koja po ocjeni države pripada privatnom subjektu pokušava pripisati sebi?

Hoće li sud uvažiti tužbu države koja tvrdi da ju je država opljačkala?
(Foto: Duško Jaramaz/PIXSELL)

Tko je dakle zabrazdio u kriminal, država ili država? I kakvu ulogu u svemu tome igraju visoki predstavnici državne vlasti, čiji antagornizirani odjeli vode krvavi sudski boj – s jedne strane ministar mora, prometa i infrastrukture OLEG BUTKOVIĆ, a s druge ministar obrane MARIO BANOŽIĆ? Tko će naposljetku ispasti skot, hadezeovac ili hadezeovac? Sudeći po dosadašnjoj sudskoj praksi, to će odlučiti HDZ. Pazeći, razumije se, da ni jednome ne usfali dlaka s glave.

A dok traje farsični spektakl komornoga dometa, u pozadini se smjenjuju prizori surovoga realizma: brodovi naručeni još 2014., za koje je iz državnog budžeta izdvojeno 430 milijuna, postojano korodiraju na navozima kao ovlašno zavarene hrpe čeličnoga lima, autori promašene investicije spremaju se za nove podvige, takozvana Obalna straža ispomaže se gumenim čamcima i daskama za jedrenje, splitsko brodogradilište propada, radnici ostaju bez posla, tajkun kojeg je država šopala javnim novcem pljuje po državi jer je dobio premalo javnih para, s korumpiranim ministrima bira predatora kojemu će isporučiti škverski teren za turističku eksploataciju, premijer grozničavo razmišlja o sljedećem kapitalnom projektu u koji će uložiti svoju nesposobnost i nesposobnost svoga tima, procjenjuje u koji je debakl najunosnije investirati proračunska sredstva, Oleg i Mario češkaju jaja i časkaju preko mobitela jezdeći svaki u svojem audiju, 'a što misliš da naša ministarstva pred sudom zastupa isti advokat? joj, to bi bilo baš smiješno'...

Tu ćemo odustati od potankosti, budući da nas, mnogo više od sadržaja pojedinog komada, zanima priroda prevladavajućeg žanra. Ona je, naime, takva da publiku stavlja pred izazov i zahtijeva stanoviti mentalni napor: potrebno je zamišljati državu dok se gleda farsa. Kao kod lošega seksa, nema zadovoljenja bez imaginacije. Jer farsa je, kako god da okreneš, dominantna forma kroz koju se očituje djelovanje hrvatske države.

Rutinski ponavljana praksa izrasla je u jednoličnu tradiciju. Sudski raspleti uopće nisu nužni. Kao kad, na primjer, kreator državne politike na sjednici Vlade žestoko napadne državnu politiku zbog kraha obnove potresom ugroženih krajeva. Da je sukob produbljen i da je došlo do fizičkog obračuna, tko zna, možda bi premijer predsjedniku Vlade iskopao oko. Zar to nije farsa?

Ili kada državni inspektori krenu u juriš na prodajne centre, jer su trgovci iskoristili prelazak na euro za drastično podizanje cijena, iako i kontrolori i trgovci znaju da je igrokaz besmislen, budući da je država svojim nečinjenjem omogućila poskupljenja i sada nema zakonski alat kojim bi ih zaustavila, ali revni

inspektorat svejedno udarnički uređuje radi stvaranja dojma da država 'intervenira'. Zar to nije farsa?

Ili kada državna policija brutalno premlaćuje migrante u pograničnim šumama, a nakon što vijesti o tome dospiju u javnost, država oformi istražnu komisiju koja konstatira da nasilje – snimljeno kamerom i prikazano na više desetaka televizijskih kanala – karakterizira odsustvo svjedoka. Zar to nije farsa?

Slične scene su svakodnevne. One dobivaju na dinamici zahvaljujući HDZ-ovoj sveobuhvatnoj uzurpaciji institucija, što omogućuje da se preko državnog aparata obavljaju stranački poslovi, a preko stranačkog oni državni. Dođe li do unutrašnjih nesporazuma, ne znaš da li država udara na partiju, ili partija lupa po državi, ili se stranačke frakcije međusobno kolju u uniformama državnih službenika.

Sama država tako podsjeća na brod (shodno povodu držimo se plovećih metafora) čija ga pijana posada svojom brojnošću pritišće ka dnu i radikalno mu izokreće namjenu. Svakom od zbijenih korisnika palube svojevrstni je simulant vlastite nadležnosti, a kao ekipa, takoreći administrativna cjelina, demonstriraju impresivnu nemoć kad god im realnost dođe u susret. Farsične inscenacije su neminovne, bilo da se radi o predstavljanju havarije veličanstvenim uspjehom ili da je riječ o novoj porciji ideološkog cinizma.

Kao kad, zagrabimo li u bližu prošlost, državno tužilaštvo izvede pred sud 'naše' ratne zločince, pa ovi budu i osuđeni, a zatim im nadležno državno tijelo podigne spomenik, kojim se zločinu pripiše težina herojskoga djela. Zar to nije (bila) farsa?

Ili kada državna vlast najavi obračun s ustaškim simbolima, pa ukloni ploču s natpisom 'Za dom spremni' iz Jasenovca i premjesti je par kilometara dalje, u neposrednu blizinu partizanske grobnice. Zar to nije (bila) farsa?

Ili kad, poslužim li se iskustvom vlastite kože, pok. dikt. Tuđman inicira grandiozni državni projekt pozivajući se na pok. dikt. FRANCA, a zatim naloži državnom odvjetništvu da sudski goni one koji ga nazivaju frankistom. Zar to nije (bila) farsa?

Primjeri se mogu nizati bez kraja i konca, iz prošlosti i sadašnjosti.

Hoće li, međutim, čvrsta žanrovska struktura takvih nastupa demaskirati ili dodatno etablirati vladajući sistem, ovisi ponajprije o profilu publike, dakle o tome da li će izvedbe biti ispraćane ljudskim prezirom ili ovčjim blejanjem. U potonjem slučaju, simbioza pozornice i gledališta obećava solidan totalitarni potencijal. Nešto poput životinjske farse. ■

BUDIMIR LONČAR Ovo je najteža kriza od Drugog svjetskog rata

Kratkoročni pogledi na krizu su sebični i daju impuls populizmu i nacionalizmu, a potom raste i ekstremizam, prije svega desni. Povrh svega izbio je ovaj rat, koji treba što prije zaustaviti. Umjesto politike maksimalizacije profita, zapad se mora vratiti socijalnoj državi, dok se u međunarodnim odnosima moramo vratiti koegzistenciji

POSLJEDNJI jugoslavenski ministar vanjskih poslova, BUDIMIR LONČAR, posjeduje sedamdesetogodišnje diplomatsko iskustvo i fascinantno poznavanje svijeta. Ovaj veteran svjetske diplomacije (kako ga je nazvao GORBAČOV) prvorazredni je sugovornik za sve vanjskopolitičke teme. Nakon što je prvi dio velikog intervjua za Novosti donio detaljna promišljanja o ruskoj agresiji na Ukrajinu, njenim uzrocima, posljedicama i mogućim načinima okončanja, u drugom dijelu Lončar govori o aktualnim preslagivanjima međunarodnih odnosa i najvažnijim problemima suvremenosti. Teme razgovora su pitanje koliko u aktualnoj polarizaciji nedostaje politika nesvrstanosti, teza o novom hladnom ratu te sukobu liberalnih demokracija i autokracija, kraj unipolarnosti, BIDENOV mandat, američka vanjsku politika i unutarnja kriza, podređivanje Europe SAD-u zbog rata u Ukrajini, budućnost Europske unije i izgledi njene federalizacije, odnosi na Balkanu, značenje Jugoslavije i samonametnuta ograničenja današnje hrvatske vanjske politike.

Posljednji dio razgovora vraća se na globalnu optiku. Lončar iznosi razmatranja o potrebnoj reformi Ujedinjenih naroda i Vijeća sigurnosti kako bi te ustanove zaista funkcionirale kao svjetski parlament i odražavale realnost, odnosno sve značajniju ulogu zemalja takozvanog trećeg svijeta, kao i razmatranja o nužnosti prevladavanja neoliberalnog kapitalizma, povratka socijalnoj državi i uvođenja principa solidarnosti u međunarodne odnose. Globalni poredak danas se po Lončarevom mišljenju nalazi u najtežoj i najkompleksnijoj krizi još od Drugog svjetskog rata. Svijet je isprepleten i međuovisan kao nikada u povijesti čovječanstva, dok istovremeno vladaju kaos i razjedinjenost vodećih političkih faktora. Jedinu sigurnu budućnost suvremene civilizacije i garanciju prevladavanja opasnosti kao što su klimatske promjene, nuklearni rat ili nejednakost naš sugovornik vidi u povratku multilateralizmu, koegzistenciji i jačanju međunarodnih institucija.

Opravdavajući napad na Ukrajinu, Vladimir Putin izravno je naveo NATO-ovu intervenciju iz 1999. godine protiv tadašnje SR Jugoslavije. Ruski ministar vanjskih poslova Sergej Lavrov tvrdi da Rusija zajedno s Kinom gradi 'novi demokratski svjetski poredak'. Dojam je da rusko vodstvo rat u Ukrajini u svojevrsnom izopačenom smislu doživljava kao emancipaciju od unipolarnog svijeta pod dominacijom SAD-a, dok demokraciju u međunarodnim odnosima shvaća kao povratak na podjelu u interesne sfere, u kojima velike sile mogu raditi što god žele?

Ne može Rusija svoju agresiju opravdavati govoreći 'i oni su to radili', niti Amerika može ovom agresijom Rusije opravdavati svoje intervencije u Iraku ili Vijetnamu. Ali točno je da Rusija demokratizaciju vidi kroz takozvani balans ili ravnotežu velikih sila. Nije u tome demokratizacija, to je možda tek jedan od njenih preduvjeta. Istinska demokratizacija međunarodnih odnosa bila je u filozofiji Pokreta nesvrstanih, i nju smo u centar stavili na Trećoj konferenciji Pokreta održanoj 1970. u Lusaki. To je bila ključna stvar u tadašnjim međunarodnim okolnostima, a lično sam bio jedan od kreatora izglasnih dokumenata. Demokratizacija, ustvari, znači uvažavanje koegzistencije različitih sustava kao preduvjeta za traženje zajedničke odgovornosti i poduzimanja akcije po onim pitanjima koja su od općeg značaja i preduvjet napretka svih. Ona istovremeno

pretpostavlja ravnopravnost velikih, manjih i najmanjih – u stupnju nužnom za njihovu nezavisnost i suverenitet.

Kako bi izgledao pristup ratu u Ukrajini u duhu politike nesvrstanosti?

Nesvrstani pristup svakako bi se protivio ovoj vojnoj intervenciji. Zalagao bi se za zastavljanje rata i traženje rješenja na principima Ujedinjenih naroda, to jest teritorijalnog integriteta Ukrajine, kao i za rješavanje svih sporova između Rusije i Ukrajine u tom duhu. Upravo se u aktualnoj situaciji velike nesigurnosti, nepovjerenja i polarizacije vidi koliko svijetu nedostaje nesvrstana politika. Ona se nikada nije mogla nametati jer joj je nedostajala ekonomska, materijalna i operativna snaga. Ali nesvrstanost je ipak imala veliku moralnu snagu, iza nje je stajalo 120 zemalja, odnosno skoro dvije trećine Ujedinjenih naroda. Kroz nesvrstanost je velik broj zemalja koje su izašle iz antikolonijalne revolucije ušao u međunarodnu politiku s afirmativnim pozicijama. Kada sve te zemlje u UN-u zajedno glasaju vrlo su značajne, što se vidjelo i ovog puta. Većina njih glasala je za osuđu ruskog napada, ali što se tiče sankcija je već različit stav. Ako pogledate i posljednji sastanak G–20, vidjet ćete da velik dio svijeta ovaj rat vidi drugačije. Najmnogoljudnije zemlje kao što su Kina, Indija ili Brazil bile su protiv sankcija Rusiji i protiv proširenja sukoba.

Američki problemi

NATO je nedavno Kinu proglasio ‘sistemskim izazovom’, dok Kina i Rusija sve više govore o čvrstom ‘strateškom partnerstvu’. Političari i analitičari širom svijeta sve češće ističu kako svijet ide u pravcu novog hladnog rata, drugačijeg i još opasnijeg od prethodnog. Na zapadu se to tumači kao neminovnost sukoba između liberalnih demokracija i autokracija predvođenih Kinom i Rusijom. Što je vaše mišljenje? Ideja dijeljenja svijeta na dva bloka ili na dvije grupe država pogrešna je i nerealna, a time i opasna. Teško je razlučiti što je u jednom društvu demokratski, a što autokratski dio poretka. Ne možete autokraciju mijenjati izvana, kao što se ne može ni izvoziti ili uvoziti demokraciju – što je vidno pokazao slučaj Iraka. Takvi stavovi u stvarnosti idu u prilog hegemoniji i otežavaju afirmaciju univerzalnih vrijednosti kao što su očuvanje mira i podupiranje napretka za sve. Zato je politika nesvrstanosti kao filozofija danas ponovno aktualna. Mislim da Amerika griješi oko Kine. Bez obzira na sve njene unutrašnje slabosti, Kina je napravila revoluciju na svjetskom jugu, oslobodivši 800 milijuna ljudi siromaštva. To je progresivno postignuće za čitavo čovječanstvo. Nadalje, Kina s pravom u odnosu na Tajvan zastupa politiku ‘jedne Kine’, što ne znači da ima pravo Tajvan zauzeti vojnim sredstvima, kao što ni Amerika nema pravo da podstiče Tajvan na proglašenje nezavisnosti.

Poznavali ste i poznajete niz američkih predsjednika, od Cartera i Reagana do Obame. Kako zasad ocjenjujete Bidena? Biden je naslijedio vrlo tešku situaciju, kako na međunarodnom, tako i na nacionalnom planu. Mada su prošle dvije godine njegovog mandata, teško je ocijeniti koliko uspješno njegova politika mijenja TRUMPOVO naslijeđe. Ruski rat u Ukrajini sigurno je potaknuo sve negativne tokove. Dva su velika američka problema. Prvo, znatan je utjecaj *deep statea* koji smatra da Amerika i dalje stoji na čelu svjetskog sustava. Međutim, na čelu

Budimir Lončar i Angela Merkel (Foto: Privatna arhiva)

nema nikoga. Netko jest veći, a netko manji, ali demokratski sustav međunarodnih odnosa mora poštovati pravo svih. Međuza-visnost i svjetska integracija nikada nisu bili na tako velikom stupnju kao što su danas. Osim toga, Amerika je dugo vremena bila najvažnija zemlja za svjetsku trgovinu. Međutim, danas je Kina vodeći partner za šezdesetak od 105 najvećih svjetskih ekonomija, a Amerika za njih 35. To je velika promjena u međunarodnim odnosima. Nema sumnje da se gravitacijski centar sada nalazi na Dalekom istoku.

Drugo, Amerika ima čitav niz unutrašnjih problema, koje su ovaj rat i geopolitika privremeno potisnuli. Najveći problem je nejednakost, pa i relativno siromaštvo. Nakon Drugog svjetskog rata američka srednja klasa kontinuirano je prosperirala. Naravno, bogataši jesu bili na vrhu, ali i srednja klasa je napredovala, a razlike nisu bile tolike da bi izazivale sukobe. To razdoblje se završava s predsjednikom JOHNSONOM, a potom srednja klasa narednih četrdeset i više godina slabi i to kako materijalno, tako i što se tiče političkog i društvenog utjecaja. Danas tri bogata čovjeka, to su BILL GATES, JEFF BEZOS i WARREN BUFFET, posjeduju veće bogatstvo negoli 165 milijuna pripadnika američkih donjih slojeva zajedno, što je više od polovice stanovništva. Razlike kakve nisu postojale ni u feudalizmu proizvode veliki socijalni naboj koji automatski produbljuje rasne, etničke i sve ostale suprotnosti. Takvo stanje, koje je posljedica neoliberalnog kapitalizma i politike maksimalizacije profita, po mnogim političarima, znanstvenicima i geopolitičkim analitičarima nije održivo.

‘America is back’, odnosno, ‘Amerika se vratila’, poručio je u veljači 2021. Biden u svom prvom obraćanju svjetskim čelnicima, ciljajući na to da je gotovo s Trumpovim lutanjima. Što mislite o toj najavi povratka SAD-a svojoj prijašnjoj međunarodnoj ulozi?

Izjava ‘America is back’ može se shvatiti na dva načina. Američki povratak multilateralli, međunarodnim institucijama i posebno UN-u poželjan je i bilo bi dobro da se on tako shvati i od strane američkih *policy-makers*. Međutim, više nije realna američka dominacija u mjeri u kojoj je postojala poslije Drugog svjetskog rata. I to bez obzira na to što je Rusija sada napravila veliku uslugu Sjedinjenim Državama. Putin je zaustavio proces evolucije u Evropskoj uniji i NATO-u. Omogućio je konsolidaciju NATO-a, i to

Politikom prema susjedima
nažalost smo sami
blokiralili naše
vanjskopolitičke
potencijale.

Nevjerojatno je da
27 godina nakon
rata ne govorimo
o našim zajedničkim
sadašnjim i
budućim interesima

nakon što je MACRON proglasio njegovu ‘moždanu smrt’. Time je Putin uzrokovao ponovno podređivanje Evrope Americi, i to baš onda kada je bila u procesu zauzimanja svoje uloge u svijetu i traženja autonomne strategije. Evropa ima razloga za želju da bude partner Americi, ali ne po cijenu gubljenja vlastitog identiteta. Sada je vraćena u ovisnost od NATO-a koji se nije širio samo zbog Rusije, nego i zato da se Evropu zastavi u formiranju vlastitog sigurnosnog poretka i vanjske politike. To ne znači da je ugašena njena aspiracija da bude samostalan faktor. Riječ je o prelaznoj fazi, koja će nažalost trajati dugo.

Evropa i Balkan

Kako vidite budućnost Evrope i vjerujete li da će doći do pretvaranja EU-a u zajedničku federalnu državu?

Zasad je teško očekivati da se uvede federalizam. To se sigurno neće dogoditi uskoro, a čini mi se da je rat u Ukrajini taj proces dodatno odgodio. Prije rata se, na tragu Macronovih ideja, raspravljalo kako produbljivanje Unije mora doći prije proširenja. S druge strane, s ovim događanjima to produbljenje je postalo još značajnije. Mislim da je federalizam budućnost EU-a i da o njegovom uvođenju dugoročno ovisi i sam opstanak Unije. Inače neće moći funkcionirati kao zajednica, sposobna djelovati na poljima vanjske politike, obrane i djelovanja na širem svjetskom planu. Evropa odavno nije svjetski centar, pa ni u ekonomskom pogledu. Od 100 najvećih kompanija na svijetu, danas samo njih 14 pripada Evropi. Svjetski centar se premjestio u Ameriku, kao i na Daleki istok, gdje će se u narednih petnaestak godina još više pomicati.

Očigledno je da se EU nalazi na putu kako proširenja, tako i integracijskog produbljenja. Nužne su i neke institucionalne promjene. Pozitivan pomak dogodio se jaćanjem uloge Evropskog parlamenta, ali njegovu ulogu nužno treba i dalje jaćati te razviti veću interakciju između evropskog i nacionalnih parlamenata. Možda bi bilo svrsishodno da se i sam Evropski parlament svreformira, i to tako da se uvedu dva doma. Gornji dom bio bi Dom država, gdje bi sve zemlje imale po dva predstavnika, kao što je slučaj s američkim Senatom. U tom bi se domu rješavala najvažnija pitanja u području vanjske i obrambene politike ili proširenja Unije, i to ne po načelu apsolutnog konsenzusa, nego *prevailing*, odnosno prevladavajućeg konsenzusa. To znači da bi se pojedine zemlje koje se ne slažu s određenim odlukama mogle od njih ograditi, a da to ne utječe na odluku velike većine. Primjer blokada koje su Grčka i Bugarska postavile u slučaju primanja Makedonije najbolje pokazuje koliko pravo veta svake pojedine članice

U aktualnoj situaciji
velike nesigurnosti,
nepovjerenja i polari-
zacije vidi se koliko
svijetu nedostaje
nesvrstana politika.
Ona se nikada nije
mogla nametati
jer joj je nedostajala
ekonomska,
materijalna
i operativna snaga.
Ali nesvrstanost
je imala veliku
moralnu snagu

suzbija efikasnost zajednice u cjelini. O tome je govorio i MARIO DRAGHI – o potrebi da se otkloni pravo veta, a da se ipak nađe adekvatna forma koja bi omogućila izražavanja stava pojedinih zemalja, a da se ne zaustavi proces implementacije odluka. Drugi, odnosno Donji dom djelovao bi kao klasičan parlament, znači bio bi biran po načelu ‘jedan čovjek – jedan glas’ i odlučivao po principu većine.

Svakako, važno je i da se unutar EU-a i svake pojedine zemlje članice razriješ i što je korisan patriotizam, a što nacionalizam. Također, treba raditi i na produbljivanju europskog identiteta. Nužno je pronaći alternativu jaćanju pojedinih nacionalizama, a ta alternativa mogla bi se naći u ponovnom okretanju socijalnoj državi. Jedino solidar-nost i jaćanje društvene kohezije mogu po-tisnuti nacionalizme.

Što mislite o aktualnoj međunarodnoj situaciji i odnosima na Balkanu, naročito što se tiče nekadašnjih jugoslavenskih republika?

Balkan ima mučnu prošlost. Štoviše, taj pojam je sinonim lošeg stanja, iz kojeg nije lako izići. Teško da mi bilo kome možemo biti uzor, pogotovo zato što smo još uvijek opterećeni nedavnim sukobima koji su oživjeli mržnju i loše tradicije. A tu su i stara nepovjerenja između Bugarske i Makedonije, kao i pitanje položaja Albanaca na Balkanu u cjelini.

Boris Tadić, Budimir
Lončar i Stipe Mesić
(Foto: Privatna arhiva)

Ključno je dati objektivnu definiciju Jugoslavije. Ona je bila emancipacijska konstrukcija i oslonac za zemlje izašle iz Austro-Ugarske. Istina je da se prva Jugoslavija pretvorila u hegemoniju Srbije, s tim da Srbija jest bila naznačajnija i najviše je dala za stvaranje zajedničke države. Ali druga Jugoslavija riješila je taj problem. Hrvatska nije imala bolji način za ostvarivanje svoje državnosti od Jugoslavije, a da ne govorimo što je Jugoslavija značila za Makedoniju, Crnu Goru ili Bosnu i Hercegovinu. Jugoslavija je bila i socijalna država. S demokracijom je išlo teže, mada nije čitava demokracija u tome da smijete govoriti što želite. Nešto je i u ravnopravnosti životnih uvjeta. Jugoslavija je dotrajala, ali mogla se redefinirati i transformirati, možda kao konfederacija. Svakako bi danas predstavljala vrlo značajan pozitivni faktor unutar EU-a. Međutim, MILOŠEVIĆ i suradnici na drugim stranama tu su zemlju željeli pokopati. Nijedna od novih država nema snage reći koliko je doprinijela izbijanju rata, pa nema ni iskrenog nastojanja da se nadiđu posljedice krvavog raspada.

Hrvatska vanjska politika

Pridruživanjem šengenskom području Hrvatska je zaokružila svoje ključne strateške ciljeve. Kako vidite naredne vanjskopolitičke prioritete?

Svaka vanjska politika počinje na vlastitim granicama. Već i udžbenici diplomacije ističu da je vrlo važno kakve odnose imate sa susjedima. Nama samonametnuta ograničenja uvelike onemogućavaju da imamo širi pogled na svijet, inventivniju i prisutniju vanjsku politiku uopće, a naročito unutar EU-a. Hrvatska je ostvarila strateške ciljeve, a zahvaljujući ulasku u NATO ima i obrambene garancije. Svojevremeno me veoma impresionirao primjer Vijetnama. Ta zemlja je uz ogromne žrtve pobijedila američku politiku u jugoistočnoj Aziji. Vijetnam je i pobjednik i žrtva, što je uloga u koju se danas stavlja Hrvatska. Ali za razliku od nas, u Vijetnamu nema kontinuirane proizvodnje ogorčenja, niti se drugoj strani stalno podnose računi, nego se žele što bolji odnosi sa SAD-om. Vijetnamci smatraju da Amerika mora sama napraviti samokritični bilans svoje agresije. I Jugoslavija je imala težak rat s Njemačkom i Italijom, ubijeno je preko milijun ljudi. Međutim, ubrzo nakon rata razvili smo vrlo dobre odnose.

Već krajem četrdesetih godina gledali smo u budućnost. Do sedamdesetih, kada sam bio ambasador u Bonnu, gotovo 40 posto naše ukupne trgovinske razmjene bilo je s Njemačkom.

Hrvatska danas ne želi zauzeti poziciju zemlje koja ima dovoljno kapaciteta i samopouzdanja da završi s lošom prošlošću. Umjesto toga se generira netrpeljivost. Nema sumnje da je tako i u Srbiji, ali Hrvatska je upravo zbog ishoda našeg sukoba u boljoj poziciji da bude širokogrudna, i morala bi biti što širokogrudnija u odnosu na susjede. Ne znači da ćemo odstupati od naših interesa, ali ne moramo se hraniti mržnjom. Bosna i Hercegovina je još jedan test. Sigurno je da u toj zemlji, u koju je nesreća velikim dijelom uvezena, treba ostvariti ravnopravnost naroda. Ali ta ravnopravnost je simbolična, ona ne može biti apsolutna – kao što nema ni apsolutne ravnopravnosti velikih i malih država, mada je dobro da u UN-u sve zemlje imaju po jedan glas. Ravnopravnost naroda ne smije gušiti ravnopravnost pojedinaca, koja je srž demokracije. A upravo se gušenje ravnopravnosti građana događa u postavljanju Hrvatske u njenom odnosu prema BiH. Nacionalna i građanska jednakost moraju biti povezane, o tome ovisi prosperitet pojedinaca. Sveukupno, politikom prema susjedima našalost smo sami blokirali naše vanjskopolitičke potencijale. Nevjerojatno

*Putin je zaustavio
proces evolucije
u Evropskoj uniji
i NATO-u. Omogućio
je konsolidaciju
NATO-a, i to nakon
što je Macron
proglasio njegovu
‘moždanu smrt’.
Time je Putin
uzrokovao ponovno
podređivanje
Evrope Americi*

je da 27 godina nakon rata ne govorimo o našim zajedničkim sadašnjim i budućim interesima.

Kako komentirate činjenicu da EU tri desetljeća nije u stanju integrirati ovu regiju?

Mislim da je Unija propustila da otvori vrata svim državama proizašlim iz bivše Jugoslavije, i to onda kada je mogla nametnuti pregovaračke uvjete. Nije smjela dozvoliti da se zaustavi proces ulaska Makedonije. Unija sada hoće što prije uključiti Ukrajinu, mada je prihvaćanje ukrajinske kandidature potez koji u ovom trenutku ima više psihološke nego realne i strateške posljedice. Ali, slično tome, trebalo je ranije naći elastičniji odnos prema BiH, upravo zbog nevolja koje je ta zemlja proživljavala. Za Srbiju je realno da uđe u EU. Istovremeno je rat u Ukrajini Srbiju doveo u vrlo tešku situaciju, jer se nalazi pod velikim pritiskom da se izjasni za sankcije Rusiji. Ako rat potraje, mislim da će makar iz taktičkih razloga morati da pristane na njihovo uvođenje.

Povratak multilateralali

U globalnim međunarodnim odnosima sve važnije postaju zemlje koje ne pripadaju zapadu, poput Indije, Indonezije ili Brazila. Kako bi se ta činjenica trebala odraziti na međunarodnu političku arhitekturu – neizbježna je reforma UN-a, naročito Vijeća sigurnosti?

Prvo, što se tiče Vijeća sigurnosti, nedavne ideje i nastojanja da se Rusiji i Kini oduzme pravo veta neće nitko prihvatiti, pa ni Francuska ili Britanija. Vijeće sigurno treba proširiti i to tako da novi stalni članovi postanu Indija, Nigerija, Japan, Njemačka, možda Indonezija i još neke zemlje. To bi zapravo bila aktualizacija Ujedinjenih naroda, tako da njihovo ustrojstvo odražava novu realnost svijeta. Drugo, općenito se mora ojačati uloga Ujedinjenih naroda, tako da oni zaista budu međunarodni parlament. Sve akcije koje se tiču obrane i nezavisnosti pojedinih zemalja, a naročito vojne akcije, moraju se obavljati strogo u skladu sa sedmim poglavljem Povelje UN-a, koje regulira pitanja ugroze, narušavanja mira i agresije.

Treće, trebalo bi da se stvori ekonomsko-financijsko tijelo, u čijem bi sastavu bile otprilike ove zemlje koje danas čine G20. Ideja je rođena 2008. godine u okviru EU-a, za vri-

jeme velike financijske krize. Formirana je i komisija koja bi trebala raditi na osnivanju tog tijela, na čelu s nobelovcem JOSEPHOM STIGLITZOM. Novo tijelo trebalo bi imati mandatorne prerogative, što znači da su njegove odluke obavezujuće, kao i odluke Vijeća sigurnosti. To bi mnogo značilo za uvođenje principa solidarnosti i obzirnosti u međunarodne odnose, kao i za suzbijanje monopola velikih i jakih. Liberalni kapitalizam u jednoj fazi jest dao podstrek ekonomskoj ekspanziji, ali je istovremeno stvorio ogromne razlike i porast moći malog broja ljudi. Globalizacija je dovela do dominacije jednog dijela svjetskog kapitala, prije svega američkog, ali i onog iz drugih zemalja. Tako se stvaraju monopoli, ruši se tržišna ekonomija uopće i stvara neokolonijalni sistem.

Što još vidite kao najveće probleme današnjice?

Nalazimo se u najtežoj i najkompleksnijoj krizi još od Drugog svjetskog rata. Rat u Ukrajini i aktualna geopolitička situacija samo su jedan element te krize, i to element koji zaklanja dugoročne probleme. Radi se o multidimenzionalnoj krizi i kapitalizma i demokracije. Nakon što je na zapadu odbačena socijalna država, utržilo se sve, pa i sama država. Umjesto država, često odlučuju i politiku određuju korporacije ili one obavljaju ono što države ne mogu. U samoj ekonomskoj sferi imamo veliku inflaciju, recesiju i dužničku krizu. Ovolika stopa inflacije slomit će cijeli sistem ako se ne podignu kamate. Ali podizanje kamata strašno će opteretiti servisiranje duga. Globalni dug premašio je 200 posto svjetskog BDP-a, što je neodrživo. Nitko se ozbiljno ne bavi problemom siromaštva. Kratkoročni pogledi na krizu su sebični i daju impuls populizmu i nacionalizmu, a potom raste i ekstremizam, prije svega desni. Nepoznato je kako ćemo iz svega toga izaći. Povrh svega izbio je ovaj rat, koji treba što prije zaustaviti. Umjesto politike maksimalizacije profita, zapad se mora vratiti politici socijalne države, dok se u međunarodnim odnosima moramo vratiti koegzistenciji. Put ka sporazumijevanju može se tražiti preko odnosa prema klimatskim promjenama i devastaciji prirode, što je jedan od najvažnijih globalnih prioriteta.

Hoće li pitanje klimatskih promjena biti dovoljno da prevladamo aktualnu situaciju kaosa i razjedinjenosti?

Na kraju razgovora moramo još jednom da ukažemo na ogromnu međuzavisnost svijeta i svih njegovih dijelova, međuzavisnost koja je danas na takvom stupnju kao nikada dosad u povijesti čovječanstva. Istovremeno imamo najveću razjedinjenost vodećih političkih faktora još od završetka Drugog svjetskog rata, veću negoli u vrijeme hladnog rata. Iz tog se raskoraka javljaju nekontrolirani tokovi. Kada se jedan sistem ruši, a drugi još nije na vidiku, onda se javljaju monstumi, rekao je prije sto godina GRAMSCI. Ili, kako je na kraju hladnog rata rekao HAVEL – sada je sve moguće i gotovo ništa nije izvjesno.

Svakako najveća opasnost prijeto od klimatskih promjena, nuklearnog oružja, pandemija, nedostatka solidarnosti i nejednakosti, a te se prijetnje istovremeno međusobno podstiču. Jedinu put ka izlazu iz tog začaranog kruga su vraćanje multilateralizmu i jačanje uloge međunarodnih institucija, kao što su Ujedinjeni narodi, Organizacija za evropsku sigurnost i suradnju i ostali međunarodni mehanizmi. Preko njih se hitno moramo okrenuti rješavanju navedenih problema, prema ovdje navedenim prioritetima. Klimatske promjene već su došle do stupnja na kojem ne možemo biti nezabrinuti za sudbinu planete, a time i za sudbinu ove suvremene civilizacije. ■

SRPSKA
POSLA

PIŠE Boris Dežulović

*Mogao bih, kažem,
do Vidovdana,
ali shvatili ste.
Rezultatavnog,
zaboravljenog
srpskog kurčenja
bio je pet miliona
izbeglica i stotinu
i pedeset hiljada
ubijenih, od čega
trideset pet hiljada
samih Srba. Zašto
dakle 'neki drugi
narodi mogu
da imaju jednu
državu za jedan
narod, a Srbi ne
mogu'? Pokušaću
da objasnim
šta je moguće
jednostavnije: zato*

Svi Srbi
u jednoj državi

Ovo vrijeme treba da iskoristimo da u svom programu objedinimo srpski narod i kažemo šta hoćemo u ovim decenijama i ovom vijeku koji dolazi. Zašto neki drugi narodi mogu da imaju jednu državu za jedan narod, a Srbi ne mogu?

Ove istorijske reči izgovorio je predsednik Republike Srpske MILORAD DODIK u govoru na svečanoj akademiji povodom rođendana Republike Srpske 9. januara. I tačno se na Miloradovom licu video ponos kako se to lepo setio. 'Jedna država za jedan narod.' Zašto dakle 'neki drugi narodi mogu da imaju jednu državu za jedan narod, a Srbi ne mogu'?

Pokušaću da objasnim šta je moguće jednostavnije. Ne znam, naime, gde je čiča Mile bio poslednjih tridesetak godina, ne znam imaju li u Laktašima internet, televizor ili barem trafiku, ali mnogo bi se iznenadio kad bi – sve tražeći onu, kako reče, 'jednu državu za jedan narod' – tamo kod Bijeljine prešao Pavlovića most: ne samo da Srbi mogu da imaju 'jednu državu za jedan narod', nego je već imaju: pravu pravcatu 'jednu državu za jedan narod', sa sve grbom, zastavom, fudbalskom reprezentacijom i Ustavom koji lepo u tački jedan kaže da je to 'država srpskog naroda'. Štaviše, iz praktičnih razloga – da ne bi naš Mile prešavši Pavlovića most pomislio kako je to norveška, vijetnamska ili, daleko bilo, šiptarska država – ta se srpska 'jedna država' upravo tako i zove: Republika Srbija.

Sem, dabome, ako čiča Mile nije mislio na 'jednu državu za vasceio jedan narod gde god ga ima'. U kom slučaju još jednom, šta je moguće jednostavnije: ne samo da 'jednu državu za vasceio jedan narod gde god ga ima' čiča Milini 'drugi narodi' nemaju, nego je nema – niti je ikad imao – nijedan narod u celokupnoj istoriji čovečanstva. Čak i čiči HITLERU – koji je onomad rešio da 'u svom programu objedini nemački narod i kaže šta hoće u ovim decenijama i ovom veku koji dolazi', pa programom 'Jedna država, jedan narod, jedan vođa' osvojio celu Evropu – na kraju je van granica te 'jedne države' ostalo nekoliko miliona Nemaca: živ se polomio čiča Miloradolf da ih sve ugura u Treći Rajh i republiku švapsku, a samo u Americi ostalo mu milion i po Nemaca!

Ideja 'Svi Srbi u jednoj državi', kako vidimo, nije nova. Iznenadiće se možda firer iz Laktaša, ali nije nova čak ni među Srbima. Četrdesetak godina pre čiča Mile tu su se stvar – 'zašto Srbi ne mogu?' – jednako zapitali i u Srpskoj akademiji nauka i umetnosti, pa rešili da 'u svom programu objedine srpski narod i kažu šta hoće u ovim decenijama i ovom veku koji dolazi'.

U septembru 1986. najučenije su srpske glave olizale tako plajvaze i napisale Memorandum u kojemu su poručile kako 'srpska nacija nije dobila pravo na vlastitu državu': 'Delovi srpskog naroda u drugim republikama nemaju prava da se služe svojim jezikom i pismom, da se politički i kulturno organizuju. Jedino srpski narod nije rešio

nacionalno pitanje, niti je dobio državu kao ostale nacije. Uspostavljanje punog nacionalnog i kulturnog integriteta srpskog naroda, nezavisno od toga u kojoj se republici nalazio, njegovo je istorijsko i demokratsko pravo.'

Sve po smernicama mudrih glava iz SANU, posla se dohvatio jedan partijski čato, ne znam hoće li čiča Mile da ga se seti, SLOBODAN MILOŠEVIĆ se zvao čovek. Već u leto 1989. on je ovako skicirao 'program objedinjavanja srpskog naroda': 'Kosovska legenda ujedinila je ceo srpski narod rasut širom Jugoslavije. Šest vekova kasnije, danas, opet smo u bitkama i pred bitkama. One nisu oružane, mada i takve još nisu isključene.' Svoj program lepo je objasnio u januaru 1991.: 'Što se tiče srpskog naroda, on želi da živi u jednoj državi. Zato je svaka podela na više država, koja bi odvojila delove srpskog naroda koji žive u više suverenih država, po našem mišljenju neprihvatljiva, odnosno, da budem precizniji, na to ne može ni da se pomišlja.' Dva meseca kasnije, ovako je zamislio dalji tok događaja: 'Mi moramo obezbediti da imamo jedinstvo ako želimo da kao republika koja je najveća, koja je najbrojnija, diktiramo dalji tok događaja. To su pitanja granica, prema tome, suštinska, državna pitanja. A granice, kao što znate, uvek diktiraju jaki.'

Miloševićev program 'Svi Srbi u jednoj državi' podeljen je onda operativcima na terenu. Ovako ga je u maju 1990. razumeo stanoviti MIRKO JOVIĆ, predsednik nekakve Srpske narodne obnove: 'Ako ikada budemo imali pravo da odlučujemo u svojoj državi, niko neće moći da se izjasni kao Makedonac, musliman ili Crnogorac. Oni mogu da se izjasne i kao vanzemaljci, ali to neka zadrže za sebe. Mi znamo da su oni Srbi.'

'Zalažemo se za Srbiju koja obuhvata prvo sadašnju teritoriju Srbije, zatim Baranju, Makedoniju, odnosno Južnu Srbiju, i Crnu Goru. Sem toga, tražimo pripajanje Srbiji istorijskih i etničkih zemalja našeg naroda u Bosni, Slavoniji, Hercegovini, Lici, na Kordunu, u Baniji i u Kninskoj krajini', govorio je neki VUK DRAŠKOVIĆ, a takav stav ovako je oktobra 1990. formulisao drugi jedan, teško da je Mile čuo za njega, VOJISLAV ŠEŠELJ mu beše ime: 'Naš stav je savršeno jasan. Mi se zalažemo za obnovu srpske države na Balkanu, države koja će ujediniti sve srpske zemlje: današnju srpsku federalnu jedinicu, srpsku Makedoniju, srpsku Crnu Goru, srpsku Bosnu i srpsku Hercegovinu, srpski Dubrovnik, srpsku Dalmaciju, srpsku Liku, srpski Kordun, srpsku Slavoniju i srpsku Baranju.'

Posao objedinjavanja Srba na kraju je, dabome, poveren vojsci. 'Sve srpske zemlje i srpski narod moraju da budu u jednoj državi. A vi ako to ne budete omogućili diplomatski, mi ćemo ratom omogućiti to. I biće krvi do kolena', lepo je, pomalo i pesnički, objavio komandant Novosadskog korpusa Vojske Jugoslavije general ANDRIJA BIORČEVIĆ.

Mogao bih ovako do Vidovdana, ali razumeli ste, pa se nadam da je razumeo i čiča Mile. Ideja 'Svi Srbi u jednoj državi', me-

đutim, ne samo da nije nova među Srbima, nego nije nova čak ni među Milinim Srbima u Bosni i Hercegovini.

'Srbi ne smeju, ni po koju cenu, odustati od vekovnog cilja: da žive u jednoj državi. Taj ideal nema cenu. Makar ostali sami na svetlu ili protiv celog sveta', još aprila 1992. pevao je, na primer, GOJKO ĐOGO, pesnik iz Ljubinja. 'Hteo bi da obznanim srpskom narodu da ćemo ispraviti sve nepravde u odnosu na granice koje je zacrtao JOSIP BROZ, iz dosade, svojim prljavim prstom. Jeftino je Hrvatima i Muslimanima dao srpske zemlje. Teraćemo ih sve do Zagreba ako treba. Osveta nam je u krvi i u zakletvi', oktobra 1991. pretio je gradonačelnik Trebinja, stanoviti BOŽIDAR VUČUREVIĆ. 'Nema te sile koja može da nas spriječi da stvorimo srpsku državu. Osim Boga, a Bog neće, jer Bog je na našoj strani', u martu 1993. govorio je neki, istorija će mi oprostiti ako mu nisam dobro upamtio ime, RADOVAN KARADŽIĆ. A da je Bog na srpskoj strani, svedočio je tih dana AMFILOHIJE RADOVIĆ, sam mitropolit crnogorsko-primorski: 'Kičmena moždina ujedinjenih srpskih zemalja već se zna i ona se ponovo oblikuje, a to je Srbija i Crna Gora, zatim istočna Hercegovina, dobar deo Bosanske Krajine, Srpska Krajina...'

MENI lično najdraži je primer, možda će se čiča Mile barem njega setiti, MOMČILA KRAJIŠNIKA. Taj je Momčilo, eto, u jednom govoru pre trideset jednu godinu rekao da 'srpski narod pred sobom ima dvije opcije: da se politički bori, da maksimalno postignemo u ovo današnje vrijeme kao prvoj etapi, ili da prekinemo razgovore i idemo u ono što smo vjekovima radili, da silom osvajamo svoje teritorije'. 'Imamo šansu', objasnio je čiča Momčilo, 'da sačuvamo srpski narod u jednoj državi, da sačuvamo sav srpski narod u Bosni i Hercegovini i da bude sastavni dio srpskog carstva'.

Nije to, kako rekoh, ništa revolucionarno novo, ali retko je zabavna činjenica da je čiča Momčilo svoju ideju o 'srpskom narodu u jednoj državi' i Srbima u BiH kao 'sastavnom dijelu srpskog carstva' izneo na istoj onoj skupštini srpskog naroda u BiH čiju je trideset prvu godišnjicu kao rođendan Republike Srpske ovoga 9. januara slavio čiča Mile. Potpuno jednako kao onomad čiča Momčilo, iznenada je, eto, Mile otkrio kako 'imamo šansu da sačuvamo srpski narod u jednoj državi', pa – kao da se baš ništa u istorijskom međuvremenu nije desilo – stao bulazniti kako 'ovo vrijeme treba da iskoristimo da objedinimo srpski narod'.

Mogao bih, kažem, do Vidovdana, ali shvatili ste. Rezultat togavnog, zaboravljenog srpskog kurčenja bio je pet miliona izbeglica i stotinu i pedeset hiljada ubijenih, od čega trideset pet hiljada samih Srba.

Zašto dakle 'neki drugi narodi mogu da imaju jednu državu za jedan narod, a Srbi ne mogu'?

Pokušaću da objasnim šta je moguće jednostavnije: zato. ■

Zaduži pa vladaj

Možemo li Rusiju danas okarakterizirati kao imperijalističku zemlju, a rat u Ukrajini kao međuimperijalističku borbu Rusije i SAD-a? O tome kako imperijalističke sile sistemski blokiraju procese autonomne akumulacije kapitala perifernih zemalja i postoje li uvjeti za novi val protuimperijalizma za Novosti govore Marko Kržan i Rade Pantić

Od početka rata u Ukrajini nema napora
Rusije da restrukturira svoju privredu
(Foto: Yonhap News/Newscom)

SDVOJICOM sociologa srednje generacije, MARKOM KRŽANOM iz Ljubljane i RADOM PANTIĆEM iz Beograda, razgovarali smo o tome što je imperijalizam danas. Ti autori u svojim tekstovima elaboriraju taj problem i ne bježe od njega. To se u vremenu ratne psihoze oko Ukrajine rijetko propituje. Stvoren je i žargon vatabautizma, kojim se brani mišljenje o svjetskom imperijalističkom poretku. Kao da je danas dovoljno reći da postoji ruski imperijalizam, a sve ostalo je navodno suvišno.

No što je zapravo imperijalizam? Marko Kržan definira ga kao sistem vladanja centralnih država koji omogućuje akumulaciju kapitala na račun natprosječnog, 'ekstra' izrabljivanja radne snage i iskorištavanja prirodnih dobara zemalja periferije. Pitamo ga kakva je razlika između imperijalizma na početku 20. stoljeća, kada se o njemu puno pisalo, i danas, kada taj termin više nije popularan?

— Tada je, recimo 1923. godine, u pitanju bio 'individualistički' sustav kolonijalnog imperijalizma sa pandanom u organiziranom antiimperijalizmu u svjetskom opsegu, čiji su nosioci bili sssr, radnički pokret i narodnooslobodilački pokreti. Danas je u pitanju neokolonijalni ili postkolonijalni imperijalizam kolektivnog tipa pod hegemonijom SAD-a bez protuimperijalizma u svjetskom opsegu. Pažnju treba usmjeriti na razliku između kolektivnog imperijalizma poslije 1990. i danas, jer se danas stvaraju objektivni uvjeti za novi val protuimperijalizma. I to

kako ekonomski – s obzirom na industrijski i ostali razvoj Kine i periferije, slabljenje monopola imperijalističkih država – tako i politički jer ne samo da imperijalistički tabor nije progutao sve države, nego se sada značajne države izdvajaju iz njega – odgovara Kržan.

Da li je onda današnja Rusija imperijalistička sila, pitamo Radu Pantića. On podsjeća da je svojedobno LENJIN carsku Rusiju svrstavao u tabor imperijalističkih zemalja, ali je ipak razlikovao stari imperijalizam, prema Lenjinovim riječima ‘siroviji, srednjevekovni, ekonomski zaostali i vojno-birokratski’ i imperijalizam koji nastaje s razvitkom monopolnog kapitalizma, ‘razvijeno kapitalističkog, evropskog’.

I danas se nejednakost između zemalja centra i periferije održava kontrolom međunarodne podjele rada koja omogućava prelijevanje viška vrijednosti podčinjenih zemalja periferije kapitalističkog sistema u zemlje centra. Imperijalističke zemlje sistemski blokiraju procese autonomne akumulacije kapitala perifernih zemalja u kojima se razvijaju samo izvozni sektori koji postaju privezak privredama centra, dok ostali sektori ostaju nerazvijeni.

— To onda znači da privrede zemalja periferije postaju zavisne od eksporta u zemlje centra, a višak vrednosti proizveden u njima investira se u proširenje produktivnih kapaciteta centra, a ne u razvoj država periferije – objašnjava Pantić.

To je slučaj i s današnjom Rusijom. Zbog toga je ne možemo okarakterizirati kao imperijalističku zemlju, pa ni rat u Ukrajini kao međimperijalističku borbu Rusije i SAD-a čiji je zalog monopol nad eksploatacijom ukrajinskog stanovništva i prirodnih resursa. — Ruska ekonomija, sem u nekim oblastima sektora vojne industrije, ne poseduje visokotehnološke monopolne proizvodne procese, već upravo pokazuje strukturne znake periferne ekonomije – dodaje Pantić.

Pogledamo li podatke ruskog izvoza za 2021. godinu, vidjet ćemo da oko 65 posto vrijednosti izvoza čine energenti i metali, a oko deset posto proizvodi poljoprivrede i drvne industrije. Sektor strojeva, opreme i vozila činio je samo 6,3 posto vrijednosti izvoza. S druge strane, te robe čine oko 45 posto vrijednosti ruskog uvoza. Rusija daleko više trguje sa zemljama Evropske unije i Kinom, a vrlo malo sa postsovjetskim zemljama koje navodno eksploatira, dakle sama je eksploatirana nejednakom razmjenom sa zemljama koje su tehnološki daleko naprednije od nje. Pogledamo li podatke prosječne produktivnosti rada za istu godinu možemo vidjeti da ona u Rusiji iznosi 30,3 dolara po satu, a u SAD-u 70,6 dolara. Prema tom parametru Rusija je jedno mjesto ispod Čilea, a neznatno iznad Cipra, Argentine i Kazahstana. Na Forbesovoj listi najbogatijih kompanija svijeta među prvih stotinu nalaze se samo dvije ruske: Gazprom na 49. i Rosneft na 81. mjestu. U prvih dvjesto samo su još Sberbank na 116. i Lukoil na 167. mjestu. Prema tome ruska ekonomija nema strukturni kapacitet da vrši imperijalističku eksploataciju Ukrajine.

— Da Rusija ima tehnološki razvijene monopolističke proizvodne procese pa su joj potrebne ukrajinske sirovine ili jeftina hrana, ili da može sistematski da liferuje zastarele segmente proizvodnih procesa u Ukrajinu, mogli bismo da govorimo o ruskom imperijalizmu – obrazlaže Pantić.

Štoviše, Rusija je do 2014. zbog političkih razloga subvencionirala ukrajinsku ekonomiju jeftinijom cijenom energenata i povoljnim kreditima. Donbaska metalurgija na svjetskom tržištu ne bi mogla opstati bez ruskih subvencija, jer je zbog zastarjelosti tehnologije trošila dva puta više energenata u odnosu na suvremene čeličane. Rusija je koristila ekonomske poluge kako bi politički,

iz sigurnosnih razloga, kontrolirala Ukrajinu. Ta politička kontrola za cilj nije imala ekonomsku eksploataciju već je Rusija ekonomski gubila održavajući na vlasti frakcije ukrajinske vladajuće klase koje su držale NATO dalje od njenih granica.

Jer nisu se promijenili samo odnosi između centra i periferije, nego i zemalja centra. Do Drugog svjetskog rata bilo je moguće govoriti o sustavu više relativno autonomnih imperijalizama, na primjer, engleskom, francuskom, španjolskom, koji su se svrstali u tabore. Oni su se u tri navrata sukobili u globalnom ratu (Napoleonski ratovi, Prvi i Drugi svjetski rat). — No budući da je SAD u svim bitnim pogledima beskrajno jači ne samo od pojedinih drugih imperijalističkih država, nego i od svih njih zajedno, u pitanju je kolektivni imperijalizam pod hegemonijom SAD-a – kaže Kržan.

SAD nije samo najjača država globalni hegemon (kao što je to bila Britanija u 19. stoljeću), nego i regionalni hegemon u svim regijama. Politika ostalih država imperijalistička je samo utoliko ukoliko je kompatibilna s interesima SAD-a koji su u krajnjoj instanciji interesi samog sustava.

No posljednjih godina situacija se mijenja i na ekonomskom i na političkom planu. Prvi put u posljednjih 250 godina države centra nisu više težište svjetske industrijske proizvodnje i gube tehnološki monopol, monopol nad pristupom prirodnim resursima, Drugim riječima, nastaju objektivni uvjeti za drugi val protuimperijalizma. Vladajuće klase imperijalističkih država to dobro znaju, puno bolje nego europska ljevica, pa su krenule u obranu imperijalističkih monopola i ofenzivu protiv zemalja koje su izvan imperijalističkog tabora. Objektivni uvjeti neusporedivo su bolji nego kod prvog vala svjetskog protuimperijalizma (1917. – 1990.), kada su imperijalističke zemlje imale monopol u svim pogledima.

— Međutim, za sada nedostaju subjektivni uvjeti – govori Kržan.

Nedostaje društvena svijest radnih ljudi i njihovih organizacija na periferiji o tome da je bolji svijet moguć. Kako je to moguće?

Da Rusija ima tehnološki razvijene monopolističke proizvodne procese pa su joj potrebne ukrajinske sirovine ili jeftina hrana, mogli bismo da govorimo o ruskom imperijalizmu, smatra Rade Pantić

Marko Kržan (Foto: Screenshot/YouTube)

Vratimo li se u za nas ključne 1990-e vidimo kako su brojni emancipatorski pokreti poraženi, a zemlje poput naše integrirane u imperijalistički sustav. To smo nazvali tranzicijom, a zapravo se radi o ‘integriranju’ u kojem su na vlast došle kompradorske buržoazije ili birokracije. No to nije cijela slika. Na političkom planu sve više značajnih država svjesno izlazi iz imperijalističkog tabora. Sada to nisu više samo Kuba, Sjeverna Koreja, Iran, nego i Rusija i Kina. To su zemlje s velikom vojnom, sirovinskom i tehnološkom bazom, a kada je riječ o Kini, to je također i zemlja u kojoj nije došlo do obnove kapitalizma. Čak se i neke zemlje koje su značajne u imperijalističkom taboru, kao što su Turska, Saudijska Arabija i Pakistan, ne podčinjavaju imperijalističkom kursu kada je u pitanju politika prema Rusiji i Kini.

Ipak iskorištavanje periferije od strane centra nije moguće ukinuti unutar imperijalističkog sistema. Ono je konstitutivno za opstanak kapitalizma u svjetskom opsegu. Tu i tamo se pokoja manja država može probiti u centar jer ima neku bitnu ekonomsku ili političku funkciju za imperijalizam (Južna Koreja, Tajvan), ali periferija kao takva uvijek ostaje. Usto na Zemlji nema više ‘Novog svijeta’ kamo bi zemlje u razvoju mogle ‘izvesti’ svoje ‘suvišno stanovništvo’ koje nastaje pretvaranjem agrarnog društva u industrijsko i postindustrijsko društvo, a što su mogle napraviti europske zemlje stvaranjem ‘naseljeničkih kolonija’ (SAD, Australija, Novi Zeland, dijelovi Južne Amerike, djelići Južne Afrike). No ni ekološki planet nije u stanju izdržati ‘američki način života’ u svjetskom opsegu, što znači da treba pronaći alternativu kapitalističkomu konzumerizmu.

Treba li u takvom svijetu očekivati novi val protuimperijalizma nije jasno.

— Mislim da će to zavisiti od toga da li će se stvoriti i subjektivni uvjeti, znači ideološki. To neće biti lako jer je imperijalistička hegemonija danas najjača upravo na tom području – internet i infrastruktura društvenog općenja, ideoloških praksi i formi u najširem smislu, u rukama su zapada, kao i njihov ‘sadržaj’, potrošačka ideologija, orijentalizam, antisocijalizam – i mislim da je u tom pogledu čak i jača nego je ikad bila – kaže Kržan.

On smatra da to što se danas događa na ideološkom medijskom planu s obzirom na rat u Ukrajini svjedoči o tome da su vladajuće klase zapadnih zemalja i njihovih vazala nanjušile sazrijevanje tih uvjeta više nego itko drugi. Naravno, kroz svoju ideološku prizmu, bilo ‘realističku’, koja kaže ‘pomi- rimo se sa Rusijom da se ne ujedini s Kinom protiv nas’, bilo ‘liberalnu’, koja kaže ‘nema

Rade Pantić
(Foto: Privatna arhiva)

Budući da je SAD u svim bitnim pogledima beskrajno jači ne samo od pojedinih drugih imperijalističkih država, nego i od svih njih zajedno, u pitanju je kolektivni imperijalizam pod hegemonijom SAD-a, govori Marko Kržan

više taktiziranja, krenimo u beskompromisnu borbu prema apsolutnome’. Najgore je što to najmanje shvaća tzv. zapadna ljevica. U tom smislu Kržan je pesimističan kada izriče sud kako se ‘pokazalo da usprkos nekim ohrabrujućim pojavama kvaziantikapitalističkih stranaka u Europi i šire, ljevica kao organizacija s vlastitim klasnim, teorijskim i ideološkim stajalištem, tj. kao organizirano stajalište radnih klasa, ne postoji’.

No i nakon gotovo godinu dana od početka rata u Ukrajini ne vidimo napore ruske vladajuće klase da izvrši reforme koje bi promijenile npr. strukturu njezine privrede. — Možemo reći da se Rusija bori da zadrži *status quo*, što znači da ostane periferna ekonomija koja vojno-politički kontroliše region iz objektivnog straha za svoju bezbednost – kaže Pantić.

Pokušajima demonstracije vojne moći Rusija nije željela da povede ni antiimperijalističku ni međimperijalističku borbu protiv SAD-a, jer za obje strategije ne posjeduje strukturne preduvjete, nego je nastojala da odvrti SAD od pokušaja isključenja Rusije iz kapitalističkog svjetskog sistema koji kontrolira. Vladajuća klasa Rusije tako nije željela da dovodi u pitanje hegemoniju SAD-a, već da zadrži svoju poziciju unutar međunarodne podjele rada pod američkom hegemonijom. No, kao što svakodnevno gledamo, inicijalni vojni plan brzog osvajanja Kijeva i smjene političkog rukovodstva Ukrajine nije uspio.

— Ruska vladajuća klasna kompozicija mora smisliti novu strategiju svog opstanka, ali se za sada čini nesposobnom da nešto tako uradi – zaključuje Pantić. ■

INTRIGATOR

Smoje
na vašaru

Proglasiti početak godine Miljenka Smoje u adventskom lunaparku malo je glupo, prilično ponižavajuće i vrlo splitski, kaže novinar Ivica Ivanišević

DA je kojim slučajem duže poživio, pitanje je bi li MILJENKO SMOJE mogao vjerovati vlastitim očima ovom prizoru; prošle subote službeno je zatvoren još jedan splitski advent, s posljednja večer tog komercijalno-vjerskog vašara protekla je upravo u znaku njega – jednog od najvećih novinara, kroničara, pisaca i autora popularnih televizijskih serija. Isječci iz onih najpoznatijih, Malog i Velog mista, kao i dosad neviđene Smojine fotografije koje je snimio njegov prijatelj FEĐA KLARIĆ, za tu su priliku prikazani na video-zidu instaliranom na Starom placu. Time je službeno započelo obilježavanje 'Godine Miljenka Smoje' povodom stote godišnjice njegova rođenja. U sklopu jednogodišnje manifestacije održat će se više od 30 programa, i to pod pokroviteljstvom gradske uprave kojom rukovodi IVICA PULJAK.

Sve to može se tumačiti kao svojevrsni pokušaj ispravljanja nepravde koja je Smoji nanesena ratnih 1990-ih, kada se zbog svojih nepokolebljivih stavova našao na meti nacionalističkih napada i doživio brojna poniženja. Smoji su se službeni Split i njegovi stanovnici u međuvremenu pokušali odužiti na različite načine. Dodijeljena mu je ulica, iniciran je zahtjev za podizanje spomenika, a Hajduk ga je posthumno odlikovao za izniman doprinos koji je dao tome klubu. Prije dvije godine Grad mu je dodijelio nagradu za životno djelo. Ironijom sudbine, ili baš namjerno, u istom navratu odlikovani su pripadnici 72. bojne vojne policije, postrojbe protiv čijih se istaknutijih članova još uvijek vode postupci za ratne zločine. Zbog toga

čina, koji je *de facto* predstavljao jednak tretman pisca 'Velog mista' i voditelja logora u Lori, a u kojem su ratnih godina mučeni srpski civili, pobunili su se poštovatelj Smojinog lika i djela, među kojima je IVICA IVANIŠEVIĆ, novinar Slobodne Dalmacije i autor Smojine biografije.

— Da Grad Split nije pravna nego fizička osoba, mogli bismo reći kako je u njegovom slučaju put koji vodi iz dupeta u glavu dugačak točno 26 godina. Toliko je, naime, vremena proteklo od smrti Miljenka Smoje pa do dana kad mu je njegov rodni grad konačno priznao veličinu i velikodušno ga počastio nagradom za životno djelo. Zbilo se to prije skoro dvije godine i prilično je uzrujalo onaj dio Splitskana koji se devedesetih godina sramio svoga grada, a ponosio starim mešтром — kaže za Novosti Ivica Ivanišević, pitajući se jesu li ti ljudi bili jednako uzrujani i kad je 2023. službeno proglašena godinom Miljenka Smoje.

— Naravno da nisu, jer je normalno, lijepo i pohvalno stote godišnjica rođenja zaslužnih građana obilježavati uz nešto više institucionalne brige. Nevolja je, međutim, u tome što se prvi takozvani program u počast velikome splitskom novinaru, scenaristu i piscu zbilo u okviru adventske fešte u lunaparku. Istini za volju, Smoje je davno, još kao mladić, iz dišpeta bio upisao bogosloviju, ali sve otada je održavao uljudnu distancu od crkve i njezinih ceremonijala. Nisam siguran da mu je uopće bilo poznato značenje riječi advent. Jednako tako, ne postoje svjedočenja da je bio pasionirani igrač fliperi odnosno vozač peglica (ili kako se već zovu oni električni autići za sudaranje), pa imamo razloga sumnjati da je za života obilazio lunaparkove. Proglasiti početak njegove godine u adventskom lunaparku malo je glupo, prilično ponižavajuće i vrlo splitski — nastavlja Ivanišević.

Dodaje kako ne sumnja da su organizatori imali dobre namjere, ali da to nažalost ni izbliza nije dovoljno da bi se čovjeku koji je stvorio raširenu predodžbu o tome što Split i Dalmacija jesu odala počast kakvu on zaslužuje.

— Nastavi li se godina u sličnome tonu, strah me da bismo mogli požaliti za onim dobrim starim vremenima kad se o Smoji gromoglasno šutjelo — zaključuje Ivica Ivanišević.

■ Tamara Opačić

Nemir božji

UOČI pravoslavnog Božića, svega nekoliko dana nakon što je Gradsko vijeće lokalnim Srbima formalno uskratilo pravo na ravnopravnu upotrebu njihovog jezika i pisma, na starom pravoslavnom groblju u Vukovaru uništeno je desetak nadgrobnih spomenika na kojima su imena preminulih većinom bila ispisana na cirilici. Na lice mjesta je izašla policija, a kako objašnjavaju iz vukovarskog SDSS-a, riječ je o trećem vandalskom činu koji je u protekla tri mjeseca zabilježen na istoj lokaciji. U prvom navratu zasađ nepoznati počinitelji su također demolirali nekoliko spomenika, a u drugom je uništena ikona na zavjetnom krstu smještenom u centru starog groblja. O posljednjem, najvećem oštećenju 6. januara, obavijestile su ih njihove sugrađanke.

— S obzirom na to da je sada srušeno desetak spomenika, nedvojbeno se radi o činu mržnje prema onome šta to mesto predstavlja. A radi se o najstarijem dokazu postojanja Srba u gradu Vukovaru — kaže za Novosti SRĐAN KOLAR, predsjednik vukovarske organizacije SDSS-a. Dodaje da su policiju o devastaciji groblja obavijestili u sva tri navrata te da očekuju kako će njeni pripadnici barem pokušati pronaći počinitelje.

— Uništeni spomenici su vrlo teški, pa to nije mogla da uradi jedna osoba. Žalosti nas što na mesnom groblju ili makar u blizini dosad nisu bile postavljene nadzorne kamere. Inzistirat ćemo da se to sada uradi u što kraćem roku kako bi se takve situacije ubuduće barem pokušale sprečiti — govori on. Čelni čovjek vukovarskog SDSS-a najavljuje i da će o sanaciji oštećenja razgovarati s lokalnim komunalnim poduzećem, a gdje je to moguće i s rodbinom čiji najmiliji počinjavu na groblju.

— Pošto je groblje staro i preko 200 godina, sigurno je da nećemo uspeti pronaći sve porodice čiji su grobovi uništeni. U svakom slučaju ćemo barem mi kao zajednica gledati kako da se pomogne u sanaciji. Pitanje je i na koji način je to uopšte izvedivo jer su spomenici razbijeni na tri-četiri mesta — objašnjava Srđan Kolar. MARTINA HALAS, službenica za odnose s javnošću Policijske uprave vukovarsko-srijemske, potvrdila nam je da je policija zaprimila dojavu o vandalskom činu i napravila uviđaj.

■ T. O.

Miljenko Smoje (14. veljače 1923. – 25. listopada 1995.)

Bešćutno
i sramotno

Kakav je status roditelja vitalno ugrožena djece?

Osnovni problem je nedovoljna podrška vitalno ugroženoj djeci i njihovim roditeljima njegovateljima u kućnim uvjetima, počevši od neosiguravanja svih nužnih ortopedskih pomagala. Pedeset posto pomagala roditelji moraju osigurati sami, jer nisu pokrivena kroz HZZO. To su npr. medicinski krevet, dizalica za transfer, pomagalo za kupanje, rezervni aspirator, uređaji za komunikaciju i sl. Tu je i nepostojanje ikakve potpore u osiguravanju adaptacije prostora, ulaza u kuće i kupatila te vozila. Najveći problem je što roditelji nemaju dodatnu medicinsku podršku kod kuće, te je sav posao isključivo na njima.

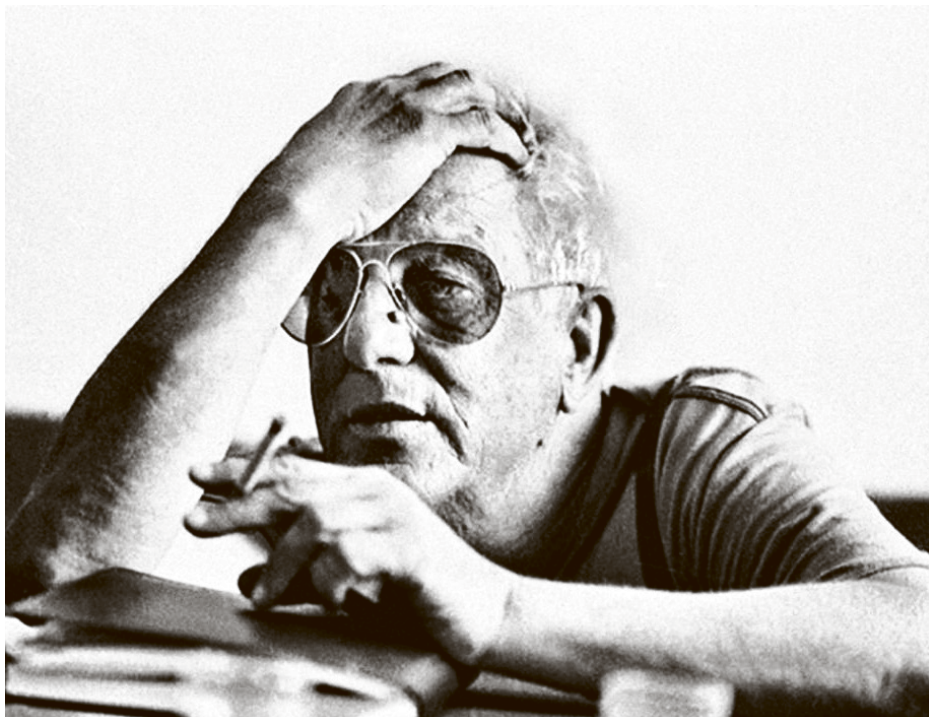
Kako komentirate zakonsku odredbu prema kojoj majka preminulog djeteta već drugi radni dan mora prijaviti smrt djeteta Centru za socijalnu skrb te se time automatski ukida naknada roditelja njegovateljca?

To je bešćutna i sramotna praksa jer svaki čovjek nakon takve tragedije treba vrijeme za žalovanje i za prilagodbu novonastaloj situaciji. Najčešće su to majke njegovateljice koje su dugi niz godina njegovale svoju teško bolesnu djecu, bile izvrnute teškom psihičkom i fizičkom radu, bez dana odmora ili bolovanja. Većinom su to žene u pedesetim godinama, teško su zapošljive te trebaju dokvalifikaciju ili prekvalifikaciju. Sve što ova država u najgorim trenucima u njihovom životu nudi je da odmah postanu aktivne tražiteljice posla bez dana za žalovanje s naknadom sa zavoda za zapošljavanje koja je ispod svake razine za pokrivanje najosnovnijih životnih troškova.

Godinama upozoravate na loše zakonske odredbe?

Čeka nas još dug i trnovit put u osiguravanju dodatne medicinske pomoći u kući obitelji s vitalno ugroženom djecom kako bi majke njegovateljice mogle obaviti medicinske preglede, predahnuti, socijalizirati se, ostati psihički i fizički što zdravije kako bi mogle što duže i kvalitetnije skrbiti o svojoj djeci. Nužno je da se osiguraju sva potrebna ortopedska pomagala preko HZZO-a kako se roditelje ne bi guralo u potpuno siromaštvo jer ona koštaju desetke tisuća eura pa ih se primorava da mole za njih putem humanitarnih akcija. I ono najbitnije, da se konačno u sve pravilnike i zakone koji osiguravaju obrazovanje naše djece, zdravstvenu i socijalnu skrb počne koristiti riječ 'mora' umjesto 'može' kako bi oni koji to ne provode u stvarnosti snosili posljedice i kako nam prava iz tih zakona i pravilnika ne bi ostajala mrtva slova na papiru.

■ Mirna Jasić Gašić

Uspjeh za pekare

Ministar Fuchs kaže da je odgovornost za neujednačenu raspodjelu obroka na samim školama, odnosno ravnateljima

Tek 80 tisuća od ukupno 300 tisuća đaka dobilo je topli obrok
(Foto: Duško Jaramaz/PIXSELL)

VLADINA mjera o podjeli besplatnih obroka s drugim školskim polugodištem demonstrirala je brojne probleme školske svakodnevnice u Hrvatskoj na koje prosvjetne vlasti prethodnih desetljeća redovno žmure i predaju ih sljedećem ministru u lancu. Kako je premijer ANDREJ PLENKOVIĆ odlučio krajem prošle godine donijeti odluku o podjeli besplatnih obroka u svim školama, tako je ministra RADOVA NA FUCHSA zadesila sudbina da za vrijeme njegovog mandata bude ogoljena devastacija školske infrastrukture u Hrvatskoj.

Podjela obroka prvog dana drugog polugodišta osvanula je kako gdje. U bolje stojećim školama topli obroci pripremani su u školskim kuhinjama, konzumirani u blagovaonicama. U onim drugim školama s lošijom infrastrukturom, mliječni obroci i pekarski proizvodi loše nutritivne vrijednosti koji ne odgovaraju pedagoškim standardima dopremani su do škola, a djeca su ih konzumirala u svojim učionicama. Osim dosad dobro poznate, a prešućivane nejednakosti učenika, otkriveni su i drugi prateći problemi: spremačice koje su morale dijeliti obroke po razredima, zatim te iste razrede na brzinu pripremiti za nastavu, nedostatak šalica i ostalog pribora za jelo, da ne zaboravimo i komplicirane probleme za hrvatsku svakodnevnicu – distribuciju obroka između matičnih i područnih škola. Tu se pojavio problem da u gradovima visokih trškova života, poput Dubrovnika, 10 kuna nije dovoljno za obrok jednom djetetu. Na sve

te probleme, ministar Fuchs je drugi dan ustvrdio da je odgovornost za neuspjeh ujednačene raspodjele toplih obroka učenicima u Hrvatskoj – na samim školama, odnosno njihovim ravnateljima koji nisu omogućili tople obroke te da će biti spremne i sankcije. — Do sada su osnivači škola vodili brigu o prehrani. Vlada je osigurala financijska sredstva za jedan obrok. Svjesni smo da nemaju sve škole mogućnosti. Ministarstvo nije tu da organizira. Odgovorni smo osigurati sredstva, spustili smo ih na osnivače koji ih nisu imali. Ravnatelji kao čelne osobe su odgovorni za mjere koje se implementiraju – ogradio se ministar Fuchs od implementacije podjele besplatnih toplih obroka. ŽELJKO STIPIĆ iz Sindikata zaposlenih u školstvu Preporod ističe da ujednačenu raspodjelu toplih obroka neće biti moguće izvesti ni do kraja tekuće školske godine. — Prije ove, kampanjski donesene mjere, otprilike 80 tisuća djece dobivalo je tople obroke u školama, oko 120 tisuća tzv. mliječne obroke odnosno pekarske proizvode, dok je 100 tisuća učenika bilo bez obroka. Nitko nema hrabrosti reći da smo se zaletjeli. Nitko razuman ne dovodi u pitanje opravdanost ove mjere. Mi nismo protiv ove mjere, ali moramo reći da je nemoguće ujednačiti uvjete. Na brzinu je donesena mjera, na brzinu je za samo tri blagdanska tjedna morala biti provedena – objašnjava Stipić. Dodaje da ravnatelji za par tjedana nisu mogli riješiti problem prostora i zapošljavanja. — Ne mogu se preko noći sagraditi kuhinje ni blagovaonice, zaposliti potrebni kadrovi. Možete se samo prilagoditi postojećem

stanju, a to znači da se može omogućiti podjela mliječnih obroka odnosno pekarskih proizvoda onim učenicima koji nisu dobivali ništa. Da bi se učenici doveli u približno jednaku situaciju, potrebni su ogromni infrastrukturni zahvati u velikom broju škola što se sada povezuje sa stvaranjem uvjeta za cjelodnevnu nastavu za koju se navodi rok – 2028. godina. Problemi su i oko distribucije novca. Priča je zamišljena da ministarstvo spušta novac osnivačima, osnivači ga šalju školama a one plaćaju pružatelje usluga. To je komplicirani lanac i pojedine škole nisu uspjele nikog angažirati za pripremu i dovoz obroka jer nitko neće čekati 60 dana da dobije svoj novac – navodi Stipić.

■ Paulina Arbutina

Kilav pomak

SPOMEN područje Jasenovac u prošloj 2022. godini posjetio je 'rekordan' broj školskih grupa iz Hrvatske. Po prvi put otkako je Memorijalni muzej ponovo započeo s radom, od 2006., zabilježeni su dolasci 36 škola, tj. 23 grupe iz osnovnih i 13 iz srednjih škola, koje su održale jednodnevnu terensku nastavu za učenike i učenice.

Sitan je to pomak. U godišnjim izvještajima o edukativnim obilascima mjesta najvećeg ustaškog logora u Drugom svjetskom ratu redovito je stajala tužna statistika, koja je sada tek malo poboljšana. Broj posjetitelja podijeljen sa svim radnim danima u jednoj godini govori da memorijalni kompleks većinu vremena zjapi prazan, a broj školskih grupa rijetko kad bi premašivao dvadeset.

U 2022., osim 36 domaćih škola i osam inozemnih, Jasenovac je obišlo deset organiziranih grupa iz Hrvatske i 46 grupa iz Slovenije, Sjedinjenih Američkih Država, Srbije, Austrije te Bosne i Hercegovine. Spomen područje Jasenovac posjetilo je ukupno 14.548 posjetitelja. Od toga je 6.784 posjetitelja bilo iz Hrvatske, a 7.764 iz stranih država.

Nešto bolji odaziv škola iz Hrvatske krije se u obnovljenoj preporuci Ministarstva znanosti i obrazovanja nakon pandemijskog zatišja. Dvije i pol godine poslije prve preporuke, Ministarstvo je ponovo uputilo poziv školama sa smjernicama o posjeti Jasenovcu i o financiranju putnih troškova. Podsjećanje na obilazak ovog spomen područja uslijedilo je nakon pisanja Novosti o zanemarenoj terenskoj nastavi u Jasenovcu u trenutku kada su svi drugi školski izleti održavani uz poštivanje određenih epidemioloških mjera.

Iz Spomen područja Jasenovac ističu da se u 2022. dogodio iskorak u pozitivnom smjeru, ali isto tako se nadaju će se broj posjetitelja i školskih grupa povećati u ovoj godini. Podsjetimo, Ministarstvo je za školski obilazak Jasenovca 2020. osiguralo oko 2,6 milijuna kuna. Godinu kasnije, 2021., u proračunu se našlo gotovo 4 milijuna kuna. U 2022. Ministarstvo znanosti i obrazovanja za tu svrhu predvidjelo ukupno oko 4,5 milijuna kuna. Veći dio sredstava u zadnje tri godine, ipak je ostao neiskorišten.

■ Anja Kožul

FRAGMENTI GRADA

Licemjerje

GLEDAM taj džambo plakat već nekoliko godina i svaki put iznova pomislim kako je to klasičan primjer vrhunskog licemjerja našeg vremena. Na reklami vidimo modno dotjeranog muškarca širokog osmjeha koji u visoko podignutoj ruci drži kreditnu karticu jedne od vodećih banaka u Hrvatskoj. Svi prepoznaju tog čovjeka dječjački nevinog lica, kapetana hrvatske nogometne reprezentacije i jednog od najboljih svjetskih igrača svoje generacije. Reklama je stara par godina, ali je svakako mlađa od dobro poznate afere LUKE MODRIĆA čiji epilog datira u 2018., a odnosi se na njegove sudski dokazane i presuđene utaje poreza u Španjolskoj iz razdoblja 2012.–2014. Podsjetimo se, španjolski je sud utvrdio, a sam je Modrić priznao, da je u tom periodu u tri navrata oštetiо državnu blagajnu ne uplativši zakonski propisanu visinu poreza za novčane iznose koje je dobio na osnovu autorskih prava na imidž, zbog čega mu je naloženo da Španjolskoj plati oko 1,4 milijuna eura. Usto, nagodio se sa sudom pa je presudom od osam mjeseci zatvora preinačio u uvjetnu kaznu na način da ju je 'otkupio' po tarifi od 250 eura po danu, što je iznosilo dodatnih, ali za njega smiješnih, 60 hiljada eura. Ima se, može se.

Da bi priča postala potpuna pobrinula se FIFA – zbog brojnih afera s kriminalnim obolom višestruko proskribirana krovna institucija svjetskog nogometa – Modriću je baš tih dana kada je slučaj u Španjolskoj dobio epilog dodijelila Zlatnu loptu za najboljeg svjetskog igrača te godine. Znam, zaurlat će mnogi štovatelji Modrićevog lika i djela u Hrvatskoj da to nije ništa posebno novo i nepoznato u svijetu vrhunskog nogometa, ta nisu li gotovo identične afere prošli RONALDO, MESSI, MARCELO... Jesu, da, ali što nam to pokazuje i dokazuje, mogu li to biti argumenti u prilog obrani Modrića? Ne zanima me pri svemu tome moralističko prokazivanje i osuđivanje pojedinaca, makar takvi bili nedopustivo bogati i slavljani samo zato što umješno vladaju alatom zvanim lopta i nogometnim zanatom. Također neću upirati prstom ni u društvene mase, nogometne navijače koji štiju svoje živuće idole bez obzira što ti isti napravili, ili ne napravili. Recimo kao onda kada iznenada dožive amneziju, izgube pamćenje i zašute u ulozi krugovnih svjedoka na suđenju omraženom nogometnom tajkunu.

Ono što pak nalazim odvratnim jest bezočni cinizam mega institucija bankarskog i nogometnog svijeta koje hladno, bez trunke zazora, unajmljuju zakonski osuđene utajivače poreza kao glavne protagoniste promidžbenih kampanja pri reklamiranju proizvoda kakav je kreditna kartica. Sulud i bolestan je takav svijet, svijet u kojem je moguće da čovjek s presudom o višemilijunskoj utaji poreznog novca svega koji mjesec kasnije bude angažiran na poslu reklamiranja klasičnog simbola bankarsko-financijskog sustava.

■ Hajrudin Hromadžić

СОФИЈА ТОДОРОВИЋ Где почиње ћутање, ми почињемо разговор

Не можемо вратити време, али можемо да бирамо како ћемо даље. Посвећеност миру и изградњи будућности у којој сукоби нису реална претња не мери се изјавом ‘али нама је најважнији мир’ ако пре и после те изјаве стоји све оно због чега не можемо да га осетимо

Иницијатива младих за људска права Србије (УИХР) део је регионалне мреже невладиних сестринских организација у постјугословенским земљама, учесницима ратова 1990-их. ‘Боримо се за мир у региону, не само за одсуство рата, већ за мир као трајни процес који подразумева суочавање са прошлошћу, а који резултира континуираном сарадњом земаља и људи у региону’, њихов је основни став. О томе како сарађује са сестринским Иницијативама и с каквим се изазовима и проблемима суочава, али и што чини да промијени друштвену перцепцију у Србији, разговарамо с програмском директорком УИХР Србије Софијом Тодоровић.

С каквим се изазовима и проблемима суочава Иницијатива младих за људска права у Србији?

Изазови са којима се суочавамо нису се значајно мењали од тренутка када смо основани, сада већ давне 2003. Национализам који се подмеће грађанима Србије од 7 до 77 година као ултимативни критеријум за одлучивање и формирање ставова некако само мења заговараче, а додатно га хране национализми из читавог региона који расту, ушушкани у ‘оправдању’ да су реактивни. Од ове године у парламенту имамо више јасно десно оријентисаних странака, а велика је примамљивост идеја које су усмерене на упирање прста на најрањивије међу нама, било да је реч о ЛГБТ+ популацији, мањинама или женама. Разговор о чињеницама које указују на наше грешке из којих би требало пуно да научимо не постоји, постоје само интерпретација и ревизионизам, а сваки облик пацифизма тумачи се као слабост.

Како решавате финансирање и какву подршку имате?

Питање финансирања цивилног сектора за мене је веома просто. Финансирамо се пројектно тако што аплицирамо на позиве који нам се чине адекватним за прибављање средстава за рад који одговара нашем програмском оквиру, а у складу је с нашом мисијом и визијом. Имамо јако пуно дугогодишњих партнера са којима радимо, растемо и делимо искуства и то нам је веома важно. Што се тиче подршке, ако мислите на финансијску, ја сам ту ‘сува’ професионалка и сматрам да за сваку добру идеју постоји начин да се пронађу средства. Ако мислите на подршку циљне групе, ја сам веома задовољна повратним информацијама које добијамо од младих и одзивом младих на наше програме, акције и догађаје. То ми је јасан индикатор да смо добри у ономе што радимо.

Са каквим се проблемима суочавају чланови Иницијативе? Ви сте се због

одсуства воље надлежних органа да решавају претње које су вам упућене обратили и Европском суду за људска права.

Јесам, и наставићу да их пријављујем и да користим сва институционална средства која ми стоје на располагању да реагујем на претње и отворено застрашивање. Чланови и чланице Иницијативе плаћају цену мањка слободе у Србији и спремности да се са прошлошћу суочимо и слободно могу рећи да се већ дуги низ година налазимо на првим линијама тог фронта. Често ме питају за изазове и одговарам на та питања, али ми је увек важније да истакнем у први план неопходност пружања отпора. Када кажем отпор, он за мене не представља само борбу где смо неки ми и неки они, за мене је отпор не губљење фокуса са важних ствари, рад на себи, усавршавање уз константно преиспитивање и промишљање.

Претње Иницијативи

Какве је акције Иницијатива предузимала задњих година и колико су биле успешне? Поменућу изложбу о Вуковару 2016., реакције на иступ Веселина Шљиванчанина у Бешки 2017. и фестивал ‘Мирдита, добар дан’.

Много ствари смо урадили, и свака од њих је имала резултате који су се угледали или у јасном откривању штетних пракси и понашања које представници институција покушавају да нам перфидно подвале или у новим везама чије смо успостављање помогли својим радом, превазилажењу предрасуда и стереотипа међу људима, изградњи поверења на регионалном нивоу које нам је преко потребно. У Београду се већ мало више од годину дана боримо против промоције Ратка Младића, која иде од врха и спушта се у све слојеве друштва. Бавили смо се зидовима и улицама у Србији које су прекривене његовим именом и муралима којих је преко 220. Многе организације, појединци и иницијативе ту су борбу препознали и као своју и неизмерно нам је драго да нас има. А има нас, само предуго покушавају да нас свим силама убеде у супротно. То нам улива наду и снагу да даље наставимо. На Међународни дан људских права ове године, активисти и активисткиње Иницијативе младих за људска права Улицу Бране Црнчевића симболично су преименовали у Улицу труднице Ружице Маркобашић, жртве бруталног ратног злочина на Овчари. Комисији за споменике и називе тргова и улица Града Београда поднели смо иницијативу и за формално преименовање те улице. Тако видимо изградњу поверења, кога нема, што се јасно види у разменама речи међу највишим званичницима из региона које пратимо у медијима. Поверење које се на тај начин гради међу људима и државама смањује простор за манипулацију жртвама и отвара нови пут за правду и помирење међу људима, које се базира на поштовању патњи и страдања без обзира на етницитет жртава.

Познати су резултати истраживања о ставовима младих према рату деведесетих у Хрватској. Какви би били резултати таквог истраживања међу младима у Србији, а какви старијих генерација које су доживеле и преживеле рат?

Планирамо да слично истраживање само са уподобљеном методологијом урадимо за Србију па се надам да ћу

Боримо се против промоције Ратка Младића, бавили смо се зидовима у Србији који су прекривени његовим именом и муралима којих је преко 220. Многе организације, појединци и иницијативе ту су борбу препознали и као своју. Има нас, само предуго покушавају да нас свим силама убеде у супротно

следеће године моћи да говорим о конкретним подацима, а не само о утиску и мишљењу. И даље највише забрињава анимозитет који млади у Србији осећају према Албанцима. Постоје истраживања која су документовала да је то етничка група са којом имамо највећи јаз. Тренутна ситуација на Косову указује да ће он у наредном периоду само расти. Млади у Србији не знају пуно о прошлости или, ако и знају, онда је то је веома једнострана слика која не трпи другу перспективу већ другачију слику априори одбацује као антисрпску, што је јако велики проблем. Брине ме што већина инцидентата, који се тичу слављења ратних злочинаца или напада који су етнички мотивисани, укључује младе људе. Мислим да то само показује колико посла имамо док се нешто системски не промени. Доминантно мишљење је да су Србија и Срби значајно оштећени, да за њих нема правде и да за жртве српске националности нема ни слуха ни емпатије. Кад такво уверење постане масовно, тада отварате простор да неки људи узму ствар у своје руке, и то је оно чега мислим да нисмо довољно свесни. То уверење се подстиче са врха, а свака вест о томе да то није истина или иницијатива која доказује супротно, односно да има нешто другачије, нема медијску пажњу или бива потпуно антагонизована. Што се тиче старијих генерација, ставови варирају од оних који су рат преживели и некога изгубили до људи из Србије који нису чак имали ни родбину у суседним земљама и тај дијапазон је заиста невероватан.

Да ли садашњим превладавајућим ставовима доприноси и осећај многих становника Србије који су уз рат преживели санкције и НАТО бомбардовање, а многи и егзодус, и који се осећају огорчени и оштећени јер је Србија доживела територијалне (Косово) и материјалне губитке (штете од санкција и бомбардовања), као и чињеницу да је

највећи број пресуда досуђен Србима, док су друге зарађене стране остале мање-више некажњене?

Апсолутно, ти осећаји којих је свака власт у овој земљи била свесна, били су плодно тло да се тровање најрањивијих група грађана, жртава, настави свим могућим средствима, посебно оним неетичким. И молим вас, немојмо заборавити да се већина тих људи никада није опоравила од пропаганде из Милошевићевог времена, а ако то додамо у причу, онда све то данас звучи баш као истина коју зли Запад и они други покушавају да убију, а ми се не дамо. Та пропагандна комфорна смисленост која од људи не тражи никакав труд, никакав напор, јесте оно што видим као ултимативно обезвређивање потенцијала људи, а ја заиста верујем да га имамо. Овај регион је пун огорчености и осећаја неправде, и то је страшно, а посебно је страшно када то све чујете од жртава – од оних који су изгубили некога, нешто или све. Али то не можемо променити, не можемо вратити време, али можемо да бирамо како ћемо даље. Посвећеност миру и изградњи будућности у којој сукоби нису реална претња не мери се изјавом ‘али нама је најважнији мир’, ако пре и после те изјаве стоји све оно због чега не можемо да га осетимо.

Врло брзо после рата млади из Хрватске почели су да долазе на журке у Београд, а млади и не тако млади из Србије на море у Хрватску. Како видите данашње односе младих Србије и Хрватске и постоје ли и сада табу теме које у својим комуникацијама не помињу?

Јесу, и то је заиста сјајно јер колико год тривијално звучало, и та врста одлазака и долазака је сигурно пробијала разне границе које смо себи ратовима исцртали. Већ сам одговорила да је највећа етничка дистанца присутна између младих Срба и Албанаца, међутим то не значи да са осталим комшијама функционисемо на задовољавајућем нивоу. Последњи напад који се одиграо у Новом Саду, који је именоман за европску престоницу културе, показује да су млади веома подложни ширењу националне хистерије која је приметна у разним сферама јавног живота. Сетимо се само недавног завршеног светског првенства у фудбалу. Чињеница да постоје млади људи који мисле да је добро и храбро да нападну непознате људе на улици јер су им зазвучали као ‘усташе’ показује да су нам потребне озбиљне промене на свим нивоима који утичу на виђење и третирање ‘других’. Ситуациона решења неће донети значајне помаке. Табу теме јесу ратови, све што је било је табу тема, па се онда дружимо и волимо до првог неизбежног инцидента, па се онда растајемо у мржњи и дубоком уверењу да је онај други грешан од старта, само се добро претварао. Због тога, Иницијатива управо почиње разговор тамо где у јавности почиње ћутање и остављање тешких тема по страни.

Непревладано наслеђе

Сматрате ли да су обични људи превладали ратно наслеђе и да су односи међу њима добри?

Нису га превладали, али време јесте учинило своје. Мислим да нам политичке елите не дозвољавају да га превазиђемо јер је онда заиста питање како победити на изборима и одржавати популарност. И нису то само елите, то смо и ми сви људи, који живимо у својим националним истинама и све је ОК док ти не почнеш да преиспитујеш моју. Нас те теме боле, покрећу нас, изазивају љутњу у нама и ако то није знак да то како смо се досад институционално односили према томе не ваља, онда препоручујемо да се промисли још једном о томе да нас само другачије поступање може одвести у другачију реалност.

Какви су контакти младих Србије и младих Косова, БиХ и Црне Горе и да ли би, што се Косова тиче, Боро (Вукмировић) и Рамиз (Садик), двојица пријатеља илегалца који су у заједничкој борби пали од талијанске окупаторске власти 1943., симболички требали бити чешћа појава?

Контаката међу младима има и они су или последица породичног наслеђа или упознавања на различитим програмима, али самоиницијативно истраживање по региону огромна је реткост. Сви смо ми обични људи, и да, наравно, да сви обични људи својим примером у својим локалним срединама озбиљно доприносе тој врсти нормализације. Што се Косова тиче, ситуација је заиста изазовна и сигурна сам да ће се додатно погоршати док се не постигне нека врста решења. Тужно је што већина не зна ни ко су Боро и Рамиз ни због чега су нам позитивни примери неопходни, али би сигурно требало да буду чешћа појава, да се за њих зна. ■

Zaslужene nagrade

Bogate su biografije ovogodišnjih dobitnika nagrada Srpskog narodnog vijeća za humanost, pravednost, antifašizam, razvoj srpskih institucija te unapređenje međunacionalnih odnosa

TRADICIONALNU godišnju nagradu Srpskog narodnog vijeća 'Nikola Tesla' za unapređenje srpskih institucija dobili su prvi generalni sekretar SNV-a, manjinski vijećnik i antifašistički aktivist JOVAN VEJNOVIĆ te riječka aktivistica DRAGICA SKORUPAN. Nagrada 'Svetozar Pribičević' za unapređenje hrvatsko-srpskih odnosa pripala je kolumnisti Novosti MARINKU ČULIĆU, priznanje 'Diana Budisavljević' za humanost i pravednost NEVENKI KONČAR i RADOVANU JOVIĆU, a 'Dr. Gojko Nikoliš' za antifašizam OGNJENU KRAUSU.

Iza nagrada za humanost koje su dobili Radovan Jović i Nevenka Končar stoje bogate životne priče. Kao dijete, Nevenka Končar bila je nekoliko mjeseci zatočena u ustaškom koncentracionom logoru u Sisku, cinično nazvanom 'Prihvatište za djecu izbjeglice' u kojem je od gladi i bolesti svakodnevno umiralo po nekoliko desetina djece s područja koje su 1942. opustošili ustaše. Broj žrtava bio bi veći da nije bilo akcije koju je pokrenula DIANA BUDISAVLJEVIĆ. Nevenka je imala sreće jer je bila udomljena da bi nakon rata nastavila život put. Bila je predsjednica sekcije preživjelih logoraša u Sisku pa su svake godine komemorirane žrtve tog logora. Rat i HDZ to su prekinuli, ali je prije 15-ak godina inicirala obnovu komemoracija za žrtve dječjeg logora u čemu je imala veliku pomoć SNV-a, a kasnije i gradskih vlasti.

Dejan Jović uručuje nagradu Radovanu Joviću

— Zato sam zahvalna svima koji nam podrškom pomažu da se svake godine očuva sjećanje na stradalnu djecu – kazala je Nevenka Končar koja je u logoru izgubila sestru blizanku Danicu.

Zalaganjem za pregovore i mir u ratu 90-ih Radovan Jović postao je sumnjivo lice za obje zaraćene strane. Smijenjjen je s mjesta suca u Glini, a 1995. dva puta je uhapšen; prvo su ga vlasti RS Krajine hapsile zbog sumnje da je hrvatski špijun, da bi ga kasnije hapsile hrvatske vlasti zbog sumnje da je – srpski špijun. Usprkos optužbama, kao i drugi rijetki principijelni ljudi tog doba, ostao je u Glini te je kao pravnik pomagao povratnicima i stradalnicima u potresu. Kao dvostruka žrtva rata, Radovan Jović je ponos srpske zajednice, pravne i nadasve ljudske etike, naglasili su u SNV-u.

— Ovo je prva nagrada u mom životu. Nekad ranije bio sam više godina bio predsjednik komisije za dodjelu nagrada, odlikovanja i orde-
na. Meni su se smučila silna lobiranja i jagma ljudi da dobiju nagrade, a u svojoj 73. godini to mi je došlo kao iznenađenje, pogotovo što ne znam tko me predložio. Kad bi me netko pitao čije ime nagrade bih volio da zaslužim, to bi

bilo upravo ime takve ličnosti kao što je bila Diana Budisavljević. Nisam njenog formata jer je ona bila od velike pomoći ljudima čiji je život tada bio ugrožen, ali kao solo strijelac pomagao sam ljudima u ovom ratu, u vrijeme boravka u Krajini – kazao je Jović.

Dragica Skorupan svojevrsni je dobar duh srpske zajednice u Rijeci. Kao tajnica VSNM-a Primorsko-goranske županije, sudjeluje u aktivnostima 'Prosvjete', KUD 'Vreteno' i SDSS-a. — Nagrada je za mene veliko iznenađenje. Kad počnete raditi neki određeni posao s ljubavlju, voljom i idejom da se stvore pozitivni rezultati, ne razmišljate da će biti nagrađeni. Što god radim, to mi je kao da udišem zrak i ne očekujem pohvale ni nagrade. No drago mi je da je to netko prepoznao, a to mi je samo poticaj da nastavim – rekla je Dragica.

Predratni diplomat Jovan Vejnović bio je više godina generalni sekretar SNV-a, a u više mandata član je VSNM-a Grada Zagreba. Kao predsjednik Saveza društava Josip Broz Tito te rukovodstva Saveza antifašističkih boraca i antifašista RH niz godina bori se za očuvanje tekovina antifašizma.

— Nagrada koja nosi ime Nikole Tesle može poslužiti na čast svakome; osjećam se pono-

snim zbog te činjenice. To je izraz nečega za što su udareni temelji u vrijeme mog rada u SNV-u, i za što prije 20-ak godina nismo ni pretpostavljali da će biti moguće. To ne samo da opstaje, nego se unapređuje. SNV se razvio u sastavni dio ovog društva i države te inkorporirao našu zajednicu u društveni život zemlje što je i bio naš cilj – rekao je Vejnović. Pitali smo ga koliko je antifašizam imanentan Srbima iz Hrvatske.

— Lako je odgovoriti na to pitanje; činjenice koje poznajemo govore da je to dvoje neraskidivo. Da nije bilo antifašizma teško da bi nakon Drugog svjetskog rata ostalo onoliko Srba s obzirom na politiku koju je NDH – rekao je.

Ognjen Kraus, predsjednik Židovske općine Zagreb i Koordinacije židovskih općina, od djetinjstva je uključen u rad židovske zajednice. Paralelno s karijerom priznatog urologa, djeluje u okviru Židovske općine, boreći se protiv revizionizma. Nikad ne zaboravlja da su zajedno sa Židovima, Srbi, Romi i antifašisti bili progonjeni, dijeleći najtežu moguću sudbinu u NDH i zato neumorno vodi borbu, obrazloženo je iz SNV-a. — Hvala na nagradi, ali ono što bi mi puno više značilo jeste da smo zajednički napravili puno više na planu oko kojeg smo se dogovarali prije dvije godine – da pripadnici nacionalnih manjina i njihovi predstavnici u Saboru učine nešto za vrijednosti antifašizma. Ne samo da ih promoviramo nego da ih se držimo kao najznačajnijih. To bi značilo skinuti s dnevnog reda pitanje ustaških simbola i 'Za dom spremni' – kazao je Kraus. Kako zbog bolesti Marinko Čulić nije mogao doći, nagradu je primila njegova supruga NEVENKA VALJAK ČULIĆ. ■

Naš Marinko Čulić,
Ognjen Kraus, Dragica
Skorupan i Nevenka
Končar

Никола и Љубица Тесла

Ни влакова ни возова

И прије рата се говорило да је пруга између Карловца и Сиска нерентабилна, али већу глупост нисам чуо. Теретни су вагони свакодневно превозили све врсте робе. Била је то златна пруга за све који су хтјели радити, каже Никола Тесла из Лончара

НАЂЕТЕ ли се којим случајем у опустјелим Лончарима – заселку Брда Утињског, слабо насељеног мјеста између Војнића и Вргинмоста – неће вам требати пуно среће да налетите на презимењаке славног знанственика: времешни повратници Љубица и Никола Тесла, жељни дружења с људима, обрадоват ће се подједнако сваком дошљаку, знамоме и незнамоме.

Премда га годинама мучи астма, 77-годишњи Никола ће на свако постављено питање радо одговорити надугачко и нашироко, али ће притом разговор ипак усмјеравати према својој омиљеној теми. Будући да је цијели радни вијек провео на жељезници, како каже ‘с влаковима и возовима’, та му је љубав обиљежила живот толико да се доима као да и данас хода трачницама.

— Никада нећу разумјети зашто више нема жељезничког саобраћаја између

Карловца и Сиска. И прије рата би се ту и тамо говорило да је та пруга нерентабилна, али већу глупост и лаж у животу нисам чуо: била би она рентабилна и данас, у вријеме ове кризе, а камоли онда! Све ми се чини да је укинута намјерно, а сам ће враг знати зашто. Теретни су вагони свакодневно превозили све врсте робе у једном и другом смјеру, хиљаде би радника одлазило ујутро путничким возовима на посао и поподне се њима враћало. Дјеца и студенти путовали су свакодневно до својих школа и факултета. Јефтинијег пријезова није било. Влакови су превозили бијелу глину с површинског копа на Биљегу, тоне и тоне камена из каменолома у Топуском, милијуне кубних метара банијско-кордунског дрвета прво до Карловца, па до Ријеке и даље, у свијет. Овдашње би жене возом путовале са својим јајима и сиревима за продају, па се касно навечер враћале кућама. Била је то златна пруга која је осигуравала посао

свима који су хтјели радити. Највећа јој је вриједност била што је од дјеце правила људе – објашњава нам у једном даху.

Никола је завршио основну школу у Славском Пољу; свакога би дана, пуних осам година, пјешачио од куће до ње и назад седам километара. Кад се потом

уписао у карловачку Шумарску школу, то и није баш славно завршило.

— Ни данас не знам јесу ли у то вријеме стварно заредала сијела, прела, чијања перја и друге сеоске забаве или сам се ја тек снажно почео момчити, но бит ће да се поклопило. Углавном, ради тих тих забав и момачко-дјевојачких дружења занемарио сам школу – присјећа се наш суговорник.

Николин је отац, јасно, наслутио да враг односи шалу, па чим је у именику карловачке школе видео силне јединице и којекакве друге опомене, наредио је сину да се колико сутрадан окане књиге те ухвати коња и крава, односно рада у штали и на пољу. Ипак, Никола се послије службе обавезног војног рока радије одлучио пријавити на натјечај Југославенских жељезница, у којем су били тражени радници-маневристи. На том је радном мјесту провео годину уз пругу у Ријеци, потом шест мјесеци на додатној обуци у Загребу, да би 1972. био као магационер распоређен у Карловац. Ондје је радио све до посљедњег радног дана своје златне пруге. — Никада тај дан нећу заборавити, био је то 29. јул 1991. Кад је ујутро из Сиска преко Петриње, Глине и Вргинмоста у Карловац стигао редовити шинобус који возио Раде Шарић, позвао ме замјеник шефа станице, Јосип чије сам презиме заборавио. Рекао ми је да је то посљедњи влак на овој прузи, да је посао мене и мојих другова заувјек завршен. Тако је и било – сјећа се Тесла.

Љубица се одмах послије вјенчања с Николом 1968. доселила у Лончаре, па су на мужевљевој дједовини рођена њихова дјеца Миодраг и Маријана, која са својим обитељима данас живе у другим селима Кордуна, али и даље редовито посјећују родитеље. Без њихове би помоћи Николина и Љубичина пољопривредна мировина, од укупно 2.600 куна, једва достјала за основне животне трошкове. Но уз мало рада и залагања у властитом врту, свињцу и кокошињу супружнички пар успијева некако преживјети. И они су, наравно, своједобно били присиљени побјећи из свог заселка након Олује. Након трновитог и неизвјесног пута с дугом колоном својих сународњака, завршили су у Зајечару, гдје никада прије нису били.

— Враг зна што би с нама било без унпрофор-а. Под његовом смо заштитом стигли некако до Србије. Првих смо дана спавали на некаквом зајечарском игралишту с гомилом других избјеглих, а онда добили бајту од блата у оближњем Трнавцу. Провели смо у њој пет година, обрађујући туђу земљу тек да преживимо. И све чешће размишљали о повратку – прича Љубица. Никола се први вратио, сам.

— Све је изгледало врло лоше, али кад сам видео да је кров читав, одахнуо сам. До душе, врата и прозори су били разваљени, а све иоле вриједно, чак и жељезна ограда, разнесено, али ми је било важно да тај кров над главом имам. Ускоро је дошла и Љубица, па смо све онако сретни што смо опет своји на своје засукали рукаве те почели обрађивати земљу и сијати. Преко УНХЦР-а смо ускоро добили јуницу, а онда приметили и кокоши, па је живот опет отпочео – каже нам Тесла, који данас са својом дружицом живи мирним животом, задовољан што су сви заједно пребродили ратне и поратне невоље. На болести и болештине које све чешће навраћају у њихове године и до њихова дворишта, не желе трошити ријечи, јер их ионако сматрају тек саставним дијелом свачијег живота.

■ Владимир Јуришић

Чувени шинобус на карловачком коловозу

ИНФОРМАТОР

Владика Сава у
загребачком храму

Нема изабраних

Нема избраног народа нити човјека који ће бити спасен. Христос не долази ради одређене групе људи него ради свакога од нас, казао је владика Сава у Загребу

КАО и сваке године бројни православни вјерници у Хрватској у својим су срединама обиљежили Божић, најрадоснији хришћански празник. Ове године Божић као празник мира и окупљања прошао је у знаку новог почетка дијалога и стварања бољих односа Хрватске и Србије. Патријарх српски Порфирије на Бадњи дан, 6. јануара, служио је литургију у храму Преображења Господњег у Загребу уз саслужење више епископа и загребачког свештенства.

— У доласку Христовом открива се тајна добра и показује се шта је то зло, не у смислу врлине, него у смислу начина постојања, у смислу живота и смрти. У том се доласку открива и достојанство и коначно назначење сваког човјека. Распрострањена је навика да се људи боре против зла, иако немају јасан појам о добру, при чему је добро најчешће израз у датом тренутку воље и потребе појединца или консензуса неке групе спојене с интересом, а не на чињеници доласка Сина Божјег у свет или на Јеванђељу. Многи који се боре против зла без јасне, вечне идеје о добру, пре или касније прелазе у своју супротност, па и сами, борећи се против зла, користе зле методе, чиме и сами постају зли. Отуда неретко имамо чињеницу да зли људи гоне зло. Све то не мора бити плод лоше намере. Напротив, често је израз најбоље намере, али, с обзиром да је одсутна идеја и појам добра у вечном свом смислу, онда ни оно, ма колико да је покренуто добром намером не може бити добро, или не може бити добро у апсолутном смислу те речи.

Зато је на дан Божића Господ дошао да нам донесе добро као начин постојања, а не као део једног моралистичког, етичког система – нагласио је патријарх. На богослужењу на Бадње Вече присутним вјерницима у пуној цркви обратио се владика марчански Сава.

— Христос се није родио ни у свили и кадифи, нити у славном Риму, древном Јерусалиму, или неком другом великом центру ондашњег свијета, већ у једном од најмањих и најнезнатнијих јудејских села – у Витлејему гдје није било мјеста за њега, па се родио у пећини, мрачној и хладној. То нам говори да нема избраног, унапријед одабраног народа нити човјека који ће бити спасен – подвукао је владика Сава. Вјерницима су подијељени бадњаци, а дружење је настављено на Цвјетном тргу пред црквом. На Божићној литургији коју је служио владика Сава са загребачким свештенством прочитана је посланица патријарха Порфирија и архијереја СПЦ-а.

‘Мир Божји нам се открива у богочовечанској личности Христовој, куца на врата наше слободе и позива нас да га уведемо у своје домове и школе, на своја радна места, у скровишта, ровове, животе. Позива нас да се придружимо свима који са нама деле исти, вечни, свети и непромењиви етос или систем вредности – оно што волимо и што јесмо, оно у што верујемо и што знамо’, наводи се у посланици.

‘У данима Божићне радости, мира и породичне топлине у нашим су молитвама и они међу којима букти ратни огањ, а најпре једноверна браћа и сестре из Украјине и Русије. Са тугом гледамо на ратне сукобе и жртве, у чему, јавно или тајно, учествују разни актери. Последице трагичног сукоба, подстицаног свакодневно споља, страшне су, а ратни пожар, као никада до сада, прети целом свету’, истиче се и позива ‘непосредне и посредне учеснике рата да пронађу у себи снаге како би престало страдање, а избеглице се вратиле у своје градове и села, обновили се њихови домови, а мир се вратио у подручја захваћена ратним пожаром’.

Споменути су Срби с Косова и Метохије те је речено да се њих прогања и

тероризира уз ‘злослутно ћутање или, прећутну подршку појединих моћних држава’. За њих треба да важе универзална људска права и слободе какве имају Албанци и сви људи на свету. Лична безбедност, сигурност имовине и слобода кретања припадају свима подједнако и као таква морају да буду неприкосновена, истиче се у посланици коју је прочитао протојереј ставрофор Душко Спасојевић. Литургији су присуствовали и вјерници из Русије, Украјине, Етиопије, Еритреје и других држава.

У Вуковару, богослужја су служена у православним црквама Светог оца Николаја, Преподобне матере Параскеве на Доброј води и Светог краља Стефана Дечанског у градској четврти Борово насеље. Свечана богослужја служена су и у осталим православним црквама у Вуковарско-сријемској жупанији. У Божићној поруци вјерницима који Божић славе по јулијанском календару, јереј Срђан Лукић, парох винковачки, поручио је како имати мир Божји, значи имати мир с Богом, с братом с човјеком, са свеукупном творевином божјом.

‘Чак и онда када валови овог немирног свијета запријете да све потопе и униште, као што је то у ово наше вријеме, ми обогаћени и испуњени божанским миром остајемо мирни и спокојни, јер знамо ријечи Спаситеља који све кршћане свих времена храбри ријечима: Не бојте се!, и додаје: ја сам с вама у све дане до свршетка вијека’, наводи јереј Лукић.

Парох илочки, протојереј-ставрофор Предраг Азап у Божићној поруци вјерницима утврдио је како су Хрватској потребни јединство и заједништво. ‘Што прије то схватимо, то ће бити боље за нашу кућу, за нашу дјецу, за нараштаје која долазе. Ти нараштаји будући у нас гледају, у нас се уздају да им сигурну кућу оставимо. Служећи Домовини у којој живимо моћи ћемо свјетла образа пред нашу дјецу и унуче стати, они ће бити поносни на нас, а и озарена лица ћемо пред Господа стати јер свако наше уређење село и уредан град у нашој Домовини, рад и поштење, све су то вриједности које желимо и требамо у нашем окружењу’, наводи илочки парох Предраг Азап у Божићној поруци.

Православни Бадњак и Божић традиционално су обиљежени на подручју Горњекарловачке епархије. Уз храмовима се окупио велики број вјерника, паљени су бадњаци, одржавана вечерња богослужења и дружења. У Саборном храму Светог оца Николаја у Карловцу на бадњу вечер празнично вечерње богослужење је предводио презвитер САША ЛОНЧИНА, а саслуживао је прото-презвитер-ставрофор Милидраг Стокановић.

Након богослужења посвећен је бадњак, а потом се присутнима пригодним ријечима обратио презвитер Лончина и честитао свима најаву рођења Исуса Христа. Потом су дјеци подијељени пригодни поклон пакетићи, а одраслима посвећени бадњаци. У порти храма је након вечерњег богослужења уприличено послужење за све окупљене вјернике, наводи интернетски портал Епархије. На сам Божић, пак, у храму Светог Николе одржана је Божићна литургија

коју је служио епископ горњекарловачки ГЕРАСИМ.

■ Н. Јовановић, М. Цимеша, Г. Борковић

Испред држава

Свака агресија већине према мањинској заједници у једној држави доводи у опасност мањинску заједницу у другој земљи, стоји у загребачкој Декларацији

ДАН уочи Божићног пријема СНВ-а с којег су упућене поруке о потреби јачања дијалога Хрватске и Србије, челни људи двију мањина, председник СДСС-а Милорад Пуповац и челник Демократског савеза Хрвата у Војводини (ДХСВ) Томислав Жигманов, потписали су Декларацију о сурадњи Срба из Хрватске и Хрвата из Србије. Та је декларација ратифицирана у августу прошле године на 15. научном скупу ‘Српско – хрватски односи’ у Голубићу Обровачком у организацији невладиних удружења из Голубића и Новог Сада за који је иницијативу дао посланик у Народној скупштини Републике Србије Јанко Веселиновић.

— Декларација садржи све кључне, виталне тачке од интереса за Хрвате у Србији, као и за Србе у Хрватској, а које се тичу свих права и околности у којима се та права остварују – рекао је у уводном обраћању Пуповац и нагласио да су текст декларације усвојила страначка тијела СДСС-а и ДХСВ-а, као и мањинска самоуправа тијела у двема државама, СНВ и Хрватско национално вијеће.

— Након што смо били посвећени сурадњи наших заједница, обнављању политичког дијалога и сурадње између државама у којима живе наша два народа, стекли су се увјети да је потпишемо. Како су наше државе оптерећене другим односима, сматрали смо потребним да истакнемо нашу потребу да сурађујемо и да позовемо наше земље да почнемо сурађивати на стварима од нашег заједничког интереса – утврдио је Пуповац. Томислав Жигманов је рекао да Декларација као документ о сурадњи двије

Томислав Жигманов и
Милорад Пуповац

Nada

Društveni
magazin
Srpskog
demokratskog
forum

**NOVOSTI
HOBOCIH**
#1204, Petak 13/01/2023

GORAN MARKOVIĆ **'Sigurno mjesto' hrabri ljude**

Prilaze nam i pričaju svoja iskustva, shvatio sam da ne postoji osoba koja se nije susrela s mentalnom bolešću. Inače se bolesti smatraju našom privatnom stvari s kojom društvo i radno mjesto nemaju veze. A to stvarno nije tako

GORAN MARKOVIĆ rođen je 1985. godine u Splitu. Glumio je u brojnim domaćim nagrađivanim predstavama, serijama i filmovima, a na Filmskom festivalu u Locarnu 2022. godine osvojio je nagradu za najboljeg glumca za ulogu u filmu 'Sigurno mjesto'. Član je Drame Hrvatskog narodnog kazališta u Splitu. S Goranom smo razgovarali na terasi jednog splitskog kafića na Firulama, s pogledom na zidić i grafit s plakata filma 'Sigurno mjesto'. Za stolom do našega sjedila su dva mladića, čiji smo razgovor nakratko prisluškivali pa prije nego krenemo s intervjuom, citirali bismo, kao lajtmotiv, što je jedan rekao drugome o susretu s nekom djevojkom: 'Meni ti je kad san priča s njom sve nekako titralo, ka da je Mliječni put isprid nas.'

Kada sam prijateljici iz Splita spomenula da radim intervju s vama, prva stvar koju je rekla bila je: 'On jako dobro pleše.' Tako da Gorane, džaba i Locarno i Pula i Cannes i Sarajevo, krenimo mi s plesnom karijerom. Plešem otkad znam za sebe, mislim da sam tako zavodio i djevojčice u vrtiću (smijeh). Kada sam se nakon života u Njemačkoj, gdje su mi roditelji radili, u trećem razredu osnovne škole vratio u Split, prijateljice iz razreda su me vidjele kako plešem na nekom rođendanu i nagovorile da dođem u Plesni klub 'Vruća čokolada'. Voditeljica mi je odmah rekla da kao jedini dečko ne moram plaćati članarinu i upisala me. U sedmom razredu prebacio sam se u Plesni klub 'DNF', u toj dobi mi je hip-hop bio puno bliži i stvarno sam dugo plesao, guštao sam u tome, imao sam ekipu, išli smo na natjecanja, družili se, ples mi je bio sastavni dio odrastanja.

Kada je na red došla gluma? Pa zapravo paralelno, u višim razredima osnovne škole majka me nagovorila da odem u Gradsko kazalište mladih, ona je prepoznala da bi me gluma mogla zanimati i bila je, očito, u pravu. Da se želim profesionalno baviti glumom shvatio sam puno kasnije, prvo sam mislio da ću biti grafički dizajner, završio sam i Školu likovnih umjetnosti, ali na vrijeme sam vidio da višesatno sjedenje za kompjuterom nije posao u kojem se pronalazim. Negdje na trećoj godini studija glume shvatio sam da je to to. I kada sam padao s nogu od

Muzika je nešto što je baš samo moje, čemu se stalno vraćam. Kada smo snimali 'Sigurno mjesto', kupio sam malo ozbiljniju gitaru i sve više slobodnog vremena provodim stvarajući svoju muziku

umora, imao sam i volje i motivacije da nastavim raditi i učiti, gluma me ispunjavala.

Privilegija je živjeti u Splitu

Velik broj dalmatinskih osamnaestogodišnjaka odluči otići na studij u Zagreb. Zašto ste vi ostali u Splitu? Nakon prvog semestra studija dizajna vizualnih komunikacija u Splitu skužio sam da to nije za mene i pripremao sam se na odlazak u Zagreb. Shvatio sam da studij glume inkorporira sve ono što volim: pokret, ples, muziku i literaturu. Jedan dan sam u Slobodnoj Dalmaciji vidio da se u Splitu otvara studijski program glume i da je prijemni ispit za dva tjedna. Iskreno, mislio sam da će mi taj prijemni služiti kao priprema za Akademiju dramskih umjetnosti u Zagrebu i da nema šanse da upadnem. I tu se u priču upleo ni manje ni više nego veliki JOSIP GENDA. GORKA GENDA, njegova supruga, bila je profesorica hrvatskog jezika kod koje sam išao na repeticije kada sam se vratio iz Njemačke jer sam imao problema s hrvatskim, skupio sam hraprosti, nazvao je i zamolio da mi Genda pomogne s odabirom monologa za prijemni ispit. Sjećam se da je došao kod mene kući, prije se nismo poznavali, s tim svojim glasom, s raznim papirima i počeo čitati. Ostao mi je u sjećanju onaj Pometov monolog iz 'Dunda Maroja' u kojem se puno govori o hrani, ogladnio sam slušajući ga. Upao sam iz prve na studij pa nije bilo razloga za ići u Zagreb. Sada sam već dugo tu, radim u splitskom HNK-u od 2009. godine i iskreno, lako se naviknuti na ovakav način života, privilegija je živjeti u Splitu, naprosto je ugodnije i sporije. Naravno, Zagreb daje brojne druge mogućnosti, ali ostao sam tu.

Koje su bile vaše prve uloge? Godine 2006. na Splitskom ljetu sam radio na dvije predstave. Jedna je bila BOCCACCIOV 'Dekameron' u režiji GORANA GOLOVKA, glumio sam više uloga, čak i opaticu, a druga predstava bila je 'Rosencrantz i Guildenstern su mrtvi' TOMA STOPPARDA u režiji NENNI DELMESTRE. Također, iako se radi o spotu, važna mi je uloga beskućnika u 'Smaku svita' TBF-a, gdje sam glumio sa svojom labradoricom EMOM, koja se svako jutro veselila snimanju. Onda su krenuli i studentski filmovi, prvi je bio 'Mrak' DANA OKIJA. U filmu sam glumio ubojicu, mnogi kažu najvećeg negativca kojeg sam ikada glumio.

Iako vas je kazališna i filmska scena poznavala i ranije, čini se da ste široj publici postali poznati svojim ulogama u filmu 'Zvizdan' Dalibora Matanića, koji je te 2015. postigao i priličan europski uspjeh, osvojivši nagradu za najbolji film u kategoriji 'Izvjestan pogled' na Filmskom festivalu u Cannesu. Istina, sa 'Zvizdanom' se sve nekako pokrenulo, taj film mi je otvorio brojna vrata. Snimanje 'Zvizdana', a i kasnije njegova recepcija, festivali na koje smo išli, bili su na neki način i prijelomna točka za moj posao, karijeru. Ali

Društvo nas i dalje uči da ne smijemo osjećati slabost. Hrabro je otvoreno pričati o svojim problemima, ali to ne možemo očekivati od velikog broja ljudi ako iskrenošću ugrožavaju vlastitu egzistenciju

iskreno, mislim da sam pritisak i svjetla reflektora osjetio ipak manje jer ne živim u Zagrebu.

U 'Zvizdanu' ste svirali trubu, u filmu 'Aleksi' gitaru. Plešete, crtate, glumite, evo i svirate. Koliko vam je muzika važna u životu? Nemam iskustvo mladenačkog rockbenda ni formalno muzičko obrazovanje, u predstavama sam isto malo svirao, ali zapravo muzika je nešto što je baš samo moje, čemu se stalno vraćam u slobodno vrijeme. Uzmem gitaru i isključim se i izgubim na nekoliko sati. Meni sviranje funkcionira kao neka vrsta meditacije. Kada smo snimali 'Sigurno mjesto', kupio sam u Zagrebu malo ozbiljniju gitaru i sve više i više slobodnog vremena provodim svirajući i stvarajući neku svoju muziku.

Važno je znati dati i primiti kritiku

U jednom intervjuu ste izjavili da je za vas gluma prvenstveno kolektivni rad. Na što ste ciljali? Mi glumci smo jedni drugima na probama prva publika i jako je važno osjećati se opušteno, znati dati i primiti konstruktivnu kritiku, biti slobodan i otvoren jer je to jedini način da se dogodi onaj neki klik koji predstavu ili film digne na još višu razinu, a to publika kasnije vidi i osjeti. Uostalom, tako je puno ljepše raditi. Možda je na papiru ponekad važno imati zvijezdu u projektu, ali to se, ako zvijezda ne zna raditi ravnopravno s drugim kolegama, u realizaciji zna obiti o glavu. Ne želim mistificirati svoj posao, ali moraš malo vjerovati u čaroliju, moraš se baciti u nepoznato i prijeći neke svoje i zajedničke granice kako bi svima bilo gušt svaki dan nešto zajedno stvarati.

Na čemu trenutno radite u HNK-u Split? Igramo 'U malu je uša đava'. Predstava je trenutno na repertoaru u režiji MARIJA KOVAČA, a prema knjizi TISJE KLJAKOVIĆ BRAIĆ. U njoj imam manju ulogu, glumim divnog MOMČILA POPADIĆA. Ljudi predstavu obožavaju, stalno

je rasprodana. Trenutno radimo 'Žabu' DUBRAVKA MIHANOVIĆA, premijera je u veljači, radnja se odvija na Badnjak u jednoj brijačnici, a ja igram taksista koji često navraća u salon. Također, veselim se obnovi predstave '55 kvadrata' IVANE VUKOVIĆ u režiji IVANA PLAZIBATA koja je dobila nagradu hrvatskog glumišta za najbolju predstavu.

Kada smo kod putovanja, snimali ste film u Njemačkoj. O čemu se radi? Radio sam na filmu 'Filo', scenarij i režiju potpisuje ALEKSANDRA OLIĆ. To je moj prvi film na njemačkom jeziku što je bilo prilično izazovno. Glumim Ibru, Aleksandra mi je rekla da voli IBRAHIM-NOVIĆA, vjerojatno je lik dobio ime po njemu, iako nema veze s nogometom. Ibra se zaljubljuje u djevojku naših godina koja ne može odlučiti želi li ozbiljnu vezu ili ne. Iskustvo snimanja bilo je interesantno, kao i razlika između radnih uvjeta kod nas i u Njemačkoj. Tamo je standard rad deset sati dnevno s pauzama, kod nas 12, jako paze na prekovremene jer dosta koštaju pa ih nema, snima se pet dana pa imate pauzu od dva dana. Kod nas se uglavnom snima šest dana i imate jedan dan odmora. Svaki slobodni trenutak u Berlinu koristio sam da odem u kazalište, došao bih naslijepo, sat-dva prije projekcije i čekao na blagajni da netko otkaže rezervaciju. Najviše sam išao u Schaubühne.

Glumili ste u mnogim uspješnim domaćim serijama, od 'Loze' preko 'Novina' do 'Šutnje' i 'Područja bez signala'. Ima li neke razlike između snimanja filmova i serija, koja su vaša iskustva? Pa i nema, osim naravno u trajanju, pogotovo kada serija ima više sezona. Nekad se snima malo brže i to je to. Trenutno snimamo drugu sezonu 'Šutnje'. Zanimljivo mi je bilo što se puno novinara koje poznajem prepoznalo u likovima iz 'Novina', jedino mi nitko nije prišao i rekao da ga nekoga podsjeća baš moj lik, novinara Andreja.

Kada razmislim, mene malo podsjeća na druga i kolegu Hrvoja Šimičevića. Eto, to još nisam čuo. Što se tiče 'Područja bez signala', pročitao sam roman ROBERTA PERIŠIĆA čim je izašao i oduševio se, pa sam, kada sam čuo da DALIBOR MATANIĆ i producentica ANKICA JURIĆ TILIĆ rade seriju, nazvao i rekao da mi daju bilo kakvu ulogu jer želim sudjelovati u tom projektu.

Imate li nekog omiljenog lika u serijama na kojima ste radili? Definitivno Janda, inženjer i bivši sindikalni vođa iz 'Područja bez signala'. Način na koji ga je IZUDIN BAJROVIĆ odigrao je fenomenalan.

U filmu 'Sigurno mjesto' glumite Damira, mladog čovjeka sa šizofrenijom. Kako ste se pripremali tu ulogu? Prvo sam krenuo sastavljati popis literature o mentalnim bolestima koju moram pročitati, razmišljao sam s kojim je psihijatrima najbolje razgovarati. Ali onda sam, kada sam krenuo raditi s JUROM LEROTIĆEM, shvatio da ova vrsta pripreme u kontekstu takvog specifičnog filma može stvoriti neku

distancu, da nema smisla da o bolesti istražujem izvana, već da moram vući nešto iznutra, iz sebe i rada na probama. Taj scenarij je toliko iskren i jak da je bio cilj biti jednako iskren, osjetiti taj lik. Pokušavao sam što manje racionalizirati i emotivno doživjeti Damira, što možda i nije uvijek najpametnije. Jedan stariji kolega na setu mi je rekao da sve to previše proživljavam, ali stvarno nisam znao ni mogao drugačije pristupiti liku. Tako da sam istraživanje za film odradio zajedno s Jurom, počeo sam shvaćati što želi od mene kad bi izustio samo jednu riječ. Također, kako moj lik zapravo jako malo govori, osjećao sam da moram ispuniti tu šutnju pa sam krenuo zapisivati njegove misli. U Damiru se odvija jedna naoko nevidljiva borba pa sam za svaku scenu sam sebi pisao misli – misli su se mijenjale kako je bolest napredovala, a krenule su od vrlo konkretnih: zašto mi se ovo dešava i kako da riješim problem koji imam i koji utječe ne samo na mene, nego i na obitelj koju volim. Kada razmišljam o liku Damira, stvarno vjerujem da on pokušava naći rješenje i da ne želi umrijeti, radio sam ga kao nekoga kome je cilj preživjeti, zato mi je bilo važno da je on u sebi zapravo jako aktivan i dok nepomično stoji.

Utjehu pronalazim u umjetnosti

Kao netko tko ima i osobnog iskustva s različitim mentalnim bolestima, imam potrebu nimalo objektivno reći da je fascinantno koliko se u svakom

Na nadu gledam kroz prizmu rada. Nema je bez aktivnog angažmana pojedinca i kolektiva, moraš uložiti vrijeme i energiju da bi bilo nade za nešto veće i bolje

pokretu tijela vašeg lika može prepoznati njegovo stanje, kada je na lijekovima, a kada ne, kada ima snage za borbu i kada odustaje.

Dosta mi je ljudi reklo da je prepoznalo neka vlastita stanja ili stanja bliskih osoba kojima su dijagnosticirane različite bolesti. To mi je drago jer mi Jure gotovo nikada nije davao taj tip uputa 'izvana' niti sam ja, recimo, proučavao nuspojave nekih konkretnih lijekova, to sve tjelesno je došlo spontano iz našeg rada 'iznutra' i tih mojih ispisanih misli. Jako nam je bilo važno da se o toj temi priča, a i da pokažemo da se bolest može dogoditi svakome. Obitelj u filmu stvarno nije disfunkcionalna i nema direktnog i jasnog uzroka zašto se netko razbolio. Film je zbog svoje iskrenosti ohrabrio velik broj ljudi, prilaze nam i pričaju svoja iskustva, shvatio sam da ne postoji osoba koja se u životu nije susrela s nekom mentalnom bolešću.

'Sigurno mjesto' osvojilo je nagrade na brojnim evropskim filmskim festivalima – od Locarna preko Sarajeva, Ljubljane, Beograda, Cottbusa, Zagreba... Što sve te nagrade znače jednom domaćem filmu?

Drago mi je da film živi svoj festivalski život jer to jednostavno znači da će ga više ljudi pogledati. Važan je to film jer nas društvo i dalje uči da ne smijemo osjećati slabost, da guramo probleme pod tepih. I nije stvar samo u sramu i neugodi, ljudi ponekad skrivaju mentalne bolesti zbog straha da ne ostanu bez posla, da zaštite svoju obitelj, da ne ostanu bez prijatelja. Hrabro je otvoreno pričati o svojim problemima, ali to ne možemo očekivati od velikog broja ljudi ako iskrenošću ugrožavaju vlastitu egzistenciju. Mislim da je umjetna podjela na javnu i privatnu sferu dosta doprinijela produbljivanje problema jer se naše bolesti smatraju našom privatnom stvari s kojom društvo i radno mjesto nemaju veze. A to stvarno nije tako.

Film je bio i hrvatski kandidat za Oscara, promovirali ste ga u SAD-u. Kako je prošao izlet u američki filmski svijet?

U SAD-u smo bili deset dana početkom prosinca, konkretno u Los Angelesu i New Yorku, a promocija za Oscare zapravo funkcionira jako slično kao i drugi filmski festivali, imaš projekcije i razgovore nakon filma. Nismo ušli u uži izbor, što smo nekako i očekivali jer za promociju treba imati puno veći budžet nego što smo mi imali. Nakon projekcija su bili organizirani i domjenaci, što članovi Akademije posebno vole pa nas je ekipa iz PR-a vodila za ruku i

učila minglati. Ni s kim ne smiješ pričati predugo ni prekratko, ni o čemu preduboko, a opet srdačno, takvi su američki odnosi. Los Angeles mi se puno više svidio nego što sam očekivao, mislio sam da će mi biti preumjetan, ali zapravo ima neki ludi šarm.

Stignete li gledati predstave, kakve filmove volite?

Veselim se u CKM-u pogledati predstavu 'Tako nam Bog pomogao' HRVOJA KORBARA, nastalu prema knjizi 'Summa atheologiae' BORISA DEŽULovića. A u kino idem kad god sam u Splitu i gledam sve, domaće filmove i *blockbustere*. Nedavno sam gledao 'Trokut tuge', ok mi je, ali moram priznati da su mi neki raniji filmovi RUBENA ÖSTLUNDA draži. Što se domaćeg filma tiče, mislim da se događaju sjajne stvari, baš me na prošlom Zagreb film festivalu uhvatila mala euforija zbog divnih filmova koji su izašli kod nas. Mislim da nas čeka sjajna budućnost jer hrpa odličnih mladih ljudi snima i radi. Odličan mi je 'Stric' DAVIDA KAPCA i ANDRIJE MARDEŠIĆA, uživao sam i u 'Zbornici' SONJE TAROKIĆ, a sama euforija me uhvatila nakon projekcije 'Tragova' izvrsne DUBRAVKE TURIĆ.

Gorane, za kraj – što vama daje nadu, što bi bilo vaše lično sigurno mjesto? I utjehu i nadu pronalazim u umjetnosti – muzici, literaturi, filmovima, svemu dobrome što gledam i pratim i u čemu aktivno sudjelujem. Ali na nadu gledam i kroz prizmu rada, nema nade bez aktivnog angažmana i pojedinca i kolektiva, moraš uložiti vrijeme i energiju da bi bilo nade za nešto veće i bolje. Život je i ovako jedan bučkuriš.

Tuga katarskih bisera

Kad sam, uoči dolaska, slušala komentare o tome kako je Doha sterilna i dosadna, pomislila sam: kako li je to ružno reći. Ne pokušavaju li i oni, baš kao i svi mi, osigurati egzistenciju, pronaći neki svoj put ka sreći, stvoriti iluziju bijega od života? Što da rade, jadni, usred ničega?

NEMA se šta za vidjeti, a najljepši je prizor na svijetu. Slijeva more, a zdesna tisućljetna pustinja, živi pijesak kroz koji gazimo, čini se kao sto na sat.

U retrovizoru neboderi Dohe postaju sve manji, nestajući u pješčanoj prašini bijelih džipova. Klima u autu je podešena na pingvina, kao uostalom i svugdje u Katru – zemlji u kojoj smo

se, na novembarskih 30 stupnjeva uspjeli prehladiti na stadionu. Dok razmišljam jesu li poludjeli od obijesti i kako to podnose bubrezi KNOLL DOLL, u misli mi dolaze riječi druga Sirijca: 'Vi se bojite promaje? Mi namjerno otvorimo prozor i vrata da je napravi-mo, onda stavimo stolce na pola puta, sjednemo i družimo se dok nam puše.' Otvorili smo prozore da topli pustinski zrak uništi zlo od klimatizacije. Domaći na to ne prigovaraju. Ovdje klima radi i kad su otvoreni prozori ili kad auto stoji. Naprosto ga ostave upaljenog dok satima šopingiraju ili ispijaju karak. Litra benzina je četiri kune, koga briga.

Katarci znaju da neće zauvijek živjeti od nafte i plina. Uživaju dok mogu, ali pritom razvijaju visoku tehnologiju i, u posljednje vrijeme, turizam. Polovica svijeta dočekala je katarsko domaćinstvo Svjetskog prvenstva u nogometu na nož. To da prvenstvo organizira država u kojoj je vrhunac sporta jahanje deva na daljinski te pritom zabrani dva najvažnija popratna sadržaja – pivo i polugole žene – ne može biti ništa drugo nego trolanje dokonih naftaša. Što bi rekli sponzori iz Budweisera kad su saznali da ipak nema cuganja na stadionu: *Well, this is awkward*. No Svjetsko prvenstvo u nogometu 2022. godine je samo odskočna daska u novu budućnost Katra, sa svom popratnom izgrađenom infrastrukturom i uvezenom radnom snagom. Koga god smo od 'pomoćnika' oko stadiona pitali za smjer, redovno smo dobivali krive i oprečne informacije, iako je općenito organizacija bila besprijekorna. Mnogi-ma od njih ovo je također bio prvi put u Katru. Zaposleni su i navijači. Koliko je samo bilo indijsko-bangladeških obitelji koje su na utakmicama mahale suparničkim zastavama – svakom u jednoj ruci. Promatrajući ih tako sretne i nasmiješene, čovjek pomišlja da je možda zaista dovoljno samo sudjelovati.

Izgradili su tako Katarci i lažnu Veneciju i zelene golf terene, šoping centre u kojima čovjeku treba Google maps za orijentaciju i stadione vrijedne milijarde dolara, klimatizirane ulice i gotovo stotinu kilometara besplatnog metroa koji povezuje cijeli grad –

Katar je donedavno bio jedna od najsiromašnijih zemalja svijeta, a na mjestu današnjih nebodera nalazila su se prašnjava naselja ribara i lovaca na bisere

a svi mi još uvijek trčimo u pustinju osjetiti onu nikad prevaziđenu dječju radost igranja u pijesku. Na akrobacije i utrke automobilima po katarskoj pustinji dolazili su mladići iz susjednih zemalja, sve do diplomatske krize i saudijske blokade Katra, kada su im prijatelji prestali dolaziti i Katarci su se u pijesku igrali jedni s drugima. Inače, 'pravih' Kataraca je tek 12 posto u ukupnoj populaciji. Ostalih dva i pol milijuna stanovnika čine strani radnici iz Indije, Nepala, Bangladeša, Pakistana... Tako je prizor indijskih 'pustinskih vozača' u arapskim haljinama s palestinkom nespretno smotanom na glavi prilično prirodan u svojoj neprirodnosti.

KATAR je veličine Slavonije i još ravniji od nje. Najviša točka je na svega 103 metra nadmorske visine, a nalazi se blizu granice sa Saudijskom Arabijom. Jurimo ondje, prema jugu, kližući preko pješčanih dina gore, dolje, gore, dolje... Osim dina, na horizontu tek ponegdje iskrasne naftna platforma s koje se vijori vatreni plamen. Brzina kojom se plameni jezici rađaju i nestaju pod vjetrom gotovo je zloslutna, a pijesak budi asocijacije na pješčani sat koji nezaustavljivo curi: bogatstvo izgara, nestaje i unosi razdor među ljude, pretvara braću u zvijeri. Sjećate se Zaljevskog rata 1991. godine? Iračko-kuvajtske svađe oko krađe nafte, kršenja kvota te posljednjeg rušenja cijene nafte koje je rezultiralo iračkim napadom na Kuvajt? Kad su se upleli Amerikanci, SADDAM HUSSEIN je zaprijetio da će po povlačenju zapaliti sva naftna polja. Prijetnju je ostvario. Te zime gorjela je zemlja, a nebo Perzijskog zaljeva prekrile su crne zavjese.

Miris novca i nafte omamio je i druga dva susjeda. Saudijska Arabija dugo je bila bog i batina regije – pod njenim utjecajem su i danas Bahrein, Kuvajt, Ujedinjeni Arapski Emirati... S druge strane, Katar si zbog naftnog i plinskog novca može priuštiti vanjsku politiku kakvu želi, a ne onu koju diktira moćna kraljevina. Možda je 180 puta manji, ali je i dalje bogatiji od nje. Dva susjeda su stoga često u napetim odnosima. Tenzije su eskalirale 2017. godine kada je Saudijska Arabija optužila Katar za 'podržavanje terorista' poput Muslimanske braće i Irana, smrtnog saudijskog neprijatelja. Prekinula je diplomatske veze, zatvorila granicu s Katrom, povukla svoje ljude, ukinula letove, obustavila izvoz

Klima radi i kad su otvoreni prozori ili kad auto stoji

robe i najavila gradnju tzv. Salwa kanala koji će odsjeći Katar od kopna i pretvoriti ga u otok. Protjerali su čak i katarske deve i ovce: 12 tisuća njih moralo je napustiti zemlju! U listopadu 2018. godine Saudijci su zgrozili cijeli svijet, a Katar je dočekao priliku za kontraudarac. Saudijski novinar i kritičar saudijskih vlasti JAMAL KHASHOGGI ubijen je i isječen na dijelove u saudijskoj ambasadi u Istanbulu. CIA je zaključila kako je ubojstvo naredila saudijska kraljevska obitelj, a novinari katarske Al-Jazeera pljunuli su u dlan, protrljali ruke i zasukali rukave.

Zato bi se 1939. godina mogla uzeti kao 'nulta godina' – ona koja će dijeliti katarsku povijest na prije i poslije nafte. Katar je donedavno bio jedna od najsiromašnijih zemalja svijeta, a na mjestu današnjih nebodera nalazila su se prašnja naselja ribara i lovaca na bisere. Cijela država imala je stanovnika koliko i grad Sisak. Bili su podijeljeni u plemena, međusobno sukobljena u borbi za oskudnim resursima: datu-ljama i biserima. Bisere su lovili robovi koji su u zemlje Zaljeva stizali na brodovima, u lancima, s južnjačkih tržnica robljem. Vlasnici su ih uranjali u more na dubine od devet do 27 metara, a oni bi s košarom oko vrata i lancima

na nogama pretraživali morsko dno u potrazi za kamenicama. Neki su mogli izdržati bez zraka i po 90 sekundi te zaroniti 50 puta dnevno. Iz tog perioda su neki egzotični rituali i običaji koji su preživjeli do danas, poput *zar-borija*, *tanbure* ili *liwe* – tradicionalnog plesa afričkih korijena... Služili su psihičkom i fizičkom liječenju te olakšavanju tegoba koje sa sobom nosi život u ropstvu i lancima.

PREMDA je ropstvo ukinuto diljem Britanskog Carstva 1833. godine, šejk ABDULLAH BIN JASSIM AL-THANI tek je 1916. potpisao sporazum s britanskom vladom u kojem se obvezao na suradnju u sprečavanju trgovine robljem. No, kako je izvoz ovisio o robovskom radu, kako robovi nisu organizirali ustanke koji bi privukli veću pozornost, a plemenski vođe pružali su otpor šejkovim planovima, ropstvo u Katru je službeno ukinuto tek 1952. godine. Brojni oslobođeni robovi zaposlili su se tada u katarskoj naftnoj industriji. Svima njima posvećeni su katarski muzeji otkrića nafte i povijesti ropstva u Perzijskom zaljevu. Neki će reći da zbog tzv. Kafala sistema, u kojem su strani radnici prepušteni na milost i nemilost svojih poslodavaca tj.

sponzora, robovlasništvo i danas živi u Katru i zaljevim zemljama. Samo, ne treba zaboraviti da su potpisi stotina radnika poginulih pri gradnji stadiona za Svjetsko prvenstvo u trenutku smrti stajali na ugovorima sa – zapadnjačkim firmama.

Pod nogama osjetim toplinu pijeska i morske vode. Pijesak nježne bež boje na jugu prošaran je plavo-rozim tonovima Unutarnjeg mora, lagune koja se prelijeva u Perzijski zaljev. U 19. stoljeću katarska obala bila je dio 'obale gusara' ili 'obale opasnosti', kako su je nazivali putopisci. Godine 1841. Britanci su bombardirali Dohu jer su lokalna plemena pružila utočište najpoznatijem gusaru, JASIMU BIN JABIRU. Piratske aktivnosti bile su loše za Britance koji su vladali područjem, ubirući zaradu na trgovini robom koja je dolazila s Istoka te, naravno, na katarskom biserju.

'Znaš li kako nastaje biser?' pitao me jednom prijatelj Saudijac. 'Ne može ga svaka školjka napraviti, niti nastaje od zrna pijeska. Mnogi to misle, ali to je krivo uvjerenje. Nekad se dogodi da parazit napadne školjku, tj. ošteti je i uspije ući u nju. Da bi se obranila i izolirala ga, školjka oko njega počinje stvarati slojeve i slojeve sedefa. To

Pod nogama osjetim toplinu pijeska i morske vode. Pijesak nježne bež boje na jugu prošaran je plavo-rozim tonovima Unutarnjeg mora, lagune koja se prelijeva u Perzijski zaljev

može trajati mjesecima i godinama. Biser nastaje zbog tužnog događaja, zapravo. Nastaje iz nečijih rana. Zato govorimo da se oči i suze sjaje poput bisera', objasnio je.

Zbog toga je mukotrpan proces pronalaženja biserja preseljen u laboratorijske uvjete. Danas u južnim dijelovima oko Unutarnjeg mora više ne živi skoro nitko. Sve je manje onih koji bi bili dovoljno snažni za život u pustinji i s njom, spram gotovanskog života na nafti u metropoli. Prema zadnjem popisu stanovništva, ovdje je živjelo manje od deset ljudi – bili su to uglavnom ribari iz okolnih zemalja koji dolaze prezimiti. Sav život preselio se u metropole koje sjaje na okolnim obalama: Dohu, Abu Dhabi, Dubai... Kad sam, uoči dolaska, slušala komentare o tome kako je Doha sterilna i dosadna, pomislila sam: kako li je to ružno reći. Ne pokušavaju li i oni, baš kao i svi mi, osigurati egzistenciju, pronaći neki svoj put ka sreći, stvoriti iluziju bijega od života? Što da rade, jadni, usred ničega?

KATAR je jedna od malobrojnih zemalja svijeta koja nema ni šume, ni stalnih izvora vode. Povijest joj je ispisana u pijesku, ono malo starih zgrada što je imala bombardirali su joj Britanci kad je pružala zaklon gusarima, a dio je izgorio u požarima. Protok ljudi koji dolaze sa svih strana svijeta odraditi posao ili projekt, a potom odlaze, onemogućuje formiranje čvršćih prijateljstava i stvaranja osjećaja usamljenosti kod onih koji ostaju dulje. 'Prije četrdesetak godina tu nije bilo ničeg. Kad smo prvi put sletjeli u Dohu, htjeli smo se ubiti', priča mi naš hrvatski suputnik, trgovac, dok sjedimo u pijesku uz zvuk valova i pucketanja vatre. 'Prašina i smeće posvuda, Arapi sjede nasred ceste i puše nargilu, neke polupane zgrade, Bože sačuvaj', kaže. Da ga samo negdje čuje ANTARAH IBN SHADDAD, rob iz 6. stoljeća koji se proslavio kao ratnik i pjesnik. Na isti način gledao je Arapski poluotok oko sebe. 'Postoje li još pjesme koje nisu opjevane?' pitao se, znajući da je njegova bol ista ona koju su osjećali mnogi prije njega. 'I kad umrem, moje suze neće prestati', dodao je.

Svjetla Dohe izgledala su očaravajuće. Mnogo toga izgleda primamljivo u daljini. Te večeri smo, s obala Perzijskog zaljeva, dobro vidjeli i tugu gradova što se sjaje poput bisera. ●

Ropstvo u Katru je službeno ukinuto tek 1952. godine

Doha – sav život preselio se u metropole

Грофов поучак

Наду нам дају особе које не шуте, које пркосно и континуирано мијењају свијет, говоре покретачи Инстаграм профила Гроф Даркула

Већ готово три године на Инстаграм профилу Гроф Даркула континуирано се објављују садржаји који се односе на партнерско и обитељско насиље, стигматизацију менталних болести, криминализацију побачаја те права жена, лгбт популације и мањина. Оснивачи профила сматрају да се публика више фокусира на садржај уколико је аутор истога непознат па од самога почетка инсистирају на анонимности. У складу с тиме их и у овом тексту ословљавамо псеудонимом Гроф Даркула.

Профил данас броји више од 50.000 пратитеља, а у самом је почетку био замишљен као мјесто за даривање на тједној бази, одакле и долази назив 'Даркула'. Но брзо је дошло до промјене јер су аутори одлучили пратитељима понудити садржај с којим се могу повезати, а тако је напосљетку настао и њихов препознатљиви визуални идентитет – црвена хоботница. Након што идеја даривања није заживјела, садржај профила почео се базирати на интерпретацији актуалних вијести, едукацији о људским правима, феминизму, квир тематици, дијељењу искустава жртава насиља, расправама и позивању публике на акцију, од изласка на изборе па све до потписивања разних петиција или доирања удругама цивилног друштва. Притом су покренули и одрживи веб

шоп 'Други Крак', чија се филозофија заснива се на ставу да одјећа није отпад. Недавно су објавили и књигу 'Приручник за преживљавање' која се састоји од 20 прича, односно поглавља, кроз које се осврћу на горуће проблеме у данашњем друштву. — Неке од прича дубоко су потресне, тужне и узнемирујуће, али уједно и интимне, искрене и едукативне. Свако поглавље прати порука исписана преко фотографија из наше приватне архиве, а у књизи ћете пронаћи и странице предвиђене за исписивање властитих биљежака, мисли и осјећаја које књига пробуди у вама. Кроз писање књиге у потпуности смо се оголили и пренијели сва наша животна искуства с циљем да помогнемо многима. Реакције које смо до сада добили од читатеља и читатељица показују да смо у томе и успјели – објаснио нам је Гроф.

Једна од вјечних инспирација им је обичан човек и његова права те неправда која нас окружује, а како је Гроф додао, обичног човека у Хрватској мучи пуно тога, почевши од економских проблема па све до здравствене заштите, тоталног урушавања образовног система, институција које не раде свој посао и мањка повјерења у политичаре који кроје законе по којима живимо.

— На својој платформи трудимо се едуцирати људе како би научили

своја права. Како се можеш борити против неког проблема ако не познајеш основне елементе за његово рјешавање? Као примјер наводимо да јако мало људи у Хрватској зна податак да жртве казних дјела насиља имају право на новчану накнаду од стране државе, да од 0–24 сви у Хрватској могу назвати број 116 006 и информирати се о својим правима ако су жртве или свједоци казних или прекршајних дјела, да се могу обратити разним удругама за бесплатну правну или психолошку помоћ, да жене у хрватским болницама могу обавити медикаментозни побачај, да постоје разни алати помоћу којих се данас може пријавити насиље и да постоје они који вам могу помоћи. Покушавамо људе едуцирати, али и потакнути да буду проактивни – казао је Гроф, подсјетивши затим на све мале, али и велике побједе за репродуктивна и лгбт права која су остварена тијеком прошле године.

— Колумбија је декриминализирила побачај, а Њемачка, Шпањолска, Француска, Низоземска, Малта, Данска и Финска су га либерализирале или најавиле да ће то направити. Када је у Америци пао Ро (пресуда 'Ро vs Вејд' којом је 1973. легализиран побачај у сад-у, оп. а.) људи су с разлогом били очајни, али је тај чин мобилизирао на стотине тисућа жена и младих који су на изборима спријечили републикански 'црвени вал'. На шест референдума одржаних у Америци од падања Роа сви законски приједлози за учвршћивање репродуктивних права су прошли, а они који су их хтјели ограничити су пали. Ограничавање права побачаја у Америци је довело до тога да Конгрес брзо реагира и заштити истосполне бракове на федералној разини, али и да се покрене шира јавна расправа и едукативне кампање о репродуктивним правима какве у Америци нису виђене уназад пола столећа. Иранске жене инспирација су многима, а просвједи у њиховим градовима још увијек трају. Словенија и Швајцарска легализирале су истосполне бракове, а у Хрватској такви парови напосљетку могу приступити поступку за посвајање дјете једнако као и хетеро парови – подсјетио је Гроф.

Дакле, према Грофовим ријечима, побједе су биле бројне иако су и на сртаји на људска права били жестоки. У Хрватској је, примјерице, видљив пораста вјерског фанатизма који за

циљ има укинути женска репродуктивна права и демонизирати сексуалне мањине, али Гроф не сумња да се велики дио јавности противи таквом радикализму. Дакле, вјерују да демократија и борба за људска права, уз бројне опструкције, тек чекају своја боља времена.

Једна од тема које се Гроф у великој мјери, а уз помоћ стручњака, дотиче на профилу јесте и стигматизација менталних болести те недовољна доступност квалитетне помоћи у јавном здравству, због чега успјех лијечења неријетко постаје питање финансија. — Менталне болести су за хрватско друштво још увијек табу. Ако имате проблема с менталним здрављем, људи и даље мисле да сте луди. Многи због тога пате и болују у тишини што на крају резултира трагедијама. Едукације недостаје у образовном систему, а здравствени систем једноставно нема капацитет квалитетно обрадити све случајеве и особе које затраже помоћ. Тужно је рећи, али ментално здравље у Хрватској кошта, и то пуно. Бринути се квалитетно око свог менталног здравља данас је, нажалост, постало класно питање. Велики број људи нема новца којим би неколико тједана или мјесеци плаћали сат психотерапије и то је чињеница која ужасава. Но као и увијек, и овдје се догађају неке позитивне промјене. Примјетили смо да се о менталном здрављу све више прича, да постоји све више иницијатива и удруга које га промичу, да се стигма полако миче. За едукацију и неке основе предложено странице kakosi.hr, psihelp.hr, zgpd.hr, mentalnozdavlje.zagreb.hr и tesa.hr – поручио је Гроф.

Без обзира на поприлично велику бројку Инстаграм пратитеља, теме о којима Гроф пише често се у друштву сматрају контроверзним те каткад наилазе на негативне реакције и коментаре, најчешће у облику говора мржње усмјереног ка квир заједници. Сваки говор мржње пријављују институцијама јер је он законски кажњив и регулиран, те не виде смиао да прође незапажено. За сам крај Гроф је набројао немали број људи и појава које му свакодневно дају наду за боље сутра.

— Наду нам дају особе попут миреле Чавалде, особе које не шуте и које пркосно и континуирано мијењају свијет у својим микро-срединама. Наду нам дају и мале промјене које видимо да се догађају када младе мајке и очеви одлуче истражити тему тјелесног кажњавања дјете и сагледати њезине негативне аспекте са знанствене стране. Наду нам дају све жене које храбро пријављују своје злостављаче. Наду нам даје сваки мушкарац који отворено прича о свом менталном здрављу и тако миче стигму с те теме. Наду нам дају храбре активисткиње и активисти који се већ десетљећима боре са системом и мијењају га набоље. Наду нам дају истраживачки новинари и новинарке који откривају застрашујуће случајеве. Наду нам дају дјеца која с весељем примјењују све научено с Грађанског одгоја у својим средњим школама у неколико хрватских градова који су увели тај предмет. Нада је дисциплина и препознајемо је у сваком малом чину који овај свијет гура напријед и чини бољим мјестом за живот – закључује Гроф. ●

Гроф је објавио и 'Приручник за преживљавање'

RAZUM I OSJEĆAJI

Rampe u zrak!

PIŠE Olja Savičević Ivančević

*Za tvoje suputnike iz busa, uvijek će se naći i žilet-žica
i batina u ruci pravde, kakav čuvar zakona da ih legitimira ili rampa
da ih zaustavi. Naše šume su ih pune, tih rampi postavljenih
da migrantima zabrane prolaze*

GRANICA je riječ s kojom je počela godina. Granica je riječ godine, iako će te uvjeravati da je riječ godine neka puno bezopasnija, banalnija, neka neprevodiva s engleskog po mogućnosti, jer nije svaki svijet prevodiv u drugi, jer i jezik ima granice, samo su one za razliku od administrativnih prirodnije i realne. Granica bi bila ono mjesto dokle smijemo ići, povezana sa strahom, ali i sa slobodom. Ta simbolična granica izaziva te i podsjeća: izbor je tvoj, dok nimalo simbolične granice država ne ostavljaju puno izbora, one su rampe pred kojima i zbog kojih jedni gube živote da bi drugi mogli sačuvati povlastice.

Ali granica je, i mimo Schengena, definitivno riječ godine. S ekrana te napada *selfhelp* o važnosti toga da postaviš svoje granice prema drugim ljudima, ali ništa nema o tome kako štiteći svoje uske, svete granice, nonšalantno prelaziš tuđe; godinama baš ništa o tome koliko je dobro prijeći vlastitu granicu, a katkad i tuđu. Na granicama uvijek gubimo ljude. Koliko si ih izgubila lani? Nadam se da si neke i dobila, s godinama to ide teže, primijetila si.

Iako na drugom kraju Evrope, tu iza ugla, mjesecima traje bijesan, podmukao rat zbog granice, ti bezazleno voliš ideju Europske unije po kojoj se, eto, možemo slobodno kretati; tvoji prijatelji koji žive u pograničnim mjestima, znaju što znači ta rastrzanost kad se budiš u jednoj državi, ideš na posao u drugu, prolazeći katkad i kroz treću, oni su najsretniji – pa tko bi im zamjerio. Granicu treba gurnuti duboko iza sebe, tu se slažemo, ali ona nije iza nas ni ispred nas: stojimo upravo na njoj slobodni kao ptice na električnoj žici, samo da se netko ponovo ne sjeti pustiti struju.

U isto vrijeme, šireći krila prema Zapadu gdje te, kako kažu (lažu?) u starom dobrom westernu, čekaju novac i pustolovine, ostavljajući na većoj distanci prostor koji ti je jezično, mentalitetski, geografski i povijesno sličniji, ali nesretan i razoren i apsurdan i beznadan čak i više od tvoje zemlje. Tvoje sitne zemlje na periferiji koju je kao i toliko puta kroz povijest dopala uloga čuvara granice, dežurnog policajca. Igra je takva: tko zadnji preskoči crtu/granicu taj mlati migrante.

Bilo je to jučer, sjećaš se? Prije mjesec-dva. U autobus Zagreb – Rijeka ušla je skupina mladih muškaraca tamnije puti koji su sjeli u zadnji dio autobusa. Neko-liko urednih, dobro odjevenih mladića, što nije važno, ali upalo ti je u oko, jer bilo je ipak očigledno da se radi o migrantima, što je uskoro ovjerio i dolazak policije, pregledom dokumenata. U taj isti stražnji dio busa, u koji si i sama sjela, ušla su nekako u isto vrijeme još trojica mladića, također tamnije puti, od kojih je jedan, najmlađi, sjeo pored tebe – ta trojica nisu bili migranti, nego Romi. Kad je došlo do pregleda dokumenata, boja puti je postala presudna, legitimirali su i Rome, a tvoj suputnik, pokazalo se, kod sebe nije imao osobnu, baš nikakav dokument. 'Iz Hrvatske sam, rođen sam u Hrvatskoj', rekao je. 'Izgubio sam osobnu, idem raditi u Pazin', objasnio je, pa ponovio da je rođen i živi u Hrvatskoj. Bio je nervozan, ali ne i preplašen, možda je navikao. Policajac u civilu, po službenoj dužnosti kratko je gnjavio pitanjima, taman dok si odvrtila u glavi scenarij u kojem ćeš ga pitati želi li vidjeti i tvoju osobnu, a zatim je otišao i mogla si ispustiti zrak, jer ti baš ne voliš konflikte. Bila je to ona sretnija varijanta u kojoj su svi putnici na kraju ostali u autobusu. Onaj mladić do tebe, zabio je glavu duboko u mobitel i nije je dizao do Rijeke, nijednom nije pogledao u tvom pravcu, dobro je pazio na to. Na kolodvoru razišli ste se bez pozdrava, kao i svi slučajni suputnici. Nećeš saznati jesu li migranti iz busa, prolazeći preko riječkog kolodvora, susreli svoju manje sretnu braću po sudbini, one koji su bez žuđenih papira ostali u tom međuprostoru bez ičega za

život (jer i papire je moguće kupiti, tako su ti rekli, ako imaš s čim), niti je li onaj mladi Rom sretno stigao u Pazin na građevinu (nadaš se da ipak jest). Udaljila si se sa scene, brzo, jer svako poniženje kojemu svjedočiš postaje i tvoje, a to ti nije prijatno.

Sa svojim bijelim licem i urednim papirima od Nove godine možeš putovati gdje god ti se prohtije, od jučer za tebe granice gotovo da i nema, ali ipak pod uvjetom da si na privremenom boravku: turistkinja, studentica, stipendistica kakve kulturne zaklade ili jeftina radna snaga. Za tvoje suputnike iz busa, uvijek će se naći i žilet-žica i batina u ruci pravde, kakav čuvar zakona da ih legitimira ili rampa da ih zaustavi. Naše šume su ih pune, tih rampi postavljenih da migrantima zabrane prolaze. Na jednu si naletjela nedavno, skupljajući kestenje na Petrovoj gori, sjećaš se? Rampa tek tako, na praznom putu usred šume, da nije bilo katanca ti bi je podigla, sigurno bi, bi vjerojatno.

MOŽDA te to podsjetilo na sve rampe koje su ti presijecale put. Niotkud, iz daleke prošlosti, dolepršale su razglednice s nekih hotelskih plaža za koje je trebalo platiti upad da bi se rampa podigla, ali ti si s prijateljicama sve to zaobilazila, jer si bila mlada i nije vas bilo briga ako vas uhvate kako se sunčate u toplesu i jedete po prvi put Milky Way i Bounty iz hotelskog free shopa, bile ste brže, drskije. Sačuvaj u sebi tu sliku slobode kad je već imaš, dobro će ti doći kad god ti *ovi i oni* pokušaju navući uzde. Kasnije, te su se poluzabranjene plaže množile, općenito rampe su se počele množiti, javno je postajalo privatno i tvoj svijet, za koji se činilo da će rasti, širio se ovisno o dubini novčanika, a sužavao ovisno o pličini karaktera velmoža i sjecikesa.

Unutarnje granice postale su načičkane natpisima: NE ULAZI, ZABRANJENO, PRIVATE, OŠTAR GAZDA, JEBO NAROD. Ima tu malo slobodne interpretacije, ali razumijemo se, pričam ti kao da govorim sebi. Bounty je zaista doplovio, doplovile su čitave flote kruzera, ali je svejedno svaki otplovio bez tebe, osim ako na istom nisi sobarica. Govoreći istinu, granica nema samo za bogatune i poludjele mesije, ovo je njihovo zlatno doba, era je opće hipnoze koja za proroka ima blaziranog bezveznjaka koji ima više love no što stane u Afriku, eto toliki je to čovjek, taj mag novca i u nebo može kad mu se sprдне, tome ni nebo nije granica. Tko zna postoji li uopće smrt?

Ipak, uvijek ćemo imati pokoje putovanje i knjige, bezbroj dostupnih mjesta i života za koje ne trebaš pasoš ni putovnicu. Pročitala si da nacionalna književnost ne postoji ako ne može prijeći granicu i to ti se svidjelo, taj zajeb. Kad te sretnem, predložiti ću ti da pročitaš knjigu koja se zove 'Granica – putovanje na rub Europe' koju je napisala KAPKA KASSABOVA, bugarska autorica sa škotskom adresom, jedna od onih mudrih i otvorenih baštinica više svjetova i kultura za koje se nadaš da će zamijeniti turobne emigrante i cinične apatriide. Knjiga je posvećena svima koji nisu uspjeli prijeći na drugu stranu, jučer i danas. Otvara je citat romske pjevačice ESME REDŽEPOVE: 'Ljudi zaboravljaju da smo samo gosti na ovoj zemlji – da dolazimo goli i odlazimo praznih ruku.'

U međuvremenu, ne ustručavaj se povremenog razbojstva u svijetu razbojničkih pravila. Podigni bar kradom poneku rampu koju spaziš u šumi ili na plažama, neka kroz njih, brzinom vjetra, sunu prognani – oni koji putuju noću i, naravno, djeca, jer ona pamte budućnost i činjenicu da rampe služe da ih preskočiš ili se provučesh. ●

DVOKORAK NAPRIJED Željo moj(a)

PIŠE Ivana Perić

KLUB u dugovima, plaće igračima kasne, infrastruktura nedostatna – već ste čuli ovu priču ili neku varijantu ove priče, bilo da se radi(lo) o nogometu u Hrvatskoj, ili u široj regiji. Međutim, da klub iz godine u godinu različitim akcijama na životu održavaju navijači i navijačice, e to malo i nimalo imamo prilike čuti. Takva je priča onih koji na rukavu nose srce, a u srcu sarajevski Željezničar.

Po završetku 2022. godine priča je dobila novi nastavak. Nakon još jednog povlačenja (vazda iščekivanog, nikad dočekanog) investitora i šuškanja da će klub ostati bez glavnog sponzora, u decembru su navijači (Manijaci, jelte) objavili da nema druge – glavni sponzor kluba postat će oni! Prionuli su poslu i u pola mjeseca skupili više od 150.000 KM (skoro 80.000 eura), a finalna cifra sigurno će biti i veća. Doznat ćemo tijekom januara, kada dođu konačni podaci o uplatama od svih teleoperatera preko kojih su se okretale linije tijekom akcije. Kako god bilo, ovom su akcijom navijači Želje službeno postali glavni sponzor kluba u 2023. godini. Kad se podvuče crta, lani su Manijaci direktno kroz tri akcije koje su organizirali u klub donijeli više od pola milijuna KM.

Podsjetimo, početkom lanske godine pozvali su sve navijače, na kojem god se čošku svijeta nalazili, da pruže podršku Željezničaru da se iskoprca iz financijskih problema. Ipak Željo igra u Dolini čupova, a ne u Silicijskoj dolini. Plan je bio osigurati klubu 10.000 aktivnih članova i članica, a do kraja godine bilo ih je 17.000. 'Članska kartica osnovno je sredstvo identifikacije s klubom. Teška situacija je prilika da pokažemo da nikada nije kasno i da nam aktivno članstvo ostane praksa i narednih godina', poručili su tada Manijaci.

Dodali su i da se nadaju ulasku potencijalnih investitora u klupske strukture, što bi ekipi s Grbavice olakšalo funkcioniranje u (bliskoj) budućnosti. Međutim, ako se osvrnemo malo dalje od lanske godine, lako ćemo vidjeti da su akcije navijača Željezničara pokazale upravo kako se na velike investitore ne treba oslanjati, nego na njih prestati čekati.

Navijači Željezničara
(Foto: Damir Hajdarbašić/PIXSELL)

Uvidjevši da od megalomanskih projekata neće biti ništa, prije šest godina klub je s navijačima pokrenuo akciju 'Kupi stolicu za evropsku Grbavicu' koja je za cilj imala obnovu stadiona da Željezničar može biti domaćin utakmica u europskim natjecanjima. Odaziv navijača bio je puno veći nego što se očekivalo, pa je rekonstruirana zapadna tribina, a dijelom i sjeverna i južna. Tri godine nakon toga Željezničar je pod parolom 'Mi smo Željini, Željo je naš' uz pomoć navijača izgradio i istočnu tribinu. Sredstva su prikupljena kroz akciju 'Izgradimo istočnu tribinu', a prvobitni cilj bio je prodati 500 posebnih desetogodišnjih ulaznica. Na kraju ih je prodano više od 800, po cijeni od tisuću KM. Od akcije do akcije, ne čini se da će stalna opcija ikad postati neki vanjski investitor. Ako se išta pokazuje iole stalno, to su Željini navijači i navijačice.

Kako u jednom od priopćenja poručuju Manijaci: 'Kroz povijest našeg kluba, najljepše slike, prilike i trenutke kreirali su navijači i svojim djelima i odanošću pokazali smo da smo pokretačka snaga koja nikada neće zakazati. Naša spremnost, privrženost i požrtvornost nije se ogledala u lijepim momentima i uspjesima, nego suprotno. Sve navedeno uvijek smo pokazivali onda kada je bilo najteže i onda kada je to najviše trebalo! Zna Doris, znaju Manijaci – za Želju daješ iskreno sve, a više od toga i ne može. ●

GORSKI KOTAO

PIŠE Valentina Vukadinović

Torta hrastov trupac

TORTA u obliku rolade i dekorirana poput panja bila je vrlo popularna u doba mog djetinjstva, tamo negdje osamdeset i neke.

Moja mama ju je pripremala za sva veća slavlja, a posebno mi je ostala u sjećanju zbog veselih ukrasa u obliku gljiva i grančica. Uvijek nam je bilo žao razrezati tu ljepotu, a mi, djeca smo se otimali tko će prije dograbiti slatke ukrase od šećerne kreme i marcipana. Baš radi tih lijepih sjećanja, odlučila sam za desert novogodišnje večere pripremiti ovu tortu po receptu koji sam pronašla u staroj bilježnici. Biskvit za ovu tortu je jednostavan i ne sadrži prašak za pecivo pa je jako bitno da se žumanjci i šećer dugo miksaju. Pekla sam ga u limu dimenzija 28 puta 40 centimetara, a nadjev se stavlja na vruć biskvit pa preporučujem da najprije pripremite nadjev od oraha i ostavite ga da se ohladi.

Sastojci za nadjev

200 g mljevenih oraha (može i lješnjaka)
150 g šećera (stavila sam 120)
250 ml kuhane crne kave (može i mlijeko)
žličica ruma

Za biskvit

4 jaja
130 g šećera
130 g glatkog brašna

Za kremu

150 g maslaca sobne temperature
150 g šećera u prahu (stavila sam 120)
150 g čokolade (omekšale, ali ne vruće)

Za ukrase

marcipan smjesa
boja za hranu
listići badema
mljeveni badem
čokolada

Priprema

Najprije pripremite nadjev. Mljevene orahe i šećer skuhaite u 250 ml jake, crne kave. Nadjev mora biti gust i ne

smije se cijediti, ali se mora moći mazati. Kuhajte nekoliko minuta dok smjesa ne postane gusta. Ostavite da se ohladi pa dodajte malo ruma. Neka se potpuno ohladi jer će se još malo stisnuti.

Za biskvit odvojite bjelanjke od žumanjaka i izradite čvrsti snijeg. Žumanjke i šećer dugo miksajte dok ne dobijete svijetlu i pjenastu smjesu. Pomalo dodajte brašno te na kraju ručno umiješajte snijeg od bjelanjaka. Smjesu istresite na lim obložen papirom za pečenje i pecite na 180 stupnjeva nekih 15 minuta. Kada lagano požuti, provjerite čačkalicom je li pečen. Pečeni biskvit odmah prevrnite na krpu koju ste lagano posuli šećerom u prahu pa odvojite papir za pečenje. Odmah namažite pripremljeni nadjev i smotajte roladu. Ostavite da se potpuno ohladi. Za kremu omeškajte čokoladu u pećnici ili na pari pa ostavite da se mrvicu ohladi da ne bude vruća. Dobro izradite omeškali maslac i šećer u prahu dok ne dobijete svilenkastu kremu. Polako dodajte čokoladu i sjedinite u kremu. Roladi odrežite dio sa svakog kraja pa kremom zalijepite sa strane u oblik trupca s granama. Sve premažite kremom (osim krajeva trupca i grana, da se vidi presjek) pa napravite brazde koje glume koru. Tortu možete poslužiti i tako ukrašenu, ali možete napraviti i ukrase te koru od čokolade. Za koru sam otopila čokoladu na pari pa tanko namazala na papir za pečenje i ostavila da se ohladi i stegne. Trgala sam komade koje sam zalijepila po kremi.

Ukrase sam napravila od gotove smjese marcipana i boja za hranu, a vi se možete poigrati oblicima i bojama. Mahovinu sam radila od mljevenih badema kojima sam dodala par kapi zelene boje. Češere sam napravila od marcipana i listića badema, a možete ih raditi i s čokoladnim pahuljicama. Sve pospite s malo šećera u prahu. Tortu ohladite, ali prije posluživanja neka bude na sobnoj temperaturi nekih pola sata da se maslac u kremi opusti.

Dobar tek! ●

IMPRESSUM

Godina III / Zagreb | Petak, 13/01/2023

Nada #026

Društveni magazin

SDF srpski
demokratski
forum

IZDAVAČ
Srpski
demokratski
forum

ZA IZDAVAČA
Jelena Nestorović

GLAVNA
UREDNIKA
NOVOSTI
Andrea Radak

UREDNIKA NADE
Tamara Opačić

REDAKCIJA
Nikola Bajto, Vedrana Bibić,
Katarina Bošnjak, Nina
Čolović, Anja Kožul,
Ivana Perić, Olja Savičević
Ivančević, Anja Vladislavić
i Valentina Vukadinović

GRAFIČKI UREDNIK
Ivica Družak

DIZAJN
Parabureau /
Igor Stanišljević
i Tena Križanec

Nada je financirana sredstvima
Savjeta za nacionalne manjine
Vlade Republike Hrvatske

REDAKCIJA
Draškovićeva 25
10 000 Zagreb
nada@sdf.hr
www.sdf.hr

мањинске заједнице није случајно тада ратифицирана и сада потписана.

— Она је посљедица богате и разноврсне сурадње кад су у питању институције двије националне заједнице; од политичких странака, преко културе, образовања па до спорта. У том смислу наша сурадња са српском заједницом у Хрватској је природна јер је она дио наших темељних политичких оквира – рекао је Жигманов и додао да ‘сурадња два народа и двије државе не би смјела имати алтернативу’. — Ми смо устрајавали и успјели смо бити посредници за стварање новог круга комуникације. Вољели бисмо да нека од бројних отворених питања између двију држава буду трајно затворена – навео је Жигманов. Како је у тексту наведено, декларација се потписује ‘полазећи од специфичности положаја двију заједница на просторима на којима живе, а у сврху дјеловања у питањима од заједничког интереса, као и бољег међусобног разумијевања, узајамне подршке и бољих односа између Хрватске и Србије’.

— Сагласни смо да заједно радимо на бољим односима два народа, како у наше двије државе, тако и на ширем простору, те да сарађујемо у свим областима које су од заједничког интереса, а исто тако да радимо на плану стварања услова за бољи живот и заштиту права како своје тако и друге партнерске заједнице. Обавезујемо се на унапређење досадашње сарадње у свим областима друштвеног, политичког, привредног, културног и спортског живота на корист наших заједница и држава у којима живимо, наводи се у тексту.

— Овом Декларацијом подстичемо државе у којима живимо да се умјесто обнављању сукоба, напоскон окрену сарадњи у циљу просперитета свих њихових грађана, а тиме и развоја наших двију заједница. То подразумијева рјешавање свих постојећих и могућих отворених питања кроз дијалог, разумијевање и поштовање међународног права у Хрватској и Србији, као и успостављање највиших стандарда заштите мањинских заједница. То такођер подразумијева досљедну примјену и провођење свих важећих закона који се тичу људских и мањинских права, преузетих међународних обавеза и међународних уговора, наведено је у Декларацији уз осуду сваког испољавања и пропагирања мржње према припадницима друге нације и друге државе, величања или негирања злочина које су починили појединци или групе према припадницима другог народа, посебно народа које представљају потписници. Подсјећа се да сваки акт пријетње или агресије од стране већине према мањинској заједници у једној држави доводи у опасност мањинску заједницу у оној другој земљи.

— Подстичемо сваки облик признавања права жртава ратних сукоба, несметаног приступа ускраћеним правима њих и њихових породица, као и неприструну, отворену и на међународним обавезама засновану сарадњу у питањима суђења за ратне злочине, питањима несталих лица хрватске и српске националности, руководећи се при томе примарно хуманитарним мотивима и приступом, наглашено је у документу.

■ Н. Ј.

Несвакидашњи Бадњак

БЕЛОМАНАСТИРСКИ Фолклорни ансамбл ‘Чувари традиције барањских Срба’, у сарадњи са Српским народним вијећем (снв), организовао је на Бадње вече, приказ обичаја уношења бадњака и сламе у породичну кућу. Приказ је изведен у Барањској српској кући, која се налази тик уз Цркву светог Архангела Михаила. Предсједница Ансамбла Светлана Жарковић истиче да се тиме започиње нова традиција и нада се да ће се она сваке године обogaћивати прикључивањем осталих беломанастирских српских организација.

Десетак дана прије Бадњака и Божића била је то само идеја коју је требало претворити у дјело. Најкомпетентнија особа за то био је чика Милан Дворнић, члан управе Ансамбла и велики познавалац барањске српске традиције. Радо је прихватио улогу домаћина куће. Уз њега, у приказу обичаја учествовали су и други чланови Ансамбла: Милан Станковић, Јасна Бодловић, Ива Јовановић и Јелена Околић. Свечаној атмосфери Бадње вечери прикључили су се рецитатори Сара Јаснић и Вељко Лакета. Заједничко вијеће општина (зво) из Вуковара донирало је 100 пакетића који су подијељени дјеци која су се те вечери нашла у Српској кући, а старијим посјетиоцима понуђени су чај, кафа и посне кифле.

За оно што се за Бадњак спрема у Белом Манастиру дознали су новинари Нове тв па су остварили жељу да те вечери дођу у Српску кућу те сниме не само приказ уношења бадњака и сламе, него посвећење и паљење бадњака на тргу испред беломанастирске православне цркве. — То је било једно прелијепо Бадње вече које ће нам дуго остати у сјећању. Посјетиоцима смо пружили прилику да се врате у нашу прошлост, тамо негдје на почетак 20. вијека, и да уживају у љепоти Бадње вечери, а то им је много значило – каже на крају предсједница Ансамбла Светлана Жарковић.

■ Јован Недић

Опростити морамо

ДВАДЕСЕТАК антифашиста из Карловца и Кордуна, у Горњој Требињи, мјесном одбору у саставу Карловца, судјеловало је на комеморацији за 225 убијених Срба, Рома и руског православног свештеника које су усташе побиле на православној Бадњак и Божић 1942. године. Карловачки и жупанијски антифашисти положили су вијенце и упалили свијеће за жртве које су усташе ухватиле на превару,

увјеривши их да узму покретну имовину јер ће бити отпремљени влаком у Србију. Умјесто тога су убијени и побацани у четири већ припремљене јаме.

РАДЕ КОСАНОВИЋ, Заједнице удружења антифашиста и бораца Карловачке жупаније, присјетио се Душана Дује Кривокуће, прије двије године преминулог. Како су се масовне гробнице ‘губиле’ у шумама и било их је све теже пронаћи, а с обзиром да су шумарије оградиле своје парцеле није им се могло прићи ни положити цвијеће, Кривокућа је крајем 80-тих већ једном био покренуо акцију и сакупио новац за заједничку спомен костурницу.

Нови споменик у Горњој Требињи

Новци су били на посебном рачуну, али их је почетком рата нетко напросто присвојио. Почетком новог миленија поново је покренуо акцију прикупљања новаца и уз помоћ Града Карловца те уз дозволу цркве, прије неколико година изграђена је заједничка спомен костурница и постављен је споменик с именима страдалих. — Посебно морамо рећи и то никада не смијемо заборавити: овај злочин нису урадили Хрвати као народ већ су то учиниле усташе. Знамо да је велики дио Хрвата осудио овај и сличне злочине на Кордуну. Тим путем требамо ићи и даље и учити младе шта се стварно дешавало у Другом свјетском рату. Нека се нешто слично као овај злочин никоме, нигдје и никада не догоди – закључио је Косановић. Протојереј-ставрофор Радослав Анђелић предводио је литургију у спомен на жртве те поручио: ‘Опростити морамо да би нам било опроштено’.

■ М. Ц.

Ријека осуђује

Ријечки антифашисти реагирали су на кукасти криж најжврљан на антифашистички споменик

ПРЕДСЈЕДНИК Удруге антифашистичких бораца и антифашиста (УАБА) Ријека Војко ОБЕРСНЕЛ осудио је недавни чин жврљања кукастог крижа као нацистичког симбола на антифашистички споменик на Бан-

Профашистички графит доживио је осуду

дерову. ‘Најоштрије осуђујем срамотно, обијесни чин шарања кукастог крижа на антифашистичком споменику палим борцима на Бандерову. Тај, или та скупина, који су срамотно симбол испртали на имена страдалих, заслужује најстрожу казну и сваку осуду друштва’, рекао је и нагласио да се 14 бораца, погинулих између 1943. и 1945. године, борило за слободу, ослобођење од фашизма и нацизма те за слободу од угњетавања. Њихови другови из Савеза бораца Бандерово подигли су им споменик како се њихова жртва не би никад заборавила. ‘Борили су се управо против политике која се проводила под симболом кукастог крижа. Ишарати њихова имена тим симболом дегугтантно је и срамотно’, наглашава Оберснел. ‘Забрињава ме чињеница да се то догађа, забрињавају ме појединци који мисле да је то у реду, да је забавно или да је небитно. Апсурдно је да се то дешава у данима када је Хрватска у потпуности интегрирана у ЕУ која је настала на тековинама побједе над фашизмом и нацизмом.

Апелирам на полицију да починитеље што прије пронађе и казни. Апелирам на учитеље, родитеље, младе, али и све остале чланове друштва, грађане Ријеке, проучимо повијест, присјетимо се повијести. Учили смо је. Слушали смо дједове и баке и страхоте које су проживјели у Другом свјетском рату. Не допустимо да нам симболи под којима су те страхоте проживљаване икада буду дио свакодневице. Ријека је увијек била паметан град који зна што треба осудити, што је недопустиво и потпуно непримјерено. Нека таква и остане’, закључио је Оберснел.

■ Н. Ј.

Почаст Тесли

Осамдесета годишњица смрти највећег научника обиљежена је у Загребу и другдје

ОКРУГЛА 80-годишњица смрти чувеног свјетског научника НИКОЛЕ ТЕСЛЕ који је умро 7. јануара 1943. у својој хотелској соби у New Yorku обиљежена је и у Загребу. Пред Мештровићев споменик Тесли у центру града, вијенце су положили пред-

ИНФОРМАТОР

Вијенци и слике подно
загребачког споменика

сједница Удруге ‘Никола Тесла – гениј за будућност’ ДРАГИЦА МИХАЈЛОВИЋ, изасланик градоначелника Града Загреб ИВАН ИВАНКОВИЋ и Вилко СМРЕЧКИ, представник Института Руђер Бошковић, али се на споменику нашло и неколико ружа које су положили грађани који су се сјетили годишњице смрти.

— Годишњицу смрти Николе Тесле обиљежавамо већ 12 година, рекла нам је Драгица Михајловић, истичући да Удруга полаже вијенце и пригодним програмом обиљежава и Теслин рођендан 10. јула 1856. године.

— На нашу иницијативу 2014. је Хрватски сабор прогласио дан Теслиног рођења као дан знаности, иновација и технологије, рекла је и изразила задовољство што се Теслин лик нашао на еурокованицама јер је Тесла, аутор преко 700 изума, имао бројне племените идеје на корист човјечанства и није раздвајао народе, државе и континенте. Свој допринос обиљежавању годишњице дао је и сликар Јово Татишић који је на споменик привремено поставио два своја рада с Теслом као темом. Њега да дан Теслине смрти веће још једна успомена. Ми ћемо подсјетити да су грађани Хрватске изузетно поносни на Теслу јер се његов лик нашао на кованицама еуроцента захваљујући њиховом гласању; у првобитном приједлогу изгледа и садржаја еурокованица, Тесле није било.

Делегација Вијећа српске националне мањине Пожешко-славонске жупаније и жупанијске организације СДСС-а с дожупаном НИКОЛОМ ИВАНОВИЋЕМ положила је цвијеће на споменик Николи Тесли у парку код Орљаве у Пожеги.

— Пожега може бити поносна што има споменик Николи Тесли, надамо се да ће са наше стране прошле године покренута иницијатива заживјети и постати традиционална у Пожеги. Сваке године наше жупанијско вијеће организира излет у Лику па обиђемо родно мјесто Тесле. Увођењем еура добили смо још један вид поштовања лика и дјела Николе Тесле у Хрватској и ЕУ, те смо управо тај новчић ове године искористили за чесницу коју смо преломили на Божићном пријему у Пожеги – нагласио је Ивановић.

■ N. J.

Изложба ‘Ћошета’

У ПРОСТОРИЈАМА СКД Просвјета, подбор Осиек, одржана је ликовна изложба Ликовне секције ‘Креативно ћоше’. Кроз једанаест радионица, сада већ прошле године, прошло је петнаестак љубитеља креативног изражавања. Уочи изложбе у крајој рекапитулацији, водитељица радионица Наташа Кљајић објаснила је присутнима што се и како израђивало кроз ликовне радионице међу којима су били оригами, сликавање у техници декупаж, израда рециклираног папира, каширање, израда декоративних лопти од конца, јесенски плодови, Божић долази, златовез, Божићни декупаж и Светосавски златовез. Ликовне радионице ‘Креативно ћоше’ осмишљене су с циљем потицања најбољег у сваком дјетету кроз одгој из подручја умјетности. На тим се радионицама ради у умирујућем окружењу, где се сваки поједини полазник потиче на изражавање себе кроз уметност.

Радови с радионица

Полазници ликовних радионица кроз надахнуто стварање усвајају разне технике рада те развијају способност проналажења алтернативних решења. Љубитељи креативног изражавања откривају свет око себе и развијају осећај сигурности, јачају самопоуздање, самосталност и самоконтролу. Деца развијају креативност и машту, стичу нова пријатељства, а водитељи ликовних радионица су ту да их потичу и уважавају сваког малог индивидуалца. Програму је присуствовало тридесетак чланова и гостију.

■ З. Поповић

Посјета манастиру

З А КРАЈ прошле године, већ традиционално, Вијеће српске националне мањине Града Крижеваца и Вијеће српске националне мањине општи-

не Соколовац (ВСНМ) заједнички су за припаднике српске заједнице у крижевачком и копривничком крају организовали једнодневну посјету православном храму у западној Славонији. Ријеч је манастиру Светог Јована Крститеља у Јасеновцу који припада Епархији пакрачко-славонској, један је од старих манастира у Хрватској те је кроз турбулентну прошлост доживио многа страдања. О манастиру и његовој хисторији коју је дијелио са српским народом, говорили су свештеници и монахиње.

— Црква је посвећена рођењу св. Јована Претече и припада Славонској епархији

Манастир Св. Јована

СПЦ. Саграђена је још 1775. године. Након разарања у Другом свјетском рату, обновљена је 1984., а у мају 1995. у операцији Бљесак поновно је оскрнављена и девастирана. Године 2000. црква је поновно обновљена, те ју епископ славонски Сава Јурић проглашава манастиром – истакнула је Горанка Манојловић, предсједница ВСНМ-а Града Крижеваца.

■ З. В.

Уређење Дома

СТАНОВНИЦИ Влаислава код Владислава Копривнице могу се похвалити новим уређењем друштвеног дома. Заслуга припада Опћини Новиград Подравски и начелнику Здравку Брљеку. До сада је обновљен простор кухиње који је раније био у дерутном стању. У плану је уређење осталих просторија како би дом остварио намјену састајања мјештана и организација. — Прихваћена је иницијатива дијела мјештана насеља Влаислав за поступним уређењем унутрашњег простора Друштвеног дома Влаислав. Након поставе наведеног бојлера бит ће измјерен слободан простор за поставу штедњака, фрижидера, раскладне витрине те стола и елемената од инокса. Послије уређења кухиње прелази се на уређење веће и мање дворане – рекао је Брлек.

■ З. В.

Stogodnjak (668)

13. 1. – 20. 1. 1923: што је остало од три године старе министарске наредбе да поштански уреди у кралjevини Срба, Хрвата и Словенца ‘убудуће неће примати приватне новогодишње и божићне карте (dopisnice) које нису израђене од танјег картона и које су дуже од 15 cm, да на поledини карте не смије бити назива на страном језику и да...su ćirilica i latinica obavezno pismo’. Није остало готово ништа јер у поштанском промету за Божић и Нову годину влада невидени нered: на поште пристижу ĉак и razglednice које се uопће не могу uvrstitи u uobićajene poštanske standarde!

* политички utjecaj književnika Miroslava Krležе sve je jaći. Nitko više ne može zaustaviti prodor njegove političke misli i među radnički puk. Тако је 14. siječnja u Hrvatskom narodnom kazalištu uprilićена predstava ‘Golgota’ isključivo za zagrebačke radnike, što је rаније bilo nezamislivo. Publika је bila toliko zadovoljna da је tražila reprizu.

* hoće li se i neke Srpkinje, Hrvatice i Slovenke ugledati na један dio Amerikan-ki koji се u posljednje vrijeme sve više okreću – muškim sportovima?! Domaće novine drže to, međutim, malo vjerovatnim, јер ‘koja bi, na prilikу, ljepotica izložila svoj dražesni nosić pogibelji što priјeti u šakaćkim borbama. Ili, recimo, u nogometu i hokeju, posebno u ovom potonjem. Ovaj sport је popularan u Sloveniji, te se i žene za nj zagriјavaju, iako је, upozoravamo, ženama u Americi već oštetiо mnoge lijepe nosiće, izbio pokoji zub i unakazio mnoga lica...’ Novine se bave još једном zanimljivošću – iglama u ženskim šeširima! Kako spasiti mnoge putnike u tramvajima i trolejbusima od tih bockavih ukrasa na pojedинim ženskim glavama? Nikako nego redarstvenim propisima, zalažu se neki, pa podsjećaju na iskustva iz Berlina. ‘Tu se ima žene, које ude u tramvaj s dugom nezaštićenom iglom u šeširu, najpriје uporokiti na svoje ponašanje, nakon ĉega konduktер iz džepa izvadi puce za iglu, коју žena od njega mora kupiti i tako svoju iglu učiniti nepogibelјnom. Ako to odbije može бити odstranjena iz kola i pritom još i platiti kaznu... Što mislite, је li takvo što moguće i kod nas? Mislimo, ta redarstvena i tramvajska učtivost?’

* kako izgleda ‘bijeli Zagreb grad’ u pogledu ĉistoće? Dvojica gradskih povјerenika za ĉistoću (dr. J. Korenić i A. Mušić) obišla su dio grada od Preradovićеve do Vlaške ulice i evo što su uz ostalo zabilježili: ‘Smisao i poјam o ĉistoći u građana svih kategorija duboko је pao. Lјudi се ĉude ako im се prigovori da nešto nije ĉisto. Štoviše, za ono što је neĉisto oni dokazuju da је jako ĉisto i da bolje ne može da bude... Privatni stanovi su jako zapašteni. Uлаzi u kuće puni su otpadaka, papira, blata, svakoјakог smeća. Dvorišta su neĉista, канали i zahodi zamazani. U nekoјim hotelima, gostionicama, krčmama i kavanama nema plјuvaćnica, nema ni pepeljara, stolnjaci su zamazani i neĉisti. Najgora је neĉistoća u ĉekaonici i restauraciji 3. razreda na državnom kolodvoru. To је pravo leglo neĉistoće’...

■ Đorđe Ličina

НАТО у првим редовима

КФОР је крајем прошле године одиграо кључну улогу у смиривању посљедњег српско-албанског сукоба, српске барикаде уклоњене су након његовог јамства, а косовски специјалци не могу на сјевер

СПЕЦИЈАЛНИ изасланик Еу-ропске уније за дијалог Београда и Приштине, Мирослав Лајчак, објавио је да је с америчким специјалцем за Балкан ГАБРИЈЕЛОМ ЕСЦОБОРОМ ‘зацртао слиједеће кораке у дијалогу’. Прије тога су Лајчак и Есцобар у сједишту НАТО-а о ‘слиједећим корацима у дијалогу’ разговарали са замјеником генералног тајника НАТО-а МИРЦЕОМ ГЕОАНУОМ. Вјеројатно су се и досад редовно консултирали и договарали с челницима НАТО-а, али овај пут је двојац балканских специјалаца на све стране свијета поручио да у Београд и Приштину долазе с приједлозима и иницијативама које имају и подршку НАТО-а.

НАТО се из сјене пробио у прве редове посредничке еуropsко-америчке мисије у преговорима Београда и Приштине. Сада је то и формално објављено, а практично се догодило још концем прошле године кад је Алијансина мисија на Косову КФОР одиграла кључну улогу у деескалацији посљедњег лањског српско-албанског сукоба на Косову. Тек кад је КФОР заједно с амбасадорима Квинте зајамчио да ће ухапшени српски полицајци, који су напустили косовску полицију, бити пуштени у кућни притвор, односно да ће им бити осигурано законито процесуирање, те да организатори и судионици српске блокаде сјевера Косова неће бити казнено гоњени, српске барикаде уклоњене су са сјеверно-косовских путева. КФОР је усто зајамчио

да ће косовски полицијски специјалци на сјевер Косова моћи доћи тек након што им КФОР-ови заповједници то допусте, претходно се консултиравши с представницима локалних српских власти. КФОР се притом оглушио о захтјеве косовске владе да силом uklони српске барикаде на сјеверу Косова, а српској влади је, на њезин захтјев да јој сукладно Резолуцији 1244 Вијећа сигурности УН-а омогући слање до тисућу српских војника и полицајаца како би штитили српску мањину на Косову, одговорио да су НАТО-ви војници способни то и сами чинити без помоћи српске војске и полиције. КФОР је, наравно, слиједио политичку вољу својих водећих чланица, понајприје САД-а. Амерички амбасадор у Београду ЦРИСТОПХЕР ХИЛЛ није крио да су ‘веома срећни’ што су барикаде на сјеверу Косова уклонили они који су их поставили јер је ‘увек осећао да је то најстабилније и најбоље решење’. Претходно је оцијенио да су се ‘барикаде на северу Косова и Метохије појавиле као вид протеста због тога како су Срби тамо третирани и да је важно скренути пажњу на то’.

Након деблокаде сјевера Косова, и унаточ покушају убојства двојице српских дјечака на југу Косова и новог масовног српског просвјета због тога, амбасадор Хилл наставио је пухати за врат свим судионицима преговора о нормализацији односа Београда и Приштине истичући да је ‘важно да се после јануарских празника искористи залет ка политичком решењу

за Косово’ јер ‘тада ће се видети напори у том правцу и много активности са циљем да се предузму потребни политички кораци у процесу дијалога, како би се покренуо напред’.

Хилл је у име своје земље наставио потицати нови круг преговора између Београда и Приштине, па је са српским министром вањских послова ИВИЦОМ ДАЧИЋЕМ потписао меморандум о сурадњи двију земаља којим се, међу осталим, дефинира и слање сталног српског дипломатског представника (официра за везу) у Стате Департмент. Истовремено је и амерички амбасадор у Приштини, ЈЕФФРЕУ ХОВЕНИЕР, поручио да ‘међусобно признање Београда и Приштине јесте наш главни циљ, али смо свесни да је то, нажалост, тренутно немогуће. Ипак, постоје изазови које можемо да решимо, корак по корак!’ Притом сви амерички дипломати који су ангажирани у распетљавању српско-албанског косовског чвора истичу да је формирање Заједнице српских опћина на Косову у овом тренутку први од изазова који се мора ријешити. Габријел Есцобар је и прије српске блокаде сјевера Косова приштинским властима поручио да морају дефинирати модел српске аутономије на Косову, а ако оне то не учине, начин њезина формирања и организовања предложит ће и наметнути америчка администрација.

Амерички дипломати све гласније упозоравају и да неће више толерирати нове сукобе на Косову. Извлачењем НАТО-а на свјетло дана и његовом агилнијом улогом у процесу дијалога Београда и Приштине подсећају све на Косову и око њега да је косовска држава још увијек међународни протекторат у којем се зна тко има главну ријеч. Кад косовски премијер, АЛБИН КУРТИ, бранећи се од опозицијске прозивке, тврди да није дао јамство да неће ‘хапсити Србе’, односно да није обећао да ће формирати Заједницу српских опћина, само потврђује да међународни протектори, и не питајући га, одлучују о томе у ком ће се смјеру кретати косовски политички процеси.

Већ овог тједна замрзнути дијалог Београда и Приштине почет ће одмрзавати виши саветник у Стате Департменту Де-

РЕК СЦХОЛЛЕТ. ‘Човјек који шапуће у ухо’ америчког државног тајника АНТОНУЈА БЛИНКЕНА, како му тепају западни медији, на тродневној балканског турнеји, након загријавања у Скопју, Приштини и Београду потанко ће предочити америчка очекивања и приједлоге у којем смјеру би се у овој години требао водити дијалог о нормализацији њихових односа. Доцент Факултета политичких наука у Београду СТЕФАН СУРЛИЋ увјерен је да ће Сцхоллелова дипломатска турнеја означити ‘нови почетак односа Београда и Приштине, али и САД-а према државама с овог подручја’.

Сурлић у разговору за Тањуг каже да ће Сцхоллет ‘послати конкретне поруке и једној и другој страни, нарочито да ће акценат бити на Приштини која се доста деструктивно односи према целокупном процесу и која је урушила и оно што је до сада мукопрпно у процесу дијалога у Бриселу било постигнуто’. Он сматра да ће поруке које ће Сцхоллет пренијети прије свега бити усмјерене на ресетирање односа Београда и Приштина, али и да ће настојати вратити Приштину у оквире Бриселског споразума с посебном нагласком на дефинирање статуса српске заједнице на Косову. Притом процјењује да се унаточ напорима ЕУ-а и САД-а да демонстрирају заједничку политику према Балкану и дијалогу Београда и Приштина, ипак ради о ‘политикама које се међусобно натјечу’.

За Сурлића је ‘очигледно да САД има другачији тон у односу на водеће земље ЕУ-а по питању будућег статуса КиМ, односно начина на који би то Београд требало да прихвати’. Наглашава да је ‘политика САД-а по питању КиМ јасна и да се односи на независност те територије и њено чланство у међународним организацијама’, али примјећује и да су ‘САД показале разлику у дипломатским порукама и потезима, разумевајући врло тешку политичку позицију Београда у контексту одређивања будућег статуса КиМ, као и дефинисања договора са Приштином’. У том контексту, кад је ријеч о потписивању Меморандума о америчко-српској сурадњи, Сурлић оцјењује ‘да тај документ означава комуникацију и сарадњу са САД-ом, координацију са НАТО-ом и представницима ЕУ-а, али и да се кроз њега види порука да ће САД бити и остати незаобилазни фактор, односно актер у дијалогу Београда и Приштине. Они не желе да решење буде немачко-француски предлог, већ да они сами буду иницијатори превазилажења кризе у односима Београда и Приштине’.

Сурлић притом тврди да су ‘САД свесне да је новонастала криза на КиМ изазвана, пре свега, системском дискриминацијом над српском заједницом од стране Приштине и да ће доласком Шолеа бити јасно постављене ‘црвене линије’ које ће јасно указати на то да питања безбедности и права српске заједнице не могу да буду тема већ 20 година након сукоба на КиМ. Сцхоллет ће око права и статуса Срба на Косову повући ‘црвене линије’ и због тога што су та ‘питања заправо предуслови за дијалог две стране и да САД очекују да српски народ и његови представници на КиМ нормално функционишу и буду политички елемент, да се поштују њихова идентитетска и културолошка посебност и права, као и да се коначно формира заједница српских општина (ЗСО)’, увјерен је Сурлић и закључује да се ‘не може говорити о примени нових споразума на КиМ уколико се не испоштује Бриселски споразум, који подразумева заједницу српских општина. Мислим да су коначно САД свесне тога и да ће инсистирати да у овој години буде начињен јасан корак у том правцу.’ ■

Војници КФОР-а у патроли Косовском Митровицом крајем прошле године (Фото: Предраг Милосављевић/Xinhua)

NIKOLA PLEĆAŠ Devedesetih su određeni ljudi i narodi smetali

Ružno je. Današnji vrh države zamjera jednoumlje, a u njemu su sve postigli: fakultete, poslove, pozicije, sve su napravili, a danas im to ne valja, da bi danas došli u jednu autoritarnu državu u kojoj jedna organizacija koja je sudski proglašena kriminalnom vodi i diktira nam kako trebamo živjeti u ovoj državi. To sve govori

NIKOLA PLEĆAŠ velikan je košarke od lokalnog, konkretno zagrebačkog i riječkog, pa do globalnog nivoa, barem kada je riječ o košarci koja se igra u organizaciji FIBA-e. Bio je jedan od najvažnijih igrača u prvoj polovici prvog zlatnog desetljeća jugoslavenske košarke, sedamdesetih godina prošlog stoljeća. Plećaš je bio izvanredan igrač, posebno strijelac. Nerijetko je, u vremenu kada nije bilo trice, zabijao 40 i više poena na utakmici. Bio je iznimno popularan. Prepoznatljivog brka bio je miljenik košarkaške publike. Bio je ne samo velika sportska zvijezda nego prva istinska košarkaška zvijezda u Zagrebu. Za publiku je bio 'Sveti Nikola'. S reprezentacijom Jugoslavije osvojio je naslov svjetskog prvaka (u Ljubljani 1970.), dva puta europskog prvaka (u Barceloni 1973. i Beogradu 1975.). Bio je viceprvak svijeta (Portoriko 1974.), viceprvak Europe (u Napulju 1969. i Essenu 1971.). Osvojio je i srebrnu medalju na Olimpijskim igrama u Meksiku 1968., prvu olimpijsku medalju za jugoslavensku košarku uopće. U klupskoj košarci najdublji trag ostavio je u Lokomotivi, današnjoj Ciboni, za koju je uspješno igrao deset godina. U profesionalnoj karijeri Plećaša nije sve bilo posuto ružama. Bio je i trnja. Godine 1976. naprasno je eliminiran iz reprezentacije Jugoslavije i kluba čiji je najbolji igrač bio godinama. Punih 14 godina, od 1991. godine, zbog svog etničkog, srpskog porijekla, nije se mogao zaposliti. Nikola Plećaš ipak nije zaboravljen. Koncem

prošle godine Hrvatski olimpijski odbor dodijelio mu je Nagradu Matija Ljubek za životno djelo, a dobio je i Državnu nagradu za sport Franjo Bučar također za životno djelo. Nikola Plećaš rođen je 10. siječnja 1948. u ličkom Bruvnu. Nedavno je navršio 75 godina.

Rođeni ste nedugo nakon Drugog svjetskog rata u Lici. Kako je izgledao život u Lici u poratnim godinama?

Moj otac i majka su iz Like. Tata je iz Bruvna, mama je iz Mazina, susjednog sela, pored Donjeg Lapca. Slučajno sam rođen tamo, ne znam zašto je majka tada bila u Lici. Znam se šaliti i reći 'što me nije rodila u Parizu, a ne u Lici'. Tata je 1947. prekomandovan u Zagreb, u komandu stana, vojnu upravu. Rat je završio kao major, a u savezničkoj bolnici na Malti liječio se kao teški invalid. Poslije rata je dobio posao u Splitu u vojnoj komandi. Kao stopostotni invalid nije više mogao raditi na terenu i smjestili su ga u kancelariju. A zašto je mene mama rodila u Lici ne znam, nisam nikada saznao je li otišla posjetiti familiju. S dvije godine obolio sam od tuberkuloze i dva mjeseca sam bio u bolnici. Rečeno je da bi bilo dobro da zbog zdravstvenih razloga budem na planinskom zraku, tako sam dosta vremena provodio kod bake i djeda u Lici. Selo je kao selo. Živi se od onoga što pripremiš, priskrbiš. Domaća hrana, sve čega je bilo, bilo je domaće. Kao mali nisam imao problema ili osjećaj da mi nešto nedostaje, da je teško. Bio sam na

relaciji baka-mama, Lika-Zagreb. Bilo je lijepo, zgodno. Dosadi malo u Zagrebu, pa se odem zabavljati na selo, pa natrag u Zagreb. Razlika je u tome što su moje igračke bile domaće životinje, igračaka na selu nije bilo. Odrastao sam uz djeda, babu, strica, domaće životinje. Četvrto sam dijete, prvo muško, što je za Liku bilo vrlo značajno. Svi su me pazili, nije mi ništa falilo. Kada sam krenuo u školu manje se putovalo, samo za vrijeme školskih praznika kada bih često boravio u Lici pa sve do momenta kada sam se počeo baviti košarkom.

Prvi trofej

Kako ste se počeli baviti košarkom?

Imao sam sreću da sam košarku počeo igrati u jednom dobrom društvu u Osnovnoj školi Silvije Strahimir Kranjčević koju sam pohađao. S tom grupom kolega završio sam u Mladosti i već nakon godinu dana treniranja sam postao kandidat za juniorsku selekciju republike da bi me tadašnji tajnik Košarkaškog saveza Hrvatske VLATKO MAMIĆ i moj trener DINKO CATINELLI preporučili RANKU ŽERAVICI kao juniorskom treneru. Rekli su da imaju jednog perspektivnog igrača. Rano sam postao kandidat za omladinsku reprezentaciju Jugoslavije i tako je išao moj razvojni put. Već 1965. sam postao kandidat za A selekciju.

Sa samo 17 godina?

Da. Pratio sam treninge seniorske reprezentacije, igrao neke prijateljske utakmice da bi ta grupa mladih igrača 1966. na jednom turniru u Italiji debitovala za reprezentaciju. Sljedeće godine bilo je Evropsko prvenstvo u Helsinkiju. Njega sam propustio zbog operacije srednjeg uha, a poslije sam se priključio reprezentaciji na pripremama za Olimpijske igre u Meksiku. Nakon toga sam postao stalni reprezentativac, osvajali smo medalje na svim velikim natjecanjima osim na Olimpijskim igrama u Münchenu gdje nas je Košarkaški savez prodao. 1976. me izbacuju iz reprezentacije.

Nakon igranja za juniore Mladosti prešli ste u Lokomotivu.

U Lokomotivu sam prešao u jesen 1966., a 1967. sam registriran. Tada se košarka igrala na proljeće i ljeto, bila je sport na otvorenom. Te 1966. počeo sam nastupati za Lokomotivu na Tuškancu, završio na operaciji srednjeg uha, a nakon Olimpijskih igara u Meksiku odlučeno je da košarka prelazi u dvoranu, igra se u zimsko-proljetnom periodu.

Za prvi trofej, Kup Jugoslavije. Lokomotiva je u finalu pobijedila Olimpiju 78-77. Šezdesetih godina jugoslavenskom košarkom dominiraju Daneuova Olimpija, Đerdin Zadar i Koračev OKK Beograd. To je prvi košarkaški trofej koji dolazi u Zagreb. Postali ste veoma popularni.

Mi osvajamo te prve trofeje i košarka postaje sve popularnija. Reprezentacija osvaja 1968. srebrnu medalju na Olimpijskim igrama. To srebro potvrdili smo na Europskom prvenstvu u Napulju, a ogroman bum napravili smo 1970. osvajanjem naslova svjetskog prvaka u Ljubljani. Od mojih sedam velikih medalja nemam ni jednu broncu, sve je srebro i zlato, sve su finala. Svojevremeno kad se pričalo o košarci znale su se tri države: SAD, Sovjetski Savez i Jugoslavija, a ostali kako budu. Da bismo danas doživjeli to što smo doživjeli i da ne možemo proći ni pretkvalifikacije. Zaboravljamo da je 1970. godine, a i prije i kasnije, 50 posto od 12 igrača u reprezentaciji bilo iz Hrvatske.

Spomenuli ste da je to prvenstvo imalo nevjerovatan utjecaj na daljnji razvoj košarke u Jugoslaviji. Kako je ono izgledalo? Pod kolikim ste bili pritiskom? Jugoslavija je domaćin, i politika ima svoja očekivanja. Reprezentaciju vodi Žeravica, ne više Aleksandar Nikolić.

ALEKSANDAR NIKOLIĆ povukao se jer nije imao snage starijim kolegama, s kojima je krčio put jugoslavenske košarke i stvarao rezultate, reći da je dosta. Čika Aca u nemoćnosti da svojim igračima, koje je vodio,

Svojevremeno kad se pričalo o košarci znale su se tri države: SAD, Sovjetski Savez i Jugoslavija, a ostali kako budu. Da bismo danas doživjeli to što smo doživjeli i da ne možemo proći ni pretkvalifikacije

I Aco Petrović je rekao da smo 1992. osvojili srebrnu medalju u Barceloni zbog škole i igre iz jugoslavenskog razdoblja. Zašto gospoda koja vode hrvatski sport ne žele priznavati rezultate nas sportaša iz naše države? Sve republike drže se tih rezultata, jedino ih se Hrvatska odriče

kaže da je prošlo njihovo vrijeme nagovara Ranka da je preuzme. Ranko ubacuje nas mlade u reprezentaciju, stvara kombinaciju iskusnijih i nas mladih. Priznaje da je 1967. na Europskom prvenstvu na kojem je Jugoslavija bila deveta napravio kiks i nakon toga neki igrači više nikada nisu pozvani u reprezentaciju. Vizija Žeravice kod stvaranja ekipe bila je da zove igrače koji mogu igrati protiv Sovjetskog Saveza i SAD-a. To je bio uvjet. Ako je smatrao da igrač, bez obzira na to koliko bio kvalitetan i dobar u državnom prvenstvu, nije adekvatne kvalitete da bi igrao protiv te dvije selekcije, nije bio pozvan u reprezentaciju.

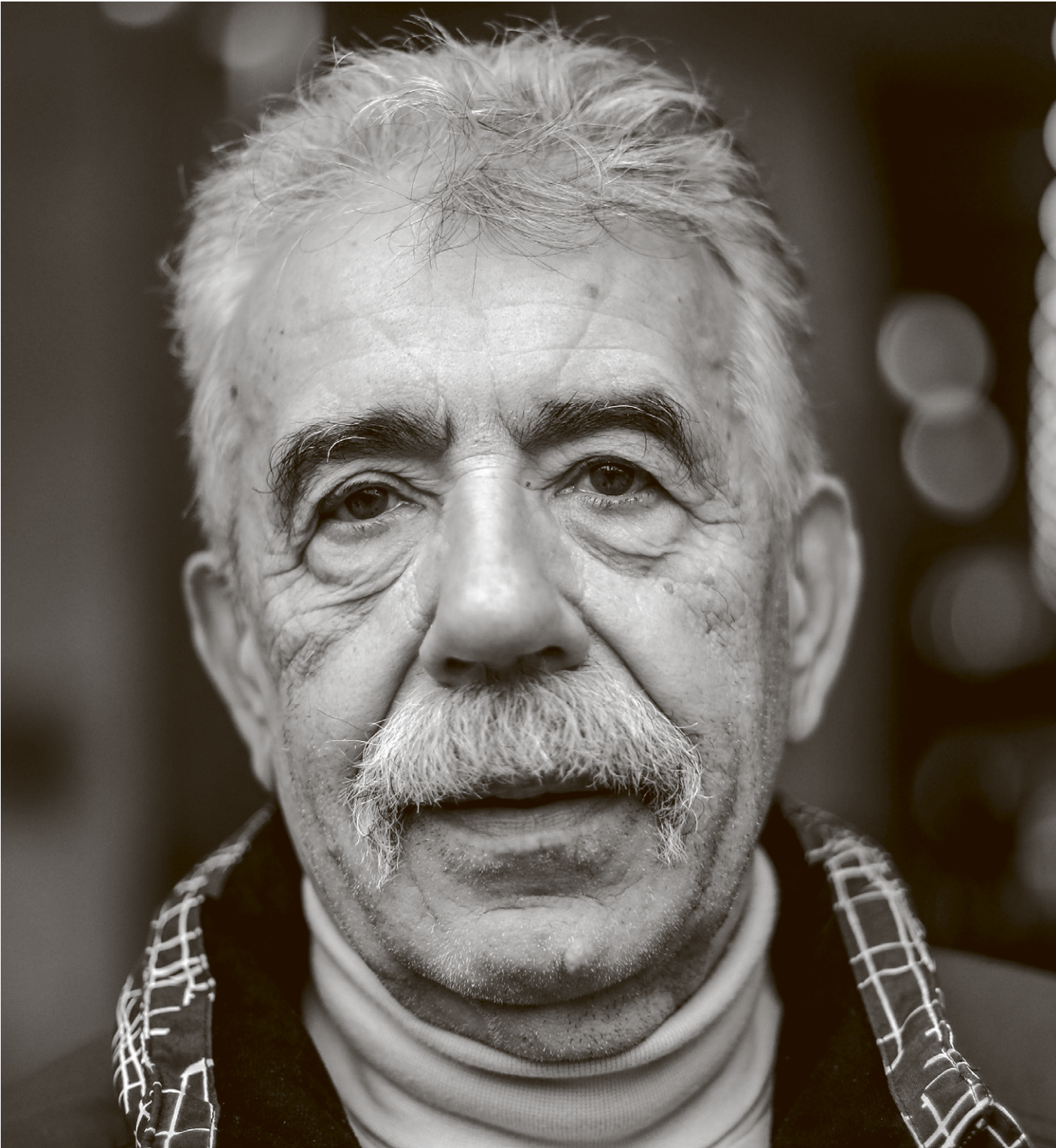
Utakmica s Portorikom

Nakon zlata u Ljubljani i Tito prima reprezentaciju.

Prvu utakmicu na prvenstvu igrali smo protiv Italije. Ne ide nas, mučimo se jako. Ulazimo u drugo poluvrijeme, svi šute, pazi se. TITO na tribinama, a nama ne ide. Tu tešku i mučnu utakmicu na kraju smo uspjeli dobiti da bismo drugi dan razbili Brazil 25 razlike i onda nam se otvorilo. U međuvremenu je Brazil pobijedio Sovjetski Savez, kao i Amerika. Sovjeti su imali dva poraza, Amerika i mi bez poraza i ta utakmica je odlučivala o prvaku svijeta. Pobijedili smo i postali smo prvaci svijeta.

Spomenuli ste 1972. Dva su važna događaja za vašu karijeru bila te godine. S Lokomotivom osvajate Kup Radivoja Koraća koji se igra prvi put. U finalu igrate protiv Žučkovog OKK Beograda kojima je iznimno stalo da oni budu prvi pobjednici. Gubite prvu utakmicu u Beogradu, OKK Beograd je dobar. Na kraju osvajate prvi europski klupski trofej nekog jugoslavenskog kluba, a u toj ste utakmici zabili 40 poena.

Izuzetno sam cijenio Žučka. Bio je divan, genijalan čovjek i košarkaš. Osvojiti trofej koji ima njegovo ime nije imalo samo sportski značaj. Iako smo imali negativan rezultat iz Beograda, sve smo učinili da pobijedimo. Meni je lično taj trofej izuzetno drag zbog toga što ima ime Radivoja Koraća. Nažalost, to ništa ne znači ljudima iz Košarkaškog sa-

veza i rukovodstvima kluba, jer to nije Cibona, jer se događalo u vrijeme koje bi današnji sportski rukovodioci sporta željeli izbrisati jer je to bilo prije 1992. I ACO PETROVIĆ je rekao da smo 1992. osvojili srebrnu medalju u Barceloni zbog škole i igre iz jugoslavenskog razdoblja. Zašto gospoda koja vode hrvatski sport ne žele priznavati rezultate nas sportaša iz naše države? Sve republike drže se tih rezultata, jedino ih se Hrvatska odriče. To mi nikako ne ide u glavu.

Godina 1972. neugodna je za reprezentaciju. U više od 10 godina to je jedini put da odlazi na veliko natjecanje, Olimpijske igre, i vraća se bez medalje, a odlazi kao svjetski prvak. Postoji priča o utakmici s Portorikom.

To je godina kada se priprema smjena na vrhu FIBA-e. BORISLAV STANKOVIĆ dolazi na mjesto pomoćnika generalno sekretara WILLIAMA JONESA, kasnije će ga Stanković zamijeniti. Nažalost, Košarkaški savez Jugoslavije nas prodaje. Gospodin BORIS BAKRAČ, član Međunarodnog olimpijskog komiteta (MOK), daje nam potvrdu pozitivnog doping testa igrača Portorika od kojeg smo izgubili u grupi. Ta utakmica treba biti poništena i registrirana za Jugoslaviju i s tom pobjedom bismo išli u borbu za medalje. Taj papir damo predsjedniku KSJ gospodinu RADOMIRU ŠAPERU. Nakon tri dana sreće nas Bakrač, opet u olimpijskom selu, i pita što je bilo s

time. Kažem mu da nismo dobili nikakvu informaciju. Srećemo predsjednika KSJ i pitamo što je s time, a on nam kaže ‘nismo imali vremena porazgovarati s organizatorom’.

Dakle nisu htjeli imati vremena?

Nisu htjeli. Nastaje buna. Mi hoćemo odstati od daljnjeg takmičenja. Događa se Crni ruhan, teroristički napad u kojem su pobijeni izraelski sportaši, pitanje je hoće li Olimpijske igre uopće biti nastavljene. Portoriko je domaćin sljedećeg Svjetskog prvenstva, gospodin Stanković treba biti generalni sekretar FIBA-e, gospodin ŠAPER postaje tehnički direktor FIBA-e, gospodin NEBOJŠA POPOVIĆ postaje član FIBA-e, gospodinu MIRKU NOVOSELU obećaje se da će biti trener reprezentacije. Ne događa se ništa, nama prijetete da će nam kompletan Savez kazniti, što znači i ženske selekcije, pomladak, sve, s dvije godine zabrane nastupa na međunarodnim natjecanjima, ako ne nastavimo takmičenje. Dogovaramo se da ćemo ipak nastaviti zbog svih ovih mladih generacija i zbog ženske selekcije. Trebamo igrati utakmicu za peto mjesto protiv Portorika, Simonović se pobuni i kaže da neće igrati. Kao igrač ga u potpunosti ga razumijem. KSJ pravi veliku grešku, kada kažem Savez mislim na ljude koji su se udomili na sjajne pozicije. I Simonovića izbacuju iz reprezentacije. Trebali su reći ‘u redu’, dogovoriti se s Rankom da se Duci skine, sjedi na klupi, ne igra i sve bi završilo u miru. Ali,

da bi bili veliki, oni Ducija izbacuju iz reprezentacije. I tu nije kraj. Završe Igre, Žeravica se neće više kandidirati za trenera reprezentacije, jedini kandidat je gospodin Novosel.

U reprezentaciju od 1973. dolaze neki novi igrači.

To je bilo normalno. Daneu je 11 godina stariji od mene. Čovjek se zasiti, ne može više pratiti pripreme. Dolaze KIČO (DRAGAN KIČANOVIĆ), MOKA (ZORAN SLAVNIĆ), MIRZA DELIBAŠIĆ, DALIPAGIĆ, RADOVANOVIĆ, JERKOV, ŽIŽIĆ. Sedamdesetih nastaje bum koji traje sve do devedesetih. Danas postoje pojedinci koji nešto urade. Ne znam kako će se isplivati iz ove krize i doći na nekakvu normalnu vrijednosti ondašnjih igrača.

Izbacivanje iz Cibone

U reprezentaciji ste igrali s tri generacije. Isprva još s Koraćem i Daneuom, Ratom Tvrdićem, a potom je došla vaša generacija u kojoj su Čosić, Šolman, Vinko Jelovac, Slavnić je godinu mlađi, a onda dolaze nešto mlađi Dalipagić, Kićanović, Delibašić. Možete li komparirati te generacije?

Sjajni su to igrači kojima se moralo naći mjesta u reprezentaciji. Mlađi su naslijedili rezultate koje smo imali, održavali kvali-

Ako gledamo košarku kao takvu, ne gledamo više sport kojim sam se bavio

tetu, došla je ta sjajna generacija s Kićom, Dalipagićem, Delibašićem i drugima, kasnije su došli VLADE DIVAC, TONI KUKOČ, DINO RAĐA i drugi. Rat nije dozvolio da se košarkaška natjecanja normalno odvijaju, a sa stvaranjem svega ovoga košarka na ovim prostorima nažalost stagnira.

Godine 1976. prestajete igrati za reprezentaciju. Priča je poznata, ali treba je ponoviti. Službena verzija kaže da ste za potrebe Lokomotive koja je u teškoj financijskoj situaciji snimili reklamu za Francov čaj i nakon toga niste pozvani u reprezentaciju jer bi ta reklama bila tumačena kao profesionalizam. Te su godine Olimpijske igre u Montrealu i tvrdi se da bi sssr inzistirao na diskvalifikaciji Jugoslavije ako vi nastupite. U toj reklam i bio je i mladi Andro Knego koji je nastupio u Montrealu i osvojio srebrnu medalju.

Ironija je u tome svemu da su izbornik i budući član MOK-a režiseri i scenaristi te reklame.

Mirko Novosel i Antun Vrdoljak?

Da. U istoj je reklam i ANDRO KNEGO. Nisam nikad pročitao da ga je itko pitao je li bio sa mnom u reklam i. Znam ja što je službena verzija. Međutim, dvije godine prije toga, 1974., tadašnji predsjednik MOK-a, AVERY BRUNDAGE, mijenja pravila i preporuča da se vrhunski igrači mogu reklamirati u svrhu dobivanja materijalnih sredstava za poboljšanja uvjeta pripreme selekcije, kluba.

Zašto ste onda eliminirani iz reprezentacije?

Zato što je to htio gospodin Novosel. To morate njega pitati. Ali ga treba pitati i zna li za tu odluku Brundagea. KSJ i njegovi vodeći ljudi morali su znati za tu odluku. Zašto su se onda dogovorili da me izbace?

Te 1976. nakon Montreala Novosel preuzima i Cibonu koja se nedugo prije toga zvala Lokomotiva. Vi odlazite tada i iz Cibone. To su ružne priče. On je trener i mene izbacuje iz Cibone.

Godinama vas je trenirao u reprezentaciji. Prije toga vas je godinama trenirao u Lo-

komotivi. Dolazi ta 1976. kada ste eliminirani i iz reprezentacije i kluba. Morate njega pitati zašto. Otkud ja znam.

Prelazite u riječki Kvarner, perspektivnu ekipu koja ulazi u Prvu ligu. Ostajete dvije godine, a u Rijeci se traži karta više za utakmice. Igrate odlično, u konkurenciji ste za najboljeg igrača lige.

I to su namjestili. Jedan čuveni novinar namjestio je da u predzadnjoj utakmici dobijem tehničku grešku zbog čega nisam mogao igrati u zadnjoj utakmici prvenstva i da tako namjeste trofej za najboljeg igraču PINU Đerđi. Meni je trebala dvojka na zadnjoj utakmici da bih bio proglašen igračem prvenstva. U košarci sam imao puno neugodnosti zbog pojedinaca koji nisu mogli trpjeti istinu. Ja sam im u principu otvoreno prigovarao za njihove negativnosti i loše stvari što im nije bilo drago, ali ne mogu si pomoći.

Tko je najbolji igrač s kojim ste igrali?

Teško je reći. Najbolji igrači uvijek su bili članovi reprezentacije. Svi su oni sjajni. Bilo koga izdvojiti, počev od Žučka, Daneua, Čosića, Simonovića, Šolmana, PERE SKANSIJA, Tvrdića, DRAGUTINA Čermaka. Ne mogu izdvojiti nikoga. Sjajno sam igrao i u klubu s VEČESLAVOM KAVEDŽIJOM, MILIVOJEM OMAŠIĆEM, EDUARDOM BOČKAJEM, MATA-NOM RIMCEM. Nisam imao problem suradnje sa suigračima. Bilo mi je lijepo igrati sa svima njima, ne znam kako je bilo njima sa mnom. Uživao sam u igri. Volio sam taj sport, a onda sam i uživao jer sam puno mogao napraviti na igralištu. Zato mi je bilo lijepo.

Završavate igračku karijeru 1981. Jeste li imali ideju što poslije?

Ružno je to. Završavam igračku karijeru, tražim posao, u Zagrebu ga ne mogu dobiti. Moj veliki prijatelj RAJKO MARKOVIĆ iz Valjeva, tadašnji direktor Akumulatora u tvornici Krušik, otvara predstavništvo u Zagrebu da bi mene zaposlio. Ja u Zagrebu ne mogu dobiti posao, a direktor čija firma 80 posto proizvodnje izvozi u inozemstvo otvara radno mjesto, koje mu ne treba, da bi mene zaposlio. To traje do rata, tada prestajem raditi i sljedećih 14 godina se ne mogu zaposliti u državi.

Uoči rata, 1990. godine, kao trener ste preuzeli banjalučki Borac.

Prihvatio sam da budem šef struke u Borcu. Nažalost, 1991. je vrijeme kada se ruše mostovi, više se ne može putovati. Ne želim familiju preseliti, ostajem u Hrvatskoj. U to što se događalo za rata ne želim ulaziti i o tome pričati. Činjenica je da mi gospoda koja mi nisu omogućila zaposlenje u Zagrebu nisu imala pravo prigovoriti zato što sam prihvatio biti šef struke u Banja Luci.

Ali radite u Banja Luci 1990–91. U to vrijeme Prosinečki igra nogomet za Zvezdu.

Znate šta, to je vrijeme koje je najbolje zaboraviti. Ne želim o tome pričati, ima puno ružnih detalja, uopće nisu za raspravu. Činjenica je da u Hrvatskoj, u Zagrebu ne mogu dobiti posao. To je vrijeme kada određeni ljudi smetaju, određeni narodi smetaju i žele ih se riješiti. Danas se to ne želi danas javno priznati, ali to je činjenica. Nije zbjeg 1995. bio slučajan. Šta je vodilo sve do 1995. to su opet druge priče, druge stvari. Nitko ne želi prihvatiti svoju odgovornost i svoju krivicu, svi su nevini jer jako dobro žive. Pazite, kada dođete do toga da vam vrh države govori da

ih interesira samo 200 familija, a da ostali nisu važni, suvišno je bilo što reći. Ružno je. Današnji vrh države zamjera jednomlje, a u njemu su sve postigli: fakultete, poslove, pozicije, sve su napravili, a danas im to ne valja, da bi danas došli u jednu autoritarnu državu u kojoj jedna organizacija koja je sudski proglašena kriminalnom vodi i diktira nam kako trebamo živjeti u ovoj državi. To sve govori. Paradoksi. Previše je bilo šta reći o tome.

Neshvatljivo čekanje

Nakon 14 godina konačno ste dobili posao. MILAN BANDIĆ mi ga je dao na nagovor više ljudi, svog rukovoditelja, tadašnjeg pročelnika MARASA i JOSE Čorka, DUŠKA LJUŠTINE. Inzistirali su da me se zaposli i nakon toliko vremena sam zaposlen u Gradskom uredu za kulturu, prosvjetu i sport.

Igrali ste u Mladosti, Lokomotivi, Kvarneru, završili ste karijeru u Industromontaži, odnosno Montingu. Najveći dio u Lokomotivi, današnjoj Ciboni. Spominjete da među umirovljenim dresovima pod krovom dvorane nema vašeg, a prvi ste doista iznimno popularan košarkaš u gradu.

Cibona nikada nije priznala što se događalo prije Cibone. Spomenu dva trofeja, to su ipak trofeji, ali nikada nisu nas, Lokomotivu, prihvaćali i priznavali. Zna se tko je bio glavni u Ciboni i moje pozicije ne postoje. I neka im.

Kako gledate na hrvatsku košarku danas? Bila je iznimno uspješna u sklopu Jugoslavije, stvarala je vrhunske igrače. Reprezentacija u zadnjih 28 godina ima jedno četvrto mjesto na europskim prvenstvima.

Bojim se da je to greška u načinu rada. Prihvatili smo profesionalizam. Međutim, da bi on bio izuzetne kvalitete i dobar, mora se raditi s mladima. Preko ljeta se ne radi. Tada ima jako puno prostora i može se raditi s mladima. Svi uzimaju odmore. Meni je jasno da NBA igrači moraju imati odmor. Neki u nekoliko mjeseci odigraju i 110 utakmica. Naši ne odigraju toliko, što rade ljeti? Pa i NBA igrač ljeti radi na snazi. Ne smije se baviti košarkom, ali mora održavati fizičku snagu. Tko nama brani da se bavimo košarkom? Od šestog mjeseca do polovine osmog se ne bavimo košarkom. Zašto? Zar naši mladići ne trebaju učiti? Ovim našim

Završavam igračku karijeru, tražim posao, u Zagrebu ga ne mogu dobiti. Moj veliki prijatelj Rajko Marković iz Valjeva, tadašnji direktor Akumulatora u tvornici Krušik, otvara predstavništvo u Zagrebu da bi mene zaposlio

trenerima velim – ja sam bio svjetski prvak, državni reprezentativac, kada je završio kolektivni trening onda bi Ranko Žeravica jednom od svojih pomoćnika rekao da pola sata sa mnom radi vođenje lopte. A mi dva i po mjeseca ne radimo ništa.

Je li se odustalo od u svakom pogledu veoma uspješnog jugoslavenskog košarkaškog modela? Spomenuti Jones rekao je da su ljudi s ovih prostora prirodno predisponirani za košarku. Za početak, imamo mnogo visokih.

Točno. U to vrijeme stalno se treniralo, stalno. Kada je košarka bila sport na otvorenom i sezona je trajala od proljeća do jeseni, trenirali smo po zimi, po nemogućim uvjetima. Sada se radi u sjajnim uvjetima i zanemarujemo ljeto. Našim igračima fali tehnika, zašto se ne trenira ljeti.

Rekao bih i da slabije izvode slobodna bacanja. Svojedobno je Radovanović bio pojam za ne baš dobrog izvođača slobodnih bacanja, danas bi bio dobar. A to je stvar treninga.

A tko ih čuva kada izvode bacanje? Govore o dobrim obranama, pa tko ih čuva kada izvode bacanja. Amerikanci nam se rugaju i kažu da je Europa od deset loših stvari američke košarke usvojila njih devet. Ne znam što gledamo kada gledamo košarku. Netko mi priča o ovim centrima koji igraju izvan reketa. Kada gledam NBA, osim JOKIĆA, svi drugi centri igraju pod košem, ne idu na deset metara da prave blok vanjskom igraču. Možda ja gledam neku drugu košarku. Ova današnja je sve samo ne košarka. Mogu prihvatiti da je postala materijalizirani sport i da se gledaju samo rezultati. Ali, ako gledamo košarku kao takvu, ne gledamo više sport kojim sam se bavio.

Spomenuli ste Ameriku, a NBA ligom dominiraju neamerički igrači posljednjih godina: Dončić, Jokić, Antetokounmpo.

Ovaj Grk im je rekao da je njemu puno lakše igrati u NBA nego u europskoj košarci. NBA ne gledam baš previše. To je čisti komercijalizam. Imaju sjajan marketing i skidam im kapu da uspijevaju puniti dvorane takvim načinom igranja. Imaju pojedince koji su sjajni, genijalni i masa ljudi zbog njih ide na utakmice. Gledati DONČIĆA, JOKIĆA, ANTETOKOUNMPA stvarno je lijepo, ali gledaš samo njih, a ne sport kao takav. Volim gledati prenose NCAA.

Nedavno ste dobili Nagradu Franjo Bučar za životno djelo.

Jesam i od HOO-a sam dobio Nagradu Matija Ljubek, isto za životno djelo. Lijepo je to kada vas kolege nagrade, ali pitao sam zašto? Imam 75 godina i sada sam dobio te nagrade. To su više priznanja za moj minuli rad, a ima 40 godina da sam prestao igrati. Zar 40 godina treba čekati da čovjek bude nagrađen za nešto što je radio. Sa 65 godina se ide u mirovinu i to je već određena starost, a ja još deset godina nakon mirovine moram čekati da bih bio nagrađen za nešto što sam radio prije 40 i više godina. Lijepo je imati tu nagradu, ali mi je neshvatljivo zašto čekati. Razumljivo je da je ANTE KOSTELIĆ nedavno dobio nagradu koja je tek ustanovljena. Dosad je nije bilo i normalno je da će on dobiti prvu. Zaslužuju takve nagrade već i JANICA i IVICA. FRANJO BUČAR je na ovim prostorima stvarno genijalac, a mi nismo sposobni poštivati ni njegov datum rođenja. Mi smo država koja zanemaruje tradiciju i s njome radimo što hoćemo. ■

Desni dim protiv Lule

Pristaše bivšeg predsjednika Bolsonara pokušale su puč. Jurišali su na središte sve tri vlasti. Puč fašista, kako ih je nazvao predsjednik Lula, i terorista, kako su ih nazvali svi nositelji vlasti, suzbijen je, kaznena odgovornost se utvrđuje, a politička odgovornost za udar na demokraciju je desničarska

PROŠLE nedjelje, tjedan dana nakon inauguracije kojom je LUIZ INÁCIO LULA DA SILVA, predstavnik demokratske ljevice, preuzeo dužnost 39. predsjednika brazilske republike, u modernoj i lijepoj Braziliji, od 1961. glavnom gradu te velike zemlje, došlo je do velikih nereda u kojima su tisuće ljudi napale i demolirale sjedišta zakonodavne, izvršne i sudske vlasti.

JAIR BOLSONARO, eksponent krajnje desnice, kojemu je sa Starom godinom istekao predsjednički mandat, otvoreno se hvalio da mu je uzor DONALD TRUMP i njegov nacionalistički populizam, godinama je radikalizirao svoju izbornu bazu, baš kao i Trump, antisistemskom retorikom, hranio nepovjerenje u nacionalni politički sistem i izborni postupak i na kraju odbio priznati gubitak izbora. Ne samo da nije čestitao pobjedniku, nego je i dva dana prije isteka mandata otputovao u SAD, na Floridu, prekinuvši tradiciju da, kao odlazeći predsjednik, uruči predsjedničku lentu svom nasljedniku.

Kao što su Trumpovi pristaše u Washingtonu prije dvije godine napali Kongres,

Bolsonarovi su pristaše prodrli sada u Kongres i, još gore, i u predsjedničku palaču i u sjedište Saveznog vrhovnog suda, napadajući demokratske institucije kao takve, što je na simboličkoj razini još veći napad na demokratsku pravnu državu. Porazbijali su vanjska stakla i demolirali interijer tih krasnih triju zgrada koje je projektirao OSCAR NIEMEYER, a maštovito ih na Trgu triju vlasti rasporedio urbanist LÚCIO COSTA, u glavi zamišljenoga amazonskoga leptira koji mu je poslužio kao nadahnuće za tlocrt urbanističkoga plana novoga glavnoga grada na Centralnoj visoravni, na tisuću metara nadmorske visine, u točki za koju geografi kažu da je zemljopisno središte Brazila.

Sve tri zgrade, kao i cijela Brazilija, zaštićene su arhitektonske cjeline UNESCO-ve svjetske baštine, uključujući i interijere. Teroristi, kako ih kvalificira ne samo većina brazilskih medija, nego i centralna vlast, porazbijali su namještaj i pokrali oružje i umjetnine. Uništili su ili teško oštetili brojna vrijedna umjetnička djela koja su ih ukrašavala, uključujući, među ostalima, i prekrasno platno velikoga formata koje je

naslikao DI CAVALCANTI (1897. – 1976.), jedno od najvećih imena brazilskoga likovnog modernizma. Krasilo je predvorje predsjedničke palače Planalto.

Pučisti su stigli u Braziliju ujutro, u stotinijak autobusa, i okupivši se sa svojim sumišljenicima koji već tjednima pod šatorima borave ispred zgrada glavnih stožera oružanih snaga, krenuli na otprilike osam kilometara dug rušilački pohod na Trg triju vlasti. U direktnom televizijskom prijenosu iz helikoptera u prva dva sata bilo je iznenađujuće uočiti koliko im se malen broj policajaca suprotstavlja. Potom je policiji i žandarmeriji stiglo pojačanje iz susjednih saveznih država, intervenirali su vodenim topovima, suzavcem i gumenim mecima, te su ih potisnuli na široku aveniju Esplanada dos Ministérios. Za preuzimanje kontrole bilo im je potrebno oko četiri sata od početka nereda.

Ubrzo su stigle reakcije međunarodne zajednice s osudama pokušaja udara. Među prvim se oglasio predsjednik Čilea GABRIEL BORIC, pa veleposlanik EU u Braziliji i španjolski premijer PEDRO SÁNCHEZ. Potom su stigle čak tri reakcije iz SAD-a, ona predsjed-

nika BIDENA, potom njegova savjetnika za nacionalnu sigurnost, pa ministra vanjskih poslova, francuskoga predsjednika EMMANUELA MACRONA i brojnih drugih šefova država i vlada iz Latinske Amerike i ostatka svijeta, uključujući i osudu hrvatske vlade.

ANDERSON TORRES, do Nove godine Bolsonaro ministar pravosuđa, a potom sekretar za sigurnost u distriktu Brazilija, prikladno je dan uoči nereda bio otputovao na Floridu. Navečer ga je guverner IBANEIS ROCHA, stari Bolsonaro pristaša, nakon osude događaja, smijenio, premda ga je on sam na tu dužnost imenovao tjedan dana prije, nakon novogodišnje smjene vlasti. No to mu nije pomoglo. U toku noći guvernera je na devedeset dana, u kojem roku će se provesti postupak njegova *impeachmenta*, suspendirao ALEXANDRE MORAES, predsjednik Višeg izbornog suda i sudac Vrhovnog suda, već mjesecima meta Bolsonarove politike i njegovih sljedbenika, zbog vođenja izbornoga postupka i potvrđivanja Lulinog legalnog i legitimnog izbora. Moraes je izdao i nalog za pritvaranje bivšeg sekretara, kao i također smijenjenoga zapovjednika žandarmerije distrikta.

Predsjednik Lula nalazio se u državi São Paulo. Navečer se, vidno uzbuđen, obratio naciji, kvalificirajući događaj kao 'barbarstvo', a sudionike 'fašistima', jasno pripisavši događaje Bolsonaru. Potom je pročitao predsjedničku uredbu i odmah je potpisao. Njome je pokrenuo 'saveznu intervenciju', kojom centralna vlast preuzima odgovornost za sigurnost u Saveznom Distriktu. Riječ je o prvoj, najblažoj ustavnopravnoj karakterizaciji izvanrednih situacija, kojom se oduzimaju ovlasti federalnim jedinicama i prenose se na saveznu vladu, a ne uključuje angažiranje vojske.

U toku noći postalo je jasno kako pučisti nisu uspjeli u svojoj namjeri da izazivanjem nereda i traženjem vojne intervencije potaknu generale da izvrše udar i preuzmu vlast. U Brazilu je sjećanje na mračnu vojnu diktaturu (1964. – 1985.), osim kod Bolsonara i krajnje desnice, preteško da bi se vojska upustila u takvu avanturu, premda očito postoji značajan dio pripadnika policije, žandarmerije i vojske koji je sklon bolsonarizmu (pogotovo kod žandarmerije u Saveznom Distriktu), onaj koji stavlja ideološke sklonosti u prvi, a svoju dužnost štice zakona i Ustava u drugi plan.

U ponedjeljak se ujutro sastao savezni kabinet za institucionalnu sigurnost. Na izvanrednoj se sjednici sastao i Kongres koji je potvrdio Lulinu uredbu. U utorak je predsjednik republike okupio vođe svih organa zakonodavne, pravosudne i izvršne vlasti, guvernera 27 saveznih država. Samo se trojica nisu odazvala (jedan je u inozemstvu, drugi operiran, treći suspendiran), ali su došli njihovi zamjenici. Jasno iskazavši zajedništvo, osudili su nedjeljne događaje kao teroristički čin i napad na samu srž demokracije i brazilsko društvo te objavili da su već pokrenuti kazneni postupci protiv sudionika nereda i njihovih još nepoznatih financijera i organizatora. Istovremeno su privedeni svi šatoraši i razmontirani šatori i poljske kuhinje ispred vojnih stožera. Ukupno je lišeno slobode i pod istražnom je obradom više od 1200 ljudi.

U pet saveznih država spriječeni su pokušaji blokiranja pristupa rafinerijama nafte i cestovne blokade, što je započelo istovremeno s pokušajem puča u glavnom gradu. U dvjema savezima državama nepoznati počinitelji pokušali su prekinuti dalekovode i spriječiti opskrbu električnom energijom.

Dok se kaznena odgovornost još utvrđuje, ona politička posve je jasna. Bolsonaro i njegova sljedba ne mogu izbjeći tešku političku osudu za napad na samu demokraciju, nered i pokušaj izazivanja državnog udara. ■

Bolsonarovi pučisti pustoše predsjedničku palaču Planalto (Foto: Adriano Machado/Reuters)

Njemačka je odustala od plana da do kraja prošle godine ugasi preostale tri nuklearke (Foto: Frank Hoermann / Sven Simon / DPA)

Zeleni zaokret

U kontekstu enormnog porasta cijene fosilnih energenata izazvanih ratom u Ukrajini, kao i potrebe za hitnim djelovanjem u cilju zaustavljanja klimatskih promjena, nuklearni izvori energije nameću se kao univerzalno rješenje, a manje otpora prema njoj počeli su pokazivati čak i neki od najpoznatijih okolišnih i antinuklearnih aktivista

IAKO se nesreća u nuklearnoj elektrani u japanskoj Fukušimi dogodila prije tek nešto više od deset godina, a njezini reaktori i danas u okoliš ispuštaju radioaktivne čestice, recentni *revival* nuklearne energije dobio je novi zamah s početkom ruske invazije na Ukrajinu. Zavodljivost nuklearne energije u ovom je trenutku prilično evidentna; u pitanju je stabilan i pouzdan izvor energije koji manje

ovisi o hirovima geopolitike i tržišta, jeftiniji je i u odnosu na fosilna goriva proizvodi zanemarive količine stakleničkih plinova. U kontekstu enormnog porasta cijene fosilnih energenata izazvanih ratom u Ukrajini, te s druge strane potrebe za hitnim djelovanjem u cilju zaustavljanja klimatskih promjena, nuklearni izvori energije nameću se kao univerzalno rješenje. Ono pritom ne samo da ne traži revolucionarne promjene dominantnog

ekonomskog modela već mu, dapače, omogućuje da nastavi *business as usual*.

U posljednjih nekoliko desetljeća u Evropi se zbog niza nesreća, prije svega one u Černobilu, malo ulagalo u nuklearna postrojenja. No samo je nekoliko članica EU-a zaista i pristupilo postupnom napuštanju nuklearne energije, primjerice Švedska nakon nesreće u američkoj elektrani Three Mile Island 1979. godine i Njemačka nakon

Fukušime. Postrojenja izgrađena 1970-ih i 1980-ih zbog toga se sada približavaju kraju svojih životnih vjekova, neke se zatvaraju, a gradnja novih usporena je zbog tehničkih ili upravljačkih poteškoća. Takva je, primjerice, situacija s elektranama s takozvanim EPR reaktorima treće generacije u Francuskoj i Finskoj, koje kasne po više od deset godina, te postrojenjem Hinkley Point u jugozapadnoj Engleskoj koje je trebalo biti pokrenuto

do kraja ove godine, ali je prolongirano na 2027. godinu.

Unatoč svemu tome, u srpnju prošle godine postalo je nedvosmisleno jasno da na razini EU-a dolazi do drastičnog zaokreta u odnosu prema nuklearnoj energiji. Tada je Evropski parlament podržao odluku da se plin i nuklearna energija uvrste u ‘održive’ izvore energije, kako bi se time omogućilo da Unija do 2050. godine postane ugljično neutralna. Tom je prilikom 12 članica, koje predvodi Francuska, javno podržalo odluku da se poveća udio nuklearne energije u evropskom energetsom miksu, unatoč tome što su oponenti tvrdili da se ona ne može smatrati održivim izvorom energije dok god ne postoji rješenje za sigurno zbrinjavanje nuklearnog otpada.

Prema podacima industrijskog udruženja Svjetska nuklearna asocijacija, u Evropskoj su uniji u listopadu 2022. bila aktivna 103 reaktora raspoređena u 13 članica, a u njima se proizvodila četvrtina ukupne električne energije generirane u EU-u. Od toga je više od polovice proizvedeno u Francuskoj, a organizacija navodi i da je 2021. u evropskim nuklearnim elektranama upotrijebljeno 14.188 tona uranija.

Iako ti podaci svjedoče da nuklearna energija već sada predstavlja značajan udio u energetskej mješavini EU-a, nova evropska taksonomija omogućila je Evropskoj središnjoj banci subvencioniranje novih projekata, s obrazloženjem da je do 2050. godine potrebno provesti ‘dalekosežne strukturne promjene’ kako bi se postigla ugljična neutralnost.

DA se nuklearna energija vraća na velika vrata ne samo u EU-u nego i u drugdje u svijetu moglo se posvjedočiti i na nedavno održanoj UN-ovoj konferenciji o klimatskim promjenama u Egiptu (COP 27). Tamo je prvi put otkad se COP-ovi organiziraju upriličen i paviljon za nuklearnu energiju – Atoms4Change Pavillion. Rečenicu o povratku na velika vrata tom je prilikom izrekao izvršni direktor Međunarodne agencije za energiju (IEA) FATIH BIROL. Prisutni su izvijestili da sve više zemalja diljem svijeta pokazuje interes za izgradnju novih ili produženje životnog vijeka postojećih postrojenja, no ‘nedostaje financiranja’. Birol je pojasnio da je do 2050. godine potrebno ‘udvostručiti kapacitete kako bi se postigla ugljična neutralnost, te razvijati nove tehnologije kako bi nuklearna energija postala kičma niskougljičnih energetskeih sustava’.

U zemlje na koje su se ovi dužnosnici referirali spada čak i Japan, čija je vlada, unatoč relativno nedavnoj nesreći u Fukušimi, u kolovozu prošle godine najavila ponovno pokretanje privremeno obustavljenih postrojenja. Nakon nesreće 2011. svi su reaktori ugašeni kako bi se provele sigurnosne provjere, a do prosinca prošle godine ponovno ih je upogonjeno devet od 33 operativnih. Premijer FUMIO KIŠIDA ljetos je najavio i da vlada razmatra investiranje u razvoj reaktora nove generacije i produženje životnog vijeka postojećih na više od sadašnje gornje granice od 60 godina. Prije nesreće, udio nuklearne energije u japanskoj proizvodnji struje bio je 30 posto, da bi se do proljeća prošle godine smanjio na sedam posto. Budući da japanska električna mreža nije povezana s onima drugih država pa stoga ovisi isključivo o vlastitoj proizvodnji, sada se planira povećanje udjela nuklearne energije na 20 posto do 2030. godine.

Za razliku od Japana, koji je svoje nuklearne elektrane obustavio privremeno, Njemačka je nakon te nesreće postala vodeća država evropske antinuklearne politike, najavivši da će forsirati ulaganje u obnovljive

Prema podacima industrijskog udruženja Svjetska nuklearna asocijacija, u Evropskoj uniji u listopadu 2022. bila su aktivna 103 reaktora raspoređena u 13 članica, a u njima se proizvodila četvrtina ukupne električne energije generirane u EU-u

izvore i postrojenja za ukapljeni plin. U periodu od 2011. do 2022. udio nuklearne energije u toj zemlji smanjio se sa 12 na šest posto, a posljednje tri elektrane trebale su biti ugašene do kraja prošle godine. No zbog rizika da bi industrijski dijelovi zemlje tijekom zime mogli ostati bez električne energije od toga se odustalo. Iako je njemački ministar ekonomije i klimatske akcije, te vicekancelar ROBERT HABECK član Stranke zelenih, koja je proizašla iz antinuklearnog pokreta tijekom hladnog rata, Zeleni su kao članica vladajuće koalicije pristali na taj kompromis, suočeni s razmjerima energetske krize koja je zemlju pogodila nakon obustave uvoza ruskih fosilnih energenata.

Habeck je unatoč tom evidentnom odustajanju od temeljnog političkog principa svoje stranke jedan od najpopularnijih političara u Njemačkoj, a recentna istraživanja pokazuju da oko polovice Nijemaca podržava produljenje rada postojećih postrojenja, što predstavlja uzlazni trend.

Uoči prošlogodišnjih predsjedničkih izbora izgradnju novih nuklearki najavio je i EMMANUEL MACRON, predsjednik države koja proizvodi najviše nuklearne energije po glavi stanovnika u svijetu. Iako je ranije govorio da će se njezin udio u Francuskoj smanjiti sa sadašnjih 75 na 50 posto, Macron je lani pozvao na ‘nuklearnu renesansu’ u svojoj zemlji.

Nakon početka rata u Ukrajini izgradnju novih postrojenja najavila je i Poljska, dok je Belgija lani ponovno pokrenula dva ranije umirovljena reaktora. Evropski zeleni izvijestili su tada da je belgijska vlada to učinila usprkos prigovorima susjedne Njemačke, Francuske, Nizozemske i Luxembourga ‘zbog brojnih incidenata i činjenici da su u tlačnim posudama pronađene tisuće mikropukotina’.

Od evropskih članica i Finska je lani počela proizvoditi struju u prvoj novoizgrađenoj nuklearnoj elektrani u Evropi u posljednjih deset godina, a isto je najavila i Švedska. Bivši premijer Velike Britanije BORIS JOHNSON u lipnju prošle godine također je najavio povećanje udjela nuklearne energije na 25 posto do 2050. godine. Kina, uz postojeća 54 reaktora, gradi još 20-ak novih. Kineske kompanije, osim toga, u različitim su fazama pregovora za izgradnju nuklearnih postrojenja u 40 država diljem svijeta, od Pakistana do Argentine.

U SAD-u je posljednja nuklearna elektrana otvorena 1996., a umjesto u njih ulagalo se u jeftini plin iz škriljevca i obnovljive izvore. No tri uzastopne državne administracije u

Bill McKibben (Foto: Wikimedia Commons)

posljednjih su desetak godina financijski podržavale razvoj novih tehnologija reaktora. Potkraj 2021. vlada predsjednika JOE BIDENA uložila je 1,5 milijardi dolara u nekoliko projekata, među kojima je i onaj razvoja natrijskog reaktora kompanije TerraPower BILLA GATESA. Početkom siječnja Financial Times objavio je da će vlada ‘zahvaljujući novim federalnim zakonima donesenima u posljednjih 18 mjeseci u sektor nuklearne industrije upumpati 40 milijardi dolara u

Fatih Birol (Foto: Wikimedia Commons)

Jedan od organizatora Klimatskog marša, Bill McKibben u intervjuu New York Timesu prošle godine oprezno je rekao da bi ‘vjerojatno trebalo imati nuklearna postrojenja kojima se može sigurno operirati. To nije rijedak stav unutar okolišnog pokreta’, objasnio je

narednih 10 godina, dok je samo u posljednjih godinu dana oko pet milijardi iz privatnih fondova investirano u kompanije koje razvijaju nove tipove reaktora’.

Manje otpora prema nuklearnoj energiji počeli su pokazivati čak i neki od najpoznatijih američkih okolišnih i antinuklearnih aktivista, poput BILLA MCKIBBENA, jednog od organizatora Klimatskog marša. On je u intervjuu New York Timesu u studenom prošle godine oprezno rekao da bi ‘vjerojatno trebalo imati nuklearna postrojenja kojima se može sigurno operirati’. ‘To nije rijedak stav unutar okolišnog pokreta’, objasnio je McKibben, koji se, doduše, referirao na nove tehnologije poput malih modularnih reaktora i nuklearne fuzije, koja je još uvijek u povojima.

No kako je u prosincu izvijestio CNBC, razvoj reaktora kompanije TerraPower zbog rata u Ukrajini kasnit će najmanje dvije godine. Naime, Ruska je Federacija jedini proizvođač nuklearnog goriva HALEU, uranija obogaćenog do 20 posto, dok reaktori starije generacije koriste pet posto obogaćeni uranij. Američka vlada zbog toga je najavila ulaganje u postrojenja za proizvodnju HALEU-a i potražnju za alternativnim izvorima tog metala, kojega je, za trenutne svjetske nuklearne kapacitete, potrebno 67.500 tona godišnje. Svjetska nuklearna asocijacija navodi i da su postojeće zalihe od 6,1 megatone, ukoliko bi se koristile samo u konvencionalnim reaktorima, dovoljne za oko 90 godina eksploatacije. Najveće zalihe uranija nalaze se u Australiji (28 posto), zatim u Kazahstanu 15 posto, te u Kanadi i Rusiji po devet odnosno osam posto.

Činjenica da rat u Ukrajini ima negativne efekte i na industriju nuklearne energije, a ne samo na one fosilnih goriva, mogla bi se dakle protumačiti kao protuargument onima koji nuklearnu energiju zagovaraju kao geopolitički sigurniju alternativu. Usto, negativne efekte na proizvodnju nuklearne energije već sada imaju i klimatske promjene, odnosno suše koje smanjuju dostupnost vode za hlađenje reaktora, pri čemu su u pitanju enormno velike količine vode. Kada se tome pridodaju opasnosti bez presedana za živa bića i okoliš u slučaju nesreća, te još uvijek neriješeni problem skladištenja otpada, jasno je da nuklearna tehnologija ispred sebe ima još dugačak put kako bi se mogla okvalificirati kao istinski održiva, odnosno čista energija. ■

INTERNACIONALA

Dodikov
prst u oko

Dodjela odlikovanja Putinu je pucanj u glavu Republike Srpske. Zapad je svojim popuštanjem omogućio Dodiku da ga provicira, ocjenjuje novinar Miljan Kovač

OTKAKO se obilježava sporni, odnosno neustavni Dan Republike Srpske, kako je to presudom iz 2015. ocijenio Ustavni sud BiH, prvi put Banja Luka nije bila domaćin svečanosti, već Istočno Sarajevo. U njemu je održan defile policijskih snaga RS-a, veterana i pripadnika drugih organizacija, uključujući članove ruskog moto kluba 'Sivi vukovi', poznatog po ekstremnom nacionalizmu i bliskog ruskom predsjedniku VLADIMIRU PUTINU. Ako je vjerovati najavama, narednih godina će i drugi gradovi tog entiteta biti domaćini svetkovini koja je ipak započeta 8. januara u Banskom dvoru u Banja Luci. Kao centralni događaj izdvajamo fakt da je predsjednik RS-a MILORAD DODIK u odsustvu dodijelio Orden RS-a Putinu, i to za 'patriotsku brigu i ljubav prema RS'. Sam čin osudili su predstavnici Evropske unije i Sjedinjenih Država. JESSIE BARTON HRONEŠOVA, politologinja i saradnica na programu Marie Skłodowska-Curie na Univerzitetu Sjeverna Karolina-Chapel Hill i na Univerzitetu Ca' Foscari u Veneciji, za Al Jazeera ocjenjuje da je ovim činom Dodik 'metaforički prešao Rubikon'.

'Nikakve simbolične osude više nisu dovoljne. To smo odavno prošli. Da, imamo neke sankcije, ali su nedovoljne i nisu ga mnogo povrijedile. Nosi ih kao znak počasti. Mislim da ono što treba naglasiti je da on nije samo prijetnja stabilnosti već i dobiti

građana. On je, zajedno sa svojim pomagačima poput DRAGANA ČOVIĆA, unazadio državu za najmanje deceniju i po i sada prijeti ratom. On se više ne može tretirati kao bilo koji drugi demokratski akter u regionu, već kao ratni hušakač i parija kojeg treba zaustaviti. Gubi podršku i svog biračkog tijela i na to treba obratiti pažnju', zaključila je ona.

Za novinara MILJANA KOVAČA s banjalučkog portala Impuls dodjela ordena Putinu je pucanj u glavu RS-u. On, međutim, podsjeća da to nije prvi put da Dodik gura prst u oko demokratskom svijetu.

— S druge strane, zbog višegodišnjeg tolerisanja ovakvog ponašanja Dodika i njegovog režima, ovo je posebna sramota upravo za taj zapadni demokratski svijet, koji je svojim popuštanjem dozvolio Dodiku da dođe u poziciju s koje sada taj zapad provocira — ističe Kovač.

Dodik je i ovoga puta iskoristio priliku da pozove na ujedinjenje Srbije i RS-a. Za Kovača je to isprazna, ali ipak i opasna retorika 'čiji je jedini cilj dizanje nacionalističkih tenzija i ostvarivanje što veće popularnosti među najprimitivnijim slojevima društva'. Istog dana dok se paradiralo Istočnim Sarajevom, u onom bez geografske oznake održan je naučni skup pod nazivom 'Put genocida' na kom je hrvatski član Predsjedništva BiH Željko KOMŠIĆ istaknuo da kada vlasti entiteta RS-a danas obilježavaju godišnjicu 9. januara, 'one istovremeno i prikrivaju činjenicu da velikosrbijanskom režimu MILOŠEVIĆA i KARADŽIĆA, čak ni uz pomoć genocida nije uspjelo da dio BiH postane dio Srbije'. Komšićeva Demokratska fronta inače nije dio takozvane 'osmorke', koalicije koja pregovara o formiranju vlasti upravo sa Dodikom i SNSD-om, kao i Čovićevim HDZ-om. Njeni predstavnici nisu blagonamjerno prihvatili Komšićeve izjave. ELMEDIN KONAKOVIĆ, predsjednik stranke Narod i pravda, prozvao

je Komšića za ranije iznešene stavove, kad mu nije smetao 9. januar kao Dan RS-a, dok je predsjednik SDP-a NERMIN NIKŠIĆ objavio čitav tekst u kom kaže da očekuje 'novi nalet populističkog zanosu zbog obilježavanja 9. januara'.

'Samo čekam kada će nas prozvati što nismo spriječili dodjelu odlikovanja Putinu', napisao je Nikšić. Naš sagovornik Kovač smatra da odgovornost, što su takve teme gotovo tri decenije od rata aktuelnije nego ikada, snose i takozvane građanske stranke koje se vode politikom 'samo neka ne puca'. — Najveću izdaju BiH i njene budućnosti počinile su upravo stranke takozvane 'osmorke', koje su već danas, dan nakon ovakvih Dodikovih radikalnih poteza i izjava s njim nastavile razgovore o podjeli fotelja u Savjetu ministara BiH — ističe on.

Na obilježavanje je došao i DANILO VUČIĆ, sin predsjednika Srbije ALEKSANDRA VUČIĆA, u pratnji pet naoružanih policajaca. Boje Srbije zvanično je branio ministar vanjskih poslova, IVICA DAČIĆ.

■ Dejan Kožul

Ratovi
na svijetu

RAT u Ukrajini u velikoj je mjeri obilježio prošlu i čini se izvjesnim da će se nastaviti i u 2023. No čak i bez njega, teško da bi svijet u narednom periodu bio mirno mjesto. Donosimo pregled ključnih aktualnih i potencijalnih većih sukoba u svijetu, djelomično rađen prema sličnom pregledu koji su za časopis Foreign Policy napravili COMFORT ERO i RICHARD ATWOOD iz *think tanka* International Crisis Group.

Službeno drugi najsmrtonosniji rat prošle godine — procjene idu i do 100.000 mrtvih samo u toku 2022. — je onaj u Etiopiji. Političko rivalstvo između vodstva regije Tigraj i centralnih vlasti 2018. dovelo je do građanskog rata koji je proizveo milione izbjeglica i, zajedno sa stradalima od gladi, na stotine tisuća mrtvih. Krajem prošle godine sklopljeno je primirje za koje mnogi procjenjuju da nije osobito stabilno. Ratovanje u Tigraju potaknulo je pobune i u mnogim drugim dijelovima te velike i raznolike zemlje. Iako najveća pobuna, ona u regiji Oromo, još nije dosegla razmjere rata u Tigraju, nije isključeno da se u 2023. to dogodi. Dodatni problem predstavlja prisustvo trupa susjedne Eritreje u Etiopiji. One su došle da podupru etiopske centralne vlasti, ali izgleda da namjeravaju ostati. Stanje je prošle godine eskaliralo i na istoku druge teritorijalno najveće zemlje kontinenta — Demokratske Republike Kongo. Taj dio zemlje već je desetljećima pod kontrolom različitih oružanih grupa ili susjednih zemalja. Aktualnu ofenzivu Pokreta 23. mart (M23) navodno je potaknula vlada susjedne Ruande. Naime, i u vladi Ruande i u pokretu M23 dominiraju etnički Tutsiji, dok je vlada u susjednom Burundiju, savezniku centralnih vlasti DR Konga, pod kontrolom Hutua. Iza tih državnih i etničkih rivalstava

kriju se, naravno, znatni materijalni interesi u toj resursima bogatoj regiji. Znatno dio Afrike, od Somalije do Nigerije i od Magreba do Mozambika, također je zahvaćen nizom islamističkih pobuna, često inspiriranih takozvanom Islamskom državom ili al-Kaidom. Iako vlasti u njihovom gušenju uživaju potporu međunarodne zajednice, u mnogim je dijelovima kontinenta rivalstvo između Francuske i Rusije dovelo do novih nestabilnosti. Dvije se zemlje, naime, natječu u tome koja će pružati vojne usluge afričkim zemljama u zamjenu za ekonomsku suradnju, uglavnom u eksploataciji resursa.

Nestabilna ostaje i situacija na Kavkazu. Armenija je od ranih devedesetih kontrolirala područja susjednog Azerbajdžana u kojem su živjeli Armenci, osobito bivšu Nagornokarabašku autonomnu oblast. U iznenadnoj ofanzivi 2020. Azerbajdžan je uspostavio kontrolu nad znatnim dijelovima tog područja, 'očistivši' ga usput ne samo od armenske vojske, nego i stanovništva i armenskih kulturnih spomenika. Presudnu pomoć u toj operaciji Azerbajdžanu je pružila Turska. Iako je Rusija, tradicionalni armenski saveznik, naposljetku zaustavila azerbajdžansku ofanzivu na pola puta, nije se angažirala u mjeri u kojoj je to Armenija očekivala. Aktualna armenska vlast nastoji se oprezno distancirati od Rusije i približiti zapadu, što je izlaže novoj opasnosti azerbajdžansko-turskih aktivnosti. Sporadični sukobi s Azerbajdžanom prošle godine nisu se odvijali samo u Nagorno Karabahu, nego i unutar međunarodno priznatih granica Armenije. Turska i Rusija ključni su akteri u još jednoj zemlji — Siriji. Tamošnji je rat u velikoj mjeri obilježio cijelo prošlo desetljeće, no proteklih nekoliko godina stanje je relativno stabilno. Najveći dio zemlje sada je pod kontrolom vlade u Damasku, kojoj ključnu podršku daje Rusija, dok Turska uz pomoć različitih džihadističkih grupa kontrolira desetak posto Sirije. Ostatak zemlje je pod kontrolom Kurda koji uglavnom uživaju podršku Amerikanaca, ali ona u velikoj mjeri ovisi o američko-turskim, ali i rusko-turskim odnosima. Turska je nedavno obnovila svoje prijetnje da će izvršiti invaziju na kurdski dio Sirije. Šanse za to rastu s obzirom na to da se naredne godine u Turskoj održavaju izbori, a režimu treba rat da odvрати pažnju od katastrofalne ekonomske situacije doma. I u Jemenu, gdje se ratuje još od 2014., veliki poticaj nastavku sukoba daju strane sile — Saudijska Arabija, Iran i Ujedinjena Arapski Emirati, koje podržavaju različite strane. Unatoč relativnom smanjenju intenziteta sukoba, ne nazire se i njegovo rješenje. Još jedno novo-staro žarište na Bliskom istoku mogla bi biti okupirana Palestina. Izrael je nedavno dobio najekstremniju desnu vladu u povijesti, koja se ne libi poduzimati provokativne poteze koji bi mogli eskalirati u novoj intifadi.

Ključna globalna opasnost je, međutim, rastući rizik od kinesko-američkog sukoba, koji je vezan uz status Tajvana i Južnokineskog mora, ali ima dublje uzroke u natjecanju dviju velikih sila za globalnu dominaciju. Odnosi SAD-a i Kine nisu bili tako loši još od ranih 1970-ih i prema izjavama s obje strane čini se da postoji apetit za daljnju eskalaciju. Ne treba posebno naglašavati da bi takav rat — u pravom smislu riječi svjetski — imao nesagledive posljedice za cijelo čovječanstvo.

■ Nikola Vukobratović

Ovoga puta otišao predaleko
— Dodik na paradi u Istočnom
Sarajevu (Foto: Borislav
Zdrinja/ATA Images/PIXSELL)

Humanitari- zam ili trgovina

Od 1950-ih do danas kroz legalan proces međunarodnog posvojenja prošlo je 1,1 milijuna djece. UNICEF ističe da je sve više riječ o principu 'ponude i potražnje'

Afričke zemlje među najvećim su 'donatorima' – djeca iz slama u Lagosu (Foto: Temilade Adelaja/Reuters)

SLUČAJ četiri hrvatska para posvojitelja koji su u Zambiji uhapšeni pod optužbom za trgovinu djecom iz Demokratske Republike Kongo skrenuo je pozornost javnosti na sustav međunarodnog posvajanja, fenomen koji se na masovnijoj razini pojavio nakon Drugog svjetskog rata. No prvu veliku studiju o tome Ujedinjeni narodi proveli su tek 2009. godine. Tada je, kao i danas, većina zemalja dozvoljavala međunarodna posvajanja izuzev njih tridesetak, od kojih je dvadesetak islamskih. Polovica zemalja tu mogućnost davala je i samohranim roditeljima, dok su istospolni parovi mogli usvo-

jiti dijete u malom broju država, od kojih je dvanaest članica Evropske unije. Te je 2009. prvi put otkad se vode statistike, EU nadmašio Sjedinjene Države po broju međunarodnih posvojenja. U Evropi se najviše djece usvaja u Francuskoj, Španjolskoj i Italiji, dok najveću stopu po glavi stanovnika ima Švedska. Države 'donatorice' tradicionalno su Kina, Rusija, te afričke i latinoameričke, a do početka 1990-ih i istočnoevropske zemlje. Pretpostavlja se da je od 1950-ih do danas kroz legalan proces međunarodnog posvojenja prošlo 1,1 milijuna djece.

U EU-u, kao i u sjevernoj Americi, početkom 2000-ih bilježi se drastičan pad međunarodnih posvojenja, što se pripisuje strožoj

nacionalnoj i međunarodnoj regulativi, kao i povećanoj svijesti o etičkim i pravnim aspektima i mogućnostima zlorabotreb. Kako navodi UNICEF, praksa međunarodnih usvajanja postala je rasprostranjena nakon Drugog svjetskog rata, kada se koristila kao 'ad hoc humanitarni odgovor na velik broj djece koja su u ratu ostala siročad'. Prvim velikim valom međunarodnih posvojenja smatra se pak period nakon Korejskog rata 1950-ih, kada su obitelji iz SAD-a i Evrope, najviše skandinavskih zemalja, usvojile više od 200 tisuća korejskih beba. Tada je osnovana i američka agencija Holt International, danas jedna od najvećih agencija za posvojenje u svijetu koja je 2019. optužena, zajedno s vladom Republike Koreje, za organiziranje većeg broja posvojenja unatoč protivljenju roditelja.

U SAD-u je drugi veliki val započeo početkom 1970-ih, a kao rezultat drastičnog pada broja bijelih Amerikanki koje su svoju djecu davale na usvajanje – dotad je to činilo njih oko 20 posto, a dva desetljeća kasnije samo tri posto. Taj manjak 'dostupnih' beba povećao je interes za međunarodna posvojenja, no početkom 1990-ih mnoge su države donatorice ukinule ili uvele moratorij na svoje programe nakon brojnih otkrića o kriminalnoj prirodi postupaka usvajanja. Najčešće se to radilo usvajanjem djece koja su siromašni roditelji privremeno smještali u domove, one čiji roditelji nisu bili ožeenjeni ili su na neki način prisiljeni da se odreknu djece. Oduzimanje djece neoženjenim roditeljima naročito je bilo rasprostranjeno u Koreji, dok je u Gruziji od sredine 1980-ih pa do 2005. postojala cijela mreža bolnica u kojima se ilegalno, za nekoliko tisuća dolara, moglo kupiti novorođenče.

Razmjeri trgovine djecom počeli su se razotkrivati tek nedavno, s razvojem DNK tehnologije i digitalizacijom službenih arhiva država, koji su usvojenim ljudima olakšali istraživanje svog porijekla. Etički problemi – poput onog je li ispravnije izmještati djecu ili im pružati pomoć i zaštitu u njihovim zemljama – na međunarodnoj razini pojavili su se još 1950-ih. Kako navodi UNICEF, međunarodno posvajanje u industrijaliziranim zemljama tijekom vremena prestalo je biti isključivo humanitarno, a sve više pitanje 'ponude i potražnje'. Naročito je to vidljivo posljednjih desetljeća 's porastom upotrebe interneta za promoviranje usvajanja na načine koji često uključuju prodavanje djece i nude prečice kojima se zaobilazi zakonski proces usvajanja'. Već sredinom prošlog stoljeća u okviru UN-a započet je niz konzultacija kako bi se stvorio međunarodni pravni okvir kojim će se onemogućiti profitom motivirani *trafficking*, odnosno trgovina ljudima. Te su konzultacije 1995. godine rezultirale Haškom konvencijom o zaštiti djece i suradnji u vezi s međunarodnim posvojenjem, no dokument je dosad potpisalo manje od polovice država svijeta, njih svega 98.

S druge strane, iako je broj međunarodnih posvojenja globalno u opadanju, dalo bi se argumentirati kako i dalje postoje humanitarni razlozi za tu praksu. UN je prije nekoliko dana objavio da je u 2021. godini umrlo pet milijuna djece mlađe od pet godina, od čega čak 56 posto u zemljama supsaharske Afrike. DR Kongo, država koja nije potpisnica Haške konvencije i odakle su djeca pritvorenih hrvatskih državljana, četvrta

je država svijeta po broju smrti djece mlađe od pet godina, iza Nigerije, Indije i Pakistana.

■ Tena Erceg

Mirovinska reforma i otpor

FRANCUSKA vlada predstavila je plan reforme mirovinskog sustava, koji uključuje i podizanje dobne granice za odlazak u mirovinu sa sadašnje 62 na 64 godine, što bi postepeno – produžavanjem za tri mjeseca godišnje – trebalo biti provedeno do 2030. Ostali elementi uključuju podizanje potrebnog trajanja radnog staža s 42 na 43 godine kako bi se ostvarila mirovina u cjelokupnom iznosu, ukidanje raznih povlastica za željezničare i druge grupe radnika, kao i zagarantiranu minimalnu mirovinu u iznosu od najmanje 85 posto minimalne plaće. Na održavanje mirovinskog sustava odlazi 14 posto francuskog BDP-a, što je više nego u većini ostalih industrijaliziranih država, a vlada smatra da bi reformom uštedila gotovo 18 milijardi eura godišnja. Iako je ta reforma bila jedno od glavnih obećanja EMMANUELA MACRONA kada je 2017. postao predsjednik, vrlo je upitno hoće li reforma zaista i biti provedena. Za 19. siječnja najavljeni su masovni prosvjedi, a osim toga nakon prošlogodišnjih parlamentarnih izbora Macron više nema većinu u Narodnoj skupštini. To znači da će do sljedećeg mjeseca – kada prijedlog dolazi u parlament – morati na svoju stranu pridobiti nekoliko konzervativnih zastupnika, ili posegnuti za ustavnim ovlastima koje mu omogućuju zaobilazanje parlamenta, ali to bi bio uvelike kontroverzan potez. Macron je reformu mirovinskog sustava već više puta morao odgoditi, kako zbog pandemije koronavirusa, tako i zbog činjenice da je prethodna najava reforma, ona iz 2019. godine, izazvala najduže štrajkove u suvremenoj francuskoj povijesti. Ti štrajkovi uključivali su stotine tisuća radnika i višetjednu paralizu čitave zemlje – naime, u njima su sudjelovali željezničari, a prema anketama 61 posto Francuza podupiralo je otpor reformi.

Štrajk najavljen za sljedeći tjedan mogao bi biti još masovniji – naime, sudjelovanje je najavio i sindikat CDT, koji u prethodnim prosvjedima nije sudjelovao, dok se prema recentnom istraživanju čak 68 posto Francuza protivi novom prijedlogu. Protivljenje je iskazala i liderica krajnje desnice MARINE LE PEN, najavivši da će blokirati 'nepravednu reformu', ali i vođa ljevice JEAN-LUC MÉLENCHON. Za Macrona će najavljena reforma biti 'trenutak istine' njegovog predsjedništva, piše belgijski list Le Soir. Međutim, postoji solidna šansa da, suočen s otporom javnosti, Macron ponovno doživi poraz, i to zbog više razloga. Osim tradicionalne borbenosti francuskih radnika, ta najava dolazi u vrijeme ekonomske krize i inflacije, zbog čega primanja padaju, a troškovi života rastu.

■ Jerko Bakotin

PERSONA NON CROATA

Foto: Scott Cook/Library of Congress/Rollins College

CHARLES SIMIC umro je 9. siječnja u 84. godini. Američko-srpski pjesnik i prevoditelj, dobitnik Pulitzera za poeziju i drugih uglednih nagrada, rođen je u Beogradu, a 1954. je kao šesnaestogodišnjak emigrirao u SAD. U njegovom djelu, piše kritičar ADAM KIRSCH, do izražaja dolaze 'mračna satira srednje Europe, senzualna rapsodija Latinske Amerike i napeta jukstapozicija francuskog nadrealizma', a izgradio je stil 'kojem nema sličnog u Americi'. Simic se odlučno suprotstavljao MILOŠEVIĆU i srpskom nacionalizmu. 'Srbi često, u samoobrani, kažu da nisu oni jedini koji su činili ratne zločine. Naravno da nisu. Međutim, moralna je obveza da se prvo raščisti s ubojstvima u vlastitoj obitelji', piše u tekstu 'Otpadnik'..

■ J. B.

Ljubav na sudu

Obično kad ljudi saznaju da sam ja Ukrajinka, a on Rus budu prijatno iznenađeni i kažu 'Just love', govori Maša koja se sa Jurijem lani doselila u Srbiju. Ipak, taj mladi par doživeo je i incident, pa ih je naš novinar upoznao ispred suda dok su čekali advokata i prijatelje koji su obećali doći da ih podrže

PREMA podacima Centra za zaštitu i pomoć tražiocima azila u Srbiju je od početka rata u Ukrajini stiglo preko 100.000 izbeglica iz Rusije i oko 18.000 iz Ukrajine. Neki od njih zateknu se zajedno na nekom od protesta protiv ruske agresije, čak i na sve učestalijim kulturnim događajima čiji su organizatori izbegli iz Rusije ili Ukrajine, ali samo junake naše priče mogli smo zateći zajedno na jednom suđenju.

Oni se zovu MARIJA, odnosno MAŠA i JURIJ i imaju tek nešto više od 20 godina. Ona je Ukrajinka, a on Rus i već su dve godine u vezi.

Sve je počelo 2021. kada su se upoznali preko interneta, rekao nam je Jurij.

Toliko je daleko sve otišlo da su već razmišljali o zajedničkom životu, a onda je počeo rat. Maša je izbjegla u Češku, a Jurij je ostao u Rusiji pokušavajući da dobije vizu za dolazak u neku od evropskih zemalja. Nije uspeo.

Srbija je bila jedina opcija na koju su oboje mogli računati i tako su lani zajedno došli u Beograd. Stan su po povoljnim uslovima našli malo van grada, odnosno u Vinči. Posao nisu imali, a nisu iz grupe onih koji sebi mogu priuštiti lagodniji život i skuplji stan.

Jurij još studira i pokušava dopisno završiti IT studije u Sankt Peterburgu, a Maša pokušava zaraditi tako što plete prigravke, ali i dečje igračke, deke itd.

Zatičemo ih na sudu jer je Prekršajni sud osudio Mašu zbog remećenja javnog reda i mira. Konkretno, zbog puštanja glasne muzike, ali i fizičkog napada na komšinicu koja je, prema izveštaju koji je sačinila policija, oko 2 ujutru pokucala na vrata kako bi se požalila na glasnu muziku, a kako se nisu mogli sporazumeti zbog jezika, Maša je počela da histeriše nakon čega je i ošamirala komšinicu. Umešao se potom komšija, a ostalo je istorija. Ili je mogla postati jer je Maša našla način da preko PJOTRA NIKITINA, Rusa koji živi u Beogradu, a koji je i jedan od organizatora spomenutih protesta protiv rata i ruske agresije, stupi u kontakt sa advokatom Čedomirom STOJKOVIĆEM. Uz njegovu pomoć presuda je ukinuta, a slučaj su vratili na početak. Tada je Maša prvi put imala priliku da ispriča svoju verziju priče, kao što je prvi put imala i prevodioca, odnosno Pjotra pored sebe da olakša komunikaciju sa, u ovom slučaju, sutkinjom.

U Mašinoj verziji priče jedino što se uklapa je vreme dešavanja, oko 2 ujutru. Dva

muškarca i žena provalili su im u stan i napali ih, a kao povod za napad navodi činjenicu da je ona Ukrajinka. Kao prilog toj tvrdnji istakla je i da su nakon što su komšije saznali da je Ukrajinka, na ulazu u zgradu ispisali dva slova 'Z', a svega koji dan nakon toga usledio je i upad, koji je Maša snimala telefonom. To je navodno još više razljutilo komšije koji su pokušali i da joj uzmu telefon jer nije htela da izbriše snimak.

USPELI su da nazovu policiju koja je uzela izjave komšija, ali ne i Mašinu jer, kako je istakla, policajac nije znao ni engleski. Nakon što su je odveli u obližnju policijsku stanicu dali su joj da potpiše neprevedenu izjavu, što je isprva odbila, pa joj je policajac preko Gugl prevodioca objasnio da će je zadržati u pritvoru 48 sati ako ne potpiše, što je na kraju učinila ne želeći da provede dve noći u zatvoru. To joj je ujedno bila i presuda.

Oni su presudu doneli napisavši da je Marija priznala delo koje joj se stavlja na teret. Ona to nije priznala jer ne zna jezik, nije imala prevodioca – objasnio je nakon ročišta advokat Stojković napominjući da je njihov cilj,

nakon što je prva presuda poništena, da u potpunosti oslobode Mašu bilo kakve krivice. — Mi kao odbrana nismo želeli da pokrenemo ni jedan postupak dok prvo ovu presudu ne ukinemo, dok ne dokažemo da je njen potpis na tim dokumentima bez ikakvog značaja – kaže on.

Naglašava da, tek kad se Maša oslobodi svake odgovornosti, mogu pokretati druge postupke i to krivične protiv napadača, ali tu je i policija koja nije obavila svoju dužnost. — U ovoj presudi piše da je ona priznala to delo pa nismo mogli da idemo dalje dok to nismo rešili. Nije Marijina odgovornost što ona nije fizički otišla u policijsku stanicu i tamo popunila formulare i prijave. Ona ne zna to da uradi – napominje Stojković.

Ističe da očekuje da se o ovom slučaju sprovede istraga, a ako se to ne uradi onda će oni pokretati krivični postupak protiv napadača.

— Sve imamo na snimku, a što se tiče policije postoje dve verzije. Jedna je da su nesavesno vršili svoju dužnost, što sigurno jesu ukoliko nisu obezbedili prevodioca stranom državljaninu. Ako imate situaciju da policajac saslušava samo jednu stranu, a da to jeste napadač i da ne pita drugu stranu, to je disciplinski prestup. Po toj logici mogu da pitaju samo ubicu šta se desilo i pošalju prijavu sudu. To je najmanje disciplinski prekršaj, a mi ćemo istražiti kad dobijemo sve spise, da li je počinjeno i krivično delo kod policajaca. Imamo naznaka da jeste i to – objašnjava Mašin advokat.

Saslušanje svedoka tek sledi, a Maša i Jurij nakon tog incidenta napustili su stan u Vinči. Zbog štete koja je nastala na vratima stana, od lupanja nogama, nije im vraćen depozit, požalili su nam se u razgovoru nakon suđenja.

Ali to loše iskustvo nije promenilo njihov odnos prema Beogradu i Srbiji, kaže nam Maša.

— Svi su uvek bili prema nama korektni i druželjubivi. Nikad nismo imali nikakvih problema. Obično kad ljudi saznaju da sam ja Ukrajinka, a on Rus budu prijatno iznenađeni. I ljudi kažu: 'Just love' – iskreno će Maša.

Ona nije imala problema sa roditeljima koji su u startu prihvatili njenu vezu sa Jurijem, ali kaže da su se šokirali zbog svega što se događalo u Vinči. Jurijevi roditelji nisu baš bili blagonakloni prema Maši i njegovoj vezi sa njom.

— Moji roditelji su u Rusiji i pod utiskom propagande protivili su se našem odnosu pa sam morao da ih ubeđujem. Ali sada su u redu sa tim – smirenim tonom kaže Jurij.

Ipak, nisu baš spokojni. Uznemiravaju ih slova 'Z' išarana po zidovima Beograda, kao što ih je uznemirilo isto to slovo na ulazu u zgradu u kojoj su živeli.

— Ja sam znala da u Srbiji postoji dobar odnos prema svim Slovenima, ali nisam očekivala toliku naklonost Rusiji, a pogotovo da će to da dotakne mene – ističe Maša dok Jurij odlazi i korak dalje.

— Znao sam za tzv. srpsko-rusko bratstvo, ali nisam očekivao da ću ovde zateći više toga nego u samoj Rusiji – kaže Jurij.

Maša i Jurij ne uklapaju se u sliku koju ovdašnja javnost stvara o Rusima i Ukrajinima. Oni tek pokušavaju da pronađu svoje mesto u ovom surovom svetu. Pletenje Maši skreće i misli od rata u njenoj zemlji, a ponešto i zaradi. Pjotr nam se pohvalio kako je kupio od Maše divnu dekiću.

A Jurij? On pokušava dopisno završiti fakultet. U međuvremenu je našao posao u jednoj teretani, a našli su i novi stan koji im nije daleko od suda ispred kog smo ih upoznali dok su se držali za ruke i čekali advokata i prijatelje koji su obećali doći da ih podrže, a sve u nadi da im ta činjenica, da su blizu suda, sutra neće ama baš ništa značiti. ■

Mladi protiv rata u Ukrajini na beogradskom Trgu republike (Foto: Milan Maričić/ATAimages/PIXSELL)

MAKSIMIR
I MIROGOJ

PIŠE Sinan Gudžević

Nakon što sam objavio bilješku povodom Peléove smrti, javilo mi se nekoliko ljudi da izrazi neslaganje s mojim uvjerenjem da je Pelé najveći igrač dosadašnje igre fudbala. Ni sad neću da im odgovaram, samo hoću da im stavim na znanje dvije-tri stvari. Zato se neskromno ravnám prema Pessoinoj maksimi da je sve dostojno truda

Pessoa i Pelé

NEKA mi bude dopušten izgovor da nastanak ovoga teksta opravdam onim što kaže FERNANDO PESSOA: Sve je dostojno truda, ako duša nije sitna. *Tudo vale a pena se a alma não é pequena.* To je izvađeno iz pjesme 'Portugalsko more'. U toj pjesmi mladi pjesnik Pessoa postavlja pitanje moru da li je vrijedilo truda podnositi sve muke da bi ono postalo portugalsko. I pjesmu završava tako što zaključuje da je Bog dao moru bezdan i prijetnje, ali je učinio i da se u njemu ogleda nebo.

Nakon što sam objavio bilješku povodom PELÉOVE smrti, javilo mi se nekoliko ljudi da izrazi neslaganje s mojim uvjerenjem da je Pelé najveći igrač dosadašnje igre fudbala. Sve primjedbe tih ljudi sastavljene su i izražene tako da bi na njihov sadržaj, a i na izraz i ton, za mene nabolje bilo ne odgovarati. I nisam odgovorio, ni na jednu. Većina ih je bila upućena meni lično, a neke su bile i 'javne', kao komentari uz tekst. Ni sad neću da im odgovaram, samo hoću da im stavim na znanje dvije-tri stvari. Zato se neskromno ravnám prema Pessoinoj maksimi da je sve dostojno truda.

Moglo bi se pokazati da od Peléa svijet do sada nije imao boljeg igrača. On je igrom u Santosu i brazilskom državnom timu osvojio najveće trofeje. Jedino nije bio prvak Evrope. Oni koji (samouvjereno i glupavo) tvrde (a zbog njih najviše ovo sastavljam) kako on danas ne bi mogao igrati, mogli bi se pozabaviti njegovim igračkim osobinama. Ako bi se njima pozabavili, saznali bi da je on bio brži nego današnji najveći igrači. O tome postoje dokumenti. Postoji i statistika, kakvu nema nijedan igrač na svijetu. Igrao je dva finala svjetskog prvenstva i obadva dobio, jedno s 5:2, drugo sa 4:1. U prvom je Brazil pobijedio Švedsku, ekipu domaćina prvenstva, u drugom Italiju, najdefanzivnije potkovanu ekipu svijeta. Od tih devet golova Pelé je dao tri, a namjestio pet. Po tome mu se nije približio nijedan igrač ovoga svijeta. Pri osvajanju dvaju interkontinentalnih kupova sa Santosom, protiv Benfike i protiv Milana, Pelé je postigao sedam golova, a igrao je samo tri utakmice (dvije nije, jer je bio povrijeđen). Pet od sedam tih golova postigao je u Evropi. Po tome se s njime ne može mjeriti nijedan igrač prošli ni današnji.

O njemu su najuzvišeniije govorili oni koji su protiv njega igrali. Evo samo trojice. TARCISIO BURGNIČ, talijanski bek u meksičkom finalu: 'Prije utakmice sam sebi govorio, pa šta, i Pelé je sastavljen od mesa i kostiju. Za vrijeme utakmice sam spoznao da sam se prevario!' GIANNI RIVERA: 'Kad fudbal ne bi postojao, Pelé bi ga izumio!' DŽAJIĆ: 'Mi smo bili igrači, igrali smo za klubove i za reprezentacije, ali je Pelé bio iznad svih nas, ono što je on igrao, to kao da je bio drugi, viši sport!'

O Peleovu голу Italiji u Meksiku, talijanski pjesnik FERNANDO ALCITELLI napisao je u svom nogometnom kanconijeru pjesmu u kojoj sve to vidi kao 'metafizički nespo-razum':

*Ljudskost ti je bila data
samo po bijeloj opremi,
po broju deset,
po majici carioca,
po trima osvojenim mondialima
(zlatni poljubac peharu Rimet)
i po zgranutošću u zraku
Tarcisija Burgniča,
nadvišenoga za glavu
pred očima cijelog svijeta.*

Među Talijanima je sila Peleovih poštova- laca i obožavatelja. Jedan od njih, piše da je prije Pelea Brazil bio ekipa najjača, ali i najne- sretnija; tek će ga Pelé načiniti pobjedničkom ekipom, tek će on biti Brazilova 'prava razlika'.

Koliko god da je sve dostojno truda, neću ovakvu bilješku pretvarati u imenik velikih umjetnika koji su Peleovu igru opjevali i opisivali. Ali neću da preskočim dvojicu Brazilaca: novinara i pisca NELSONA RODRI- GUESA i pjesnika CARLOSA DRUMMONDA DE ANDRADEA. Prvi je autor mnogih tek- stova o Peleovoj genijalnosti. U jednom od njih, januara 1959, on piše ovako: 'Pogledaj Peléa, prouči malo njegove fotografije i padni s oblaka. On je dječak, stvarno dječak. Ne bi mu bilo dopušteno da igra u filmu sa BRIGITTE BARDOT, bio bi spriječen, otjeran.

Miroslav Rede i Pelé, u
Göteborgu, 24. juna 1992.
Foto: Miroslav Košička

Ali, pogledaj ga: genijalan je. Ponavljam: genijalan: Pelé bi se mogao obratiti MICHE- LANGELU, HOMERU i DANTEU i pozdraviti ih sasvim prisno: 'Kako ste, kolega?' i za- sta, onako kako je Michelangelo slikarski i kiparski Pelé, tako je Pelé Michelangelo lopte. Obojica bi se mogla malo i narugati nama, ljudima osrednjim, koji nikakvi geniji nismo, čak ni u pljuvanju u daljinu. Kakva luksuzna stvar za nas Brazilce, to što znamo da imamo jednog genijalnog Patricija koji je uz to još i dječak!'

A Carlos Drummond de Andrade, autor nezaboravnog stiha *é gol legal é gol natal é gol de mel e sol*, kaže ovako:

*Niko me ne može zaustaviti, igram za hiljade
igram u Peleu, zauvijek republikanskom kralju
narod je unio atletu u poeziju
ove magične igre.*

MORAM spomenuti i vi- šekratne razgovore koje sam imao sa MIROSLA- VOM REDEOM, čovje- kom koji je fudbal igrao u velikim klubovima Partizanu i Dinamu, i koji je viđao Peléa. Rede, koji je cijeli život u nogometnim klubovima i glasilima, sma- tra da je Pelé neosporivo i neupitno najveći igrač nogometne igre. Redea je jedan kolega nazvao duhovito i ispravno *peleologom*. Rede mi je ljubazno dao i fotografiju uz ovaj tekst. Ona je načinjena 1992. godine u Göteborgu, na 34. godišnjicu jedne Peléove igre u tom gradu, one protiv Francuske, u polufinalu svjetskog prvenstva. U toj je utakmici po- stigao tri gola. Iako obasut pažnjom u šumu velikih uspomena, on je s velikom radošću primio poklon koji mu je Rede, tada sportski direktor Inkera iz Zaprješića uručio: malu ke-

ramičku ploču, dar od tadašnjeg pobjednika kupu Hrvatske.

Jedan prijatelj mi je ovih dana kazao kako su oni koji meni prigovaraju, možda, ljudi skroz naskroz zaslijepljeni nacionalizmom, pa ne podnose što spominjem da je Pelé za svoj oproštaj od brazilske *selecao* izabrao Jugo- slaviju. Možda. Ako ne podnose, neka ne pod- nose. Oni mogu znati, ako hoće, da je Pelé bio među glavnim razlozima moje dugogodišnje želje da odem u Brazil. Nisam bio jedini čiji je zov Brazila započeo s Peléom. U Brazil sam pošao kad je moja želja bila prilično stara, kad on više nije igrao. Iako se misli da se o Peléu sve može saznati živeći u Evropi, mnogi su se uvjerali da se to mnogo pouzdanije i bolje može postići u Brazilu. Meni je, tako, bilo veli- ko otkriće što sam tek u Brazilu mogao vidjeti

mnogo njegovih utakmice na video trakama. Tek na tim snimcima sam spoznao koliko je on bio velik igrač. Mi smo u Evropi to znali, ali smo veliki dio toga znanja zasnivali na pretpostavkama i na novinarskim člancima.

Pelé je, dok je igrao za Brazil, igrao samo za brazilski klub Santos. On je ime toga kluba, kako se to kaže, proslavio širom kruga ze- maljskog. Santos je bio neka vrsta putujućeg spektakla, igrao je mnogo utakmica. Izvan Brazila su, osim dvije, te utakmice bile one koje novinari zovu prijateljske. Ali Santosovi protivnici su bili nabrijani, svi su htjeli da po- bijede tim u kome igra Pelé, najbolji igrač na svijetu. Zato su te utakmice, u kojima je, za ono vrijeme, Santos zarađivao dosta novaca, znale biti i teške. Ali su te utakmice imale je- dinstvenih stvari. Na primjer, utakmica u Ba- selu, 1. juna 1961. Santos pobjeđuje domaćina rezultatom 8:2, a oduševljeni gledaoci (ima i toga u Švicarskoj) nakon utakmice upadnu u teren i late Peléa i COUTINHA (prvi dao tri gola Baselu, drugi pet) i nose ih prema svlačionici. U gužvi i brzom mijenjanju nosača Peléovih (svi hoće da ga ponesu) desi se zabuna, te ponesu nekog drugog tamnoputog igrača. To zapazi neki nenosač i vikne: 'Nije Pelé!' (*Pas Pelé.*) Tada je, po Peléovim riječima, francuski novinar FRANÇOIS THIEBAUD ušao u Santo- sovu svlačionicu (tada se to moglo) i kazao: 'Pelé, ovo se graniči sa ludilom. Ovakvo nešto nisam nikada vidio!' U svojoj autobiografiji Pelé, sjećajući se utakmice, kaže: 'I stvarno je bilo ludilo: tu se moglo spoznati šta Evroplja- ni vide u brazilskom igranju fudbala.'

Za nas Evropljane su, u vrijeme kad je Pelé igrao za Santos i za Brazil, oboje bili nešto kao crne avionske kutije. Tek kad bi došli ovamo, ili kad bi ih televizija prenosila sa svjetskih prvenstava, mogli smo vidjeti kakva se čude- sa u tim kutijama nalaze. ■

Da nam živi rad

Velika izložba u ljubljanskom Muzeju suvremene umjetnosti Metelkova kroz svoja tri glavna segmenta daje vrlo iscrpan, dramaturški potentan i slojevit pregled načina na koji je rad kao koncept i kao problem artikuliran u jugoslavenskoj i postjugoslavenskoj umjetnosti

TRAUMATIZIRANOST katastrofom devedesetih, a potom i nešto recentnijim krizama proizvela je stanovitu zapriječenost pogleda kada je riječ o kontinuitetu problema u različitim segmentima postjugoslavenskih društava. To se posebno odnosi na sektore poput zdravstva i kulture, koje doživljavamo kao kontaminirane upravo tijekom zadnjih tridesetak godina, zaboravljajući na dugotrajnije kontradikcije koje obilježavaju

njihov razvoj. Kada je riječ o kulturi, relativna kratkoća tog povijesnog vida sasvim je razumljiva: globalna recesija kraja nultih i konzervativni desant na institucije sredinom desetih predstavljaju cezure dovoljno snažne da ne čudi što se analiza sektorskih problema u velikoj mjeri drži perioda od zadnjih petnaestak godina. Urgentnost aktualne krize u tom smislu s pravom drži naš onemoćali, izmoreni fokus na sadašnjosti: kada vam pandemija, rat i inflacija pokažu da i onaj jad u

kojem ste životarili prije tri godine u tren oka može postati znatno strašniji, tko ima snage razmišljati o dugom trajanju?

Pa ipak, tek iz perspektive širih kontinuiteta razumijemo dubinu nekih od ključnih problema kulturnog sustava, a time i širinu unutar koje treba promišljati njihovo rješenje. Uz kulturnu infrastrukturu, središnje mjesto pripada problemu definiranja i vrednovanja umjetničkog i kulturnog rada, o kojem možemo govoriti kao trajnoj temi

kulturne politike, ali i kao sadržaju umjetničke prakse, autorefleksivno okrenute ka materijalnim uvjetima vlastitog djelovanja. S obzirom na uočljiv porast tematizacije umjetničkog rada 'kao rada' u proteklih desetak godina, lako bi se moglo pomisliti kako je riječ o suvremenom zaokretu, uvjetovanom neizdrživim uvjetima u sektoru. Međutim, nove kontekstualizacije te teme ukazuju na kontinuitet koji seže u početke socijalističke Jugoslavije i oblikovan je pitanjima autonomije institucije umjetnosti i društvene uloge kulture. Presudna je u tom smislu studija 'Art Work: Invisible Labour and the Legacy of Yugoslav Socialism' ('Umjetnički rad: Nevidljivi rad i nasljeđe jugoslavenskog socijalizma') iz 2021., u kojoj slovenska teoretičarka KATJA PRAZNIK daje povijesni pregled razvoja odnosa prema umjetničkom radu na jugoslavenskom području s obzirom na društveni, ekonomski i geopolitički kontekst, od razdoblja uspostave novog socijalističkog društva pa do njegove krize osamdesetih i konačnog raspada u devedesetima.

Kao koristan, spomenutoj studiji komplementaran pregled praksi koje indirektno ili direktno problematiziraju pitanje umjetničkog rada, u rujnu prošle godine u ljubljanskom Muzeju suvremene umjetnosti Metelkova otvorena je izložba 'Umjetnost na radu: Na raskrižju utopije i (ne)zavisnosti'. Riječ je o kompleksnom, višeglasno osmišljenom postavu podijeljenom u tri glavna segmenta: 'Nezavisna scena 1990–1999' kustosa IGORA Španjola, uz istraživački doprinos TEJE MERHAR, zatim 'Zamjena uloga: Umjetnost kao rad u jugoslavenskom i postjugoslavenskom kontekstu' kustosica ZDENKE BADOVINAC i ANE MIZERIT te 'Politike (umjetničkog) rada' kustosice BOJANE PIŠKUR. Središnjem su segmentu pritom pridružene zasebne cjeline posvećene projektu Westeast, za koju je zaslužan SEZGIN BOYNIK, te feminističkim intervencijama i jugoslavenskim avangardnim kolektivima, koju je kurirala JELENA VESIĆ.

Premda izložba započinje devedesetima kao razdobljem poraza, foajeom, a time i prvim kontaktom s postavom dominira golemi KURS-ov transparent s citatom iz roma-

Igor Grubić, 'Anđeli prijavih lica', 2004–2006.
(Foto: MSUM)

Što se same selekcije tiče, ona se u najvećoj mjeri drži institucionaliziranih okvira moderne i suvremene umjetnosti – predstavljeno je djelovanje Gorgone, Novih tendencija, Grupe OHO, IRWIN-a, NSK-a, Mladena Stilinovića, Gorana Trbuljaka, Raše Todosijevića

na ‘Vijesti iz nigdine’ WILLIAMA MORRISA: ‘The end, it was seen clearly, must be either absolute slavery for all but the privileged, or a system of life founded on equality and communism.’ (‘Bilo je razvidno da će se sve okončati ili posvemašnjim ropstvom za sve osim za povlaštene, ili sustavom života zasnovanom na jednakosti i komunizmu.’) U susretu s melankolijom ‘Prekinute igre’ SLAVENA TOLJA, slojevitim fotografskim radom iz 1993., koji se sastoji od prizora dječje igre na Bunićevoj poljani u ratnom Dubrovniku, ili ‘Tragedije’ NEBOJŠE ŠERIĆA Šobe iz 1999., fotografije poraženog nogometaša u klasičnoj pozi Umirućeg Gala, poruka KURS-ovog transparenta na prvu ruku kao da je stavljena na gorku povijesnu distancu. Dojmu rezignacije ne pomažu ni pedantno pripremljene infografike, proizišle iz Merharinog istraživanja, o formiranju nezavisne scene u jugoslavenskim državama devedesetih. Jer montaža djeluje dvosmjerno: iz perspektive Morrisovog citata, tragovi koje nicanje nezavisnokulturnih i civilnodruštvenih organizacija ostavlja po karti Jugoslavije manje djeluju kao uspostavljanje točaka otpora, a više kao konture daljnje getoizacije kulture i umjetnosti, njene centralizacije u metropolama, osobito boljestojećima poput Ljubljane i Zagreba, i vezivanja za liberalnu agendu demokratizacije. Prelazak na prvi kat, u koji nas uvodi dio rada ‘Korisni idiot’ ĐARINKE POP-MITIĆ, sastavljenog od murala radnica i fotodokumentacije umjetničkih intervencija na zgradama upropaštenih beogradskih tvornica, počinje razotkrivati dramaturgiju izložbe u središtu koje se, kao kičma vidljiva sa svih etaža i različitih točaka, nalazi KURS/Morrisova vertikalna poruka. Nakon melankolije devedesetih, naime, slijedi korak unatrag, prema povijesnim umjetničkim praksama iz Jugoslavije kao kompleksnom, često i kontradiktornom osloncu u promišljanju teme umjetničkog rada i njegove društvene uloge. Premda primarna priroda tog pogleda unatrag nije kritička, to ne znači da ne postoji i minimalan odmak u kontekstualizaciji, pa je tako, primjerice, i postavom i popratnim tekstovima eksplicitno adresirana neravnomjerna rodna dinamika u neoavangardnim i konceptualističkim umjetničkim krugovima i kolektivima u Jugoslaviji.

Što se same selekcije tiče, ona se u najvećoj mjeri drži institucionaliziranih okvira moderne i suvremene umjetnosti – predstavljeno je djelovanje Gorgone, Novih

tendencija, Grupe OHO i njenih različitih inkarnacija i derivacija, poput Porodice iz Šempasa, zatim IRWIN-a, NSK-a, MLADENA STILINOVIĆA, GORANA TRBULJAKA, RAŠE TODOSIJEVIĆA, TOMISLAVA GOTOVCA i ostalih kanonskih, gotovo isključivo muških lica. Važno mjesto s pravom pripada i jednom od protagonista knjige Katja Praznik, GORANU ĐORĐEVIĆU, i njegovom glasovitom pozivu na međunarodni štrajk umjetnika iz 1979. godine, čiji rezultati su ovdje prikazani u obliku kolaža odgovora. No riječ je možda o građi koja se čini interesantnijom na prvi pogled nego što zbilja jest – sami po sebi, odgovori su prije neka vrsta umjereno zanimljivog, antiklimatičnog kurioziteta, jer je reakcija adresata na Đorđevićevu akciju bila brojem slaba i sadržajem mlaka. Njihova prezentacija u obliku povećeg plakata stoga im daje više prostora nego što bi trebali okupirati, dok bi ih možda bilo interesantnije vidjeti u kombinaciji s Đorđevićevim diskurzivnim intervencijama na temu klase i umjetničkog rada, poput teksta ‘Umetnost kao oblik religiozne svijesti’ iz 1975., na koji se Praznik poziva u svojoj studiji.

Kada je riječ o kolektivima, uočljiv je izostanak Exata 51 iz središnjeg segmenta izložbe, s obzirom na to da je riječ o umjetnicima koji su programatski postavljali pitanje umjetničkog rada u novom društvenom kontekstu, zagovarajući i morisovsku ideju dokidanja razlike između ‘takozvane čiste’ i ‘takozvane primijenjene’ umjetnosti, kako ih nazivaju u svom prvom Manifestu. No važnije je pohvaliti nekolicinu momenata koji jesu završili u izložbi, proširujući vrstu prezentirane građe i uspostavljajući produktivne konstelacije s uže shvaćenim vizualnoumjetničkim radovima.

To se ponajprije odnosi na dvije spomenute podcjeline, također prezentirane na prvom katu Muzeja. Kao primjer može poslužiti kondenzirana, ali u svojoj umjetničko-arhivskoj hibridnosti iznimno poticajna selekcija Jelene Vesić, koja oblikuje narativ o feminističkim intervencijama i jugoslavenskoj kulturi, umjetnosti i politici. Čine je eksperimentalni filmovi VUKICE Đilas, izbor iz arhiva radova SANJE IVEKOVIĆ, portreti žena autorice GORANKE MATIĆ, izloženi u okviru glasovite konferencije ‘Drug-ca žena’ u Beogradu 1978., zatim POP-MITIĆINA muralističko-tekstualna posveta albanskoj političarki DIDARI DUKADINI ĐORĐEVIĆ te, konačno, izbor iz arhiva jugoslavenske političke radnice i diplomatkyně OLJE DŽUVEROVIĆ. Upravo su potonji jedan od najfascinantnijih dijelova

Nakon pogleda u poticaje iz prošlosti, izložbu zaokružuje povratak u borbenu sadašnjost i niz umjetničkih praksi te šire shvaćenih inicijativa koje se bave posttranzicijskim pustošenjem i uništavanjem radničkih prava

Nebojša Šerić Šoba, ‘Tragedija’, 1999. (Foto: MSUM) (gore).
Goranka Matić, ‘Portreti žena’, 1978. (Foto: MSUM) (dolje)

ove iznimno sadržajne izložbe, jer riječ je o dokumentima, zapisima i antikolonijalnim publikacijama koje je Džuverović prikupljala kao jugoslavenska predstavica u nizu afričkih zemalja. Arhiv, za čije je uobličenje i kontekstualizaciju zaslužna njena nečakinja, kustosica LINA DŽUVEROVIĆ, govori o emancipatornim obzorima politike nesvrstanosti, ali i o nevidljivosti njenih protagonista, kako ističe selektorica.

Nakon pogleda u poticaje iz prošlosti, izložbu zaokružuje povratak u borbenu sadašnjost i niz umjetničkih praksi te šire shvaćenih inicijativa koje se bave posttranzicijskim pustošenjem i uništavanjem radničkih prava. Srećom, taj se finalni segment ne zatvara u autotematizaciju umjetničkog i kulturnog svijeta. U njemu se izdvaja linija radova posvećenih radničkoj klasi, u kojima se ukrštavaju pitanja ubilačke eksploatacije, krajnje egzistencijalne nesigurnosti i migrantskog iskustva, kao u radovima ‘Bosanci van! (Radnici bez granica)’ ANDREJE KULUNČIĆ, ‘Laka akumulacija kapitala’ HRISTINE IVANOSKE ili ‘Udarnika’ FILIPA JOVANOVSKE. Posebno je u tom smislu potresno nasilje na koje ukazuje instalacija ‘Ovdje (zrakom se širi otrov ali mi i dalje dišemo)’ DORUNTINE KASTRATI, sastavljena od skulptura – zazornih fragmenata tijela – i videa u kojem jedan od intervjuiranih građevinskih radnika iznosi bolan stav kako je bolje umrijeti nego izgubiti radnu sposobnost. Kao ganutljiv predah od sveprisutnog mljevenja ljudskih života može pak poslužiti dokumentarac ‘Filmski žurnal 80 – Metka, Meki’ članice kolektiva Obzorniška fronta NIKE AUTOR, posvećen njenoj baki, gastarbajterici koja govori o svojem dolasku u Njemačku krajem 60-ih godina, dok pokazuje toplu, brižnošću prožetu solidarnost prema mladoj obitelji iz Afganistana koju je primila u svoju kuću u naselju Affolterbach.

Rad u kojem se možda najjasnije preklapaju teme položaja umjetnica, radničkih prava i patrijarhata jest ‘Tražim posao’ riječke umjetnice MILJANE BABIĆ, koji zauzima čitavu jednu prostoriju. Riječ je o dokumentaciji istoimene jednoipolgodisnje

akcije, tijekom koje je Babić kontinuirano objavljivala oglas ‘Vizualna umjetnica hitno traži bilo kakav posao’, radeći usput iz nužde razne potplaćene, eksploatirajuće poslove. Pritom su i rad i potraga za radom potvrđivali zarobljenost radnica u predatorskom izrabljivanju njihovog podređenog položaja – Babić su se na telefon redom javljali muškarci s opskurnim ponudama za ‘vruće linije’, eskort, pornografsko poziranje i slične ‘angažmane’.

Na tragu uvrštavanja neumjetničke građe u postav, pohvalno je što je Bojana Piškur, kustosica tog segmenta umjetničkim radovima pridružila i artefakte inicijativa za poboljšanje položaja radnica i radnika u kulturi, poput platforme Za K.R.U.H., čiji su protestni transparenti, fotografije i drugi materijali prikazani u jednoj od prostorija. Takvi izbori labave pomalo sporan dojam koji ponajprije proizlazi iz konstrukcije moderne i suvremene umjetničke tradicije na kojoj ova izložba gradi svoju pripovijest, držeći se, kako sam napisao, razmjerno uskog segmenta života umjetnosti i kulture u socijalističkoj Jugoslaviji, kanoniziranog unutar današnje akademske produkcije i kulturnih institucija. Također, usprkos važnim feminističkim zagradama, ovakvim izložbama još uvijek nedostaje kritičkog komentara, ukazivanja na kontradikcije koje iz današnje perspektive vidimo u djelovanju tadašnjih umjetnika i kolektiva, poput Grupe OHO ili NSK-a. Tek će temeljito pretresanje ideologije naših kanoniziranih umjetničkih praksi ponuditi dublji uvid u ograničenja njihovih odgovora na pitanje društvene funkcije i vrednovanja umjetničkog rada. Ipak, izložba u MSUM-u daje vrlo iscrpan, dramaturški potentan i slojevit pregled načina na koji je rad kao koncept i problem artikuliran u jugoslavenskoj i postjugoslavenskoj umjetnosti, pozivajući nas da iz perspektive šireg vremenskog luka promišljamo transformaciju kulturnog i umjetničkog sustava danas. ■

Anton Pavlovič Čehov: *Višnjik* (r: Ivan Popovski, Zagrebačko kazalište mladih)

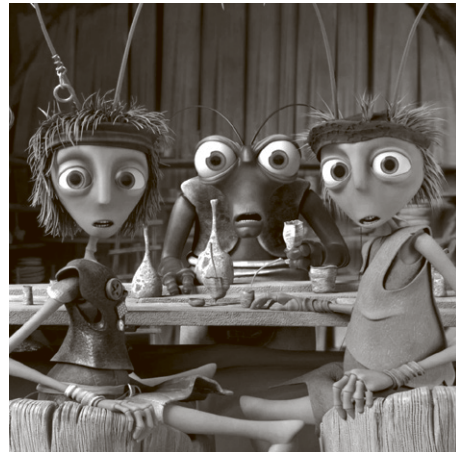
PIŠE Bojan Munjin

Savršeno uigran ZKM-ov ansambl u 'Višnjiku' koji je obilježio sezonu (Foto: ZKM)

Cvrčak i mravica (r: Luka Rukavina)

(2022.)

Film afirmira prihvaćanje različitosti

Vesela propast Zastrašujuće superioran prikaz današnjeg svijeta koji tako lakomisleno gleda u vlastito uništenje

Još od početka 20. vijeka Čehovljevi su komadi u pravilu predstavljani kao razlivene tragične melodrame, no tajna njegovog dramskog pisma krije se negdje ispod životne pozornice na kojoj njegovi junaci stoje. Na taj put u donje dijelove ljudske psihe, koja zapravo oblikuje ono što vidimo u životu, odlučio se makedonski redatelj IVAN POPOVSKI, postavljajući u Zagrebačkom kazalištu mladih Čehovljev najslavniji komad 'Višnjik'. Priča je poznata: nakon jurcanja po Evropi ruska aristokratska obitelj vraća se na svoje imanje negdje u provinciji. Njeni članovi za njega su doduše sentimentalno vezani, naročito za prekrasan višnjik, ali problem predstavlja činjenica da je obitelj u teškim dugovima. Višnjik bi trebalo prodati i na tom zemljištu napraviti apartmane za turiste pa isplatiti dugove ili čitavo imanje odlazi na bubanj. Takav prijedlog novokomponiranog lokalnog tajkuna obitelj s prezirom odbacuje, imanje se prodaje na dražbi, a članovi obitelji odlaze i rasipaju se kojekuda.

Dosad smo tu dramu gledali u raznim verzijama kao neku vrstu melankolične inventure junaka s kojima smo suosjećali: majka obitelji žali za Parizom i propuštenim ljubavima, njen brat lamentira o starim, dobrim vremenima, kćeri bi se trebale udati ali ne znaju za koga, a propali student se bez pokrića zanosi sjajnom budućnošću. Redatelj Popovski je, međutim, napravio ključni zaokret. Njegovi likovi nisu nimalo tužni nego poprilično veseli, neprestano se smiju i zavirljavaju bez obzira na to što sve odlazi kvragu, a oni tonu sve dublje. Ta njihova bezazlena indiferentnost prema svemu što se oko njih događa epohalna je promjena koja ovu predstavu čini vrijednom i danas krajnje aktualnom. Kao što je tu obitelj baš briga za imanje koje je njegovano stoljećima, tako današnjim ljudima puca prsluk kamo ide ovaj svijet. U ZKM-ovoj izvedbi simboličku vrijednost neke davne uzvišenosti predstavlja klavir i on zauzima polovinu ogromne pozornice obrubljene bijelim svilenim zastorima

koji lelujaju, poput ljudskog srca ispunjenog sladunjavim i bezvrijednim mislima. Na drugoj polovini, zakrčenoj ormarima, stolovima, čilimima i foteljama, guraju se junaci te predstave u čipkastim i uštirkanim odorama, koji neprestano nešto govore i kikoću se. To je ključni odnos snaga i u ovoj predstavi i u vremenu u kojem živimo. ZKM-ov ansambl od petnaestak protagonista, među kojima nije bilo slabog mjesta, sjajno je funkcionirao kao neka vrsta kolektivnog glumca koji savršeno uigrano pokazuje stanje duhova jednog vremena od prije sto godina koje nam se danas čini beskrajno blisko.

Usput, jedan od prvih koji je odlučio da neće režirati 'Višnjik' sa šmrcajem i uzdasima, očito naslućujući novo doba uživanja do posljednjeg daha, bio je PETER BROOK, kada ga je postavljao u Parizu 1981. Redatelj Popovski napravio je još radikalniji potez: na kraju kada radnici iznose namještaj s imanja, a članovi obitelji ga napuštaju uz veselu pratnju lokalnih muzikanata, nastupa jezoviti finale. Radnici klavir konopima dižu u zrak, a nekakav neartikulirani zvuk iz dubine pretvara se u nepodnošljivu grmljavinu. Iza prozirno andeoskog zastora pali se svjetlo koje se pretvara u ogromnu zasljepljujuću kuglu a klavir, kao neki crni demon svih naših zabluda, treskom pada i razbija se u pustoši pozornice.

Kraj predstave doima se i kao kraj svega. Odličan ZKM-ov 'Višnjik' ne samo da je obilježio čitavu sezonu, nego je i na zastrašujuće superioran način pokazao današnji svijet koji tako lakomisleno gleda u vlastito uništenje. ■

Ezopovo novo ruho

Prvi hrvatski dugometražni 3D animirani film uspješno slijedi diznijevske modele

USPRKOS zlatnim dosezima Zagrebačke škole crtanog filma, hrvatski su se animatori rijetko okušavali u dugometru. Tri puta MILAN BLAŽEKOVIĆ ('Čudesna šuma', 'Čarobnjakov šešir', 'Čudnovate zgrade šegrta Hlapića'), jednom JOŠKO MARUŠIĆ ('Duga') i jednom IGOR LEPCIN ('Inspektor Martin i banda puževa'). Deset godina nakon potonjeg (nezavišnog) ostvarenja, nastao je prvi hrvatski dugometražni 3D animirani film, a polučili su ga režiser i koscenarist LUKA RUKAVINA i mala zagrebačka filmska kuća Diedra. Riječ je o naslovu 'Cvrčak i mravica', slobodnoj adaptaciji klasične EZOPOVE basne 'Cvrčak i mrav(i)'.

Scenarij Luke Rukavine, dosad autora nekoliko ne baš zapaženih kratkih igranih filmova, i dramaturginje RONE ŽULJ kao ključnu novinu u odnosu na basnu uveo je rodno-spolnu i s njom povezanu erotsku dimenziju glavnih aktera i njihovih odnosa. Više nije riječ o mravu i cvrčku svedenima isključivo na svoje simboličke funkcije marljivog savjesnog radnika i lakomislenog pjevača/umjetnika koji ne brine o praktičnim stvarima i budućnosti, nego protagonisti bivaju individualizirani te poprimaju dobna i spolna obilježja, preciznije profesionalne karakteristike i mjesto u društvenoj hijerarhiji. Mrav tako dobiva ženski spol i mladu dob te postaje mravica Antoneta koja je netom diplomirala graditeljstvo, a uz to je i kći vrhovnog nadzornika mravinjaka, princeza predodređena za buduću maticu, dok je cvrčak mladi pjevač i gitarist Ket, glavna faca u bendu cvrčaka koji svira na ljetnom festivalu. Cvrčci kao vrsta, pa tako i Ket, ostali su posvećeni razbibrižnom ljetnom životu ne mareći za jesen i nesvjesni da zima uopće postoji, dok su mravi, također sukladno basni, predani redu, radu i disciplini, takoreći svi osim jednog, tj. jedne – Antonete. Ona kao ekstraordinarna pojedinica, rođena individualka mravlji život

vidi ne samo vrijednim nego i dosadnim, a na cvrčke, upoznavši ih, ne gleda s visoka kao ostali pripadnici njezine vrste, nego joj se baš dopadne njihova opuštenost i sklonost životnim radostima. Među mravima se doduše izdvaja i Antonetin nesuđeni ljubavni partner, najbolji student u generaciji i nepopravljivi egoist Antedor, ali kao negativac koji doslovno i preneseno kuću gradi na slabim temeljima i silom pokušava Antonetu prisvojiti za sebe, no ona je puno zainteresiranija za Keta. Osim ljubavnog zapleta narativ kao važne motive izdvaja prevladavanje kolektivističkih predrasuda o drugima, odnosno odbacivanje neke vrste praznovjerja te motiv skrivenog identiteta koji se iznenađujuće otkriva. Dakako, eksplicitna alegorija ljudskog svijeta potcrtava se potpunom antropomorfizacijom u zlatnoj tradiciji Disneyja, s inzistiranjem na ljupkosti i estetskoj privlačnosti onih likova koji takvi 'moraju' biti.

Redateljski, Luka Rukavina, kojem je supervizor bio iskusni KRISTIJAN MILIĆ (bez obzira na to što se ni on ranije nije okušao u režiranju animiranih filmova), glatko vodi priču, tehnički sve funkcionira manje-više besprijekorno te je ispit svladavanja 3D animacije dugog metra nesumnjivo uspješno položen. Kao i onaj društvene savjesnosti i edukativnosti, jer ipak radi se o filmu za djecu – afirmacija različitosti, pojedinačne i skupne, promoviranje razumijevanja drugih zajednica/kultura, odnosno drugog i drugačijeg naspram kašnjanja/isključivanja koje u ime strogog morala poučavala izvorna basna (cvrčak je morao biti kažnjen jer je ljenčario dok su mravi radili, stoga su morali biti nagrađeni) svakako su više nego dobrodošli.

Naravno, moglo bi se prigovarati zbog ultimativnog slijeđenja holivudskog modela, no u ovom trenutku kontekstualno je važnije odati priznanje periferiji za svladavanje visokih standarda centra, nego joj zamjerati odsustvo traganja za alternativnim rješenjima. ■

PREPORUKE: MUZIKA

SZA: SOS

(Top Dawg Entertainment/RCA)

DUGOOČEKIVANI drugi album američke R'n'B zvijezde SZA primjer je dugačkog, meandrirajućeg ostvarenja koje neprekidno izvlači eklektičnost. Unutar više od sat vremena trajanja i čak dvadeset tri pjesme, 'sos' ne pokušava zadržati koncentraciju slušatelja, već se oslanja na kreiranje maglovite atmosfere koja stvara savršenu podlogu za autoričin tok svijesti pun neriješenih romantičnih pitanja. Kao i većina suvremenih ostvarenja takvog usmjerenja, 'sos' briše granice između R'n'B-ja, hip-hopa i popa stvarajući

postžanrovsku mješavinu čije inzistiranje na ritmičnosti i teksturi predstavlja savršen materijal za streaming kao dominantni način konzumacije aktualne glazbe. Najveća snaga albuma je koherentnost unatoč raspršenosti stilova, tim više što reflektira sposobnost dobrog dijela pjesama da se istaknu i kao samostalni komadi. Dobar dio zasluga za to i pripada SZA-inom vokalu: svaki instrumental dočekan je nizom stilova koji kao da predstavljaju vremeplov kroz prošlost i sadašnjost R'n'B i pop vokalnih tradicija.

Little Simz:
No Thank You

(Forever Living Originals)

BRITANKA LITTLE SIMZ nije se dugo odmarala na lovorikama hvaljenog i brojnim nagradama ovjenčanog prethodnika 'Sometimes I Might Be Introvert' iz 2021. Kratak razmak između dvaju albuma ogleda se u činjenici da se Simz i stalni producent INFLO nisu previše odmakli od zvuka orkestralnog hip-hopa. Među-

tim, ovih deset pjesama pokazuju da za to vjerojatno nije ni bilo potrebe. Počevši od old school singla 'Gorilla' na kojem Simz još jednom demonstrira vještinu čistog, tehnički impresivnog repanja, 'No Thank You' konsolidira dojam prethodnika potvrđujući još jednom o kakvom se generacijskom talentu radi. Također, dok trendovi diktiraju sve kraće pjesme pogodne za reproduciranje i repliciranje u kratkim video formatima, Simz i Inflo stvaraju višeslojnu glazbu čija snaga dolazi od izražaja upravo kroz varijacije u aranžmanima i gustim tekstovima kojima nerijetko treba i (danas gotovo nezamislivih) sedam minuta da zaokruže svoju priču, kao što je to slučaj s predivnom 'Broken'. Za varijaciju stila ima vremena.

JID:
The Forever Story

(Dreamville/Interscope)

PROLOVICOM prošle godine JID je imao veliki hit, gostovanje na 'Enemy' Imagine Dragons. Takva razina pozornosti sigurno je pozitivna za još uvijek nadolazećeg repa iz Atlante, no istodobno ne daje najprecizniju sliku njegovog fantastičnog trećeg albuma 'The Forever Story' objavljenog prošle jeseni. Slično kao i KENDRICK LAMAR ili DENZEL CURRY nešto ranije, JID

je stvorio ambiciozni hip-hop album koji koristi niz vokalnih i instrumentalnih stilova kako bismo dobili osjećaj cjelovitog putovanja. Unutar sat vremena našlo se vremena za trap, jazz rap, boom bap i još koješta, često i unutar jedne pjesme. Glavni razlog zbog kojeg sve funkcionira je sam JID. Već je ranije pokazao da je riznica flowa, no ovdje svom arsenalu pridružuje i sasvim solidno pjevanje. Tematski gledano, on spaja opservacije iz adolescencije i sadašnjosti, ocrtavajući vlastitu svakodnevnicu kao i onu svoje zajednice. Istina, JID je lišen manijakalne energije i uvjerenja koje krase njegovog očiglednog uzora Lamara, ali je možda baš zbog toga tečniji i probavljiviji. Upotpunjen brojnim i vrlo raznolikim gostima, 'The Forever Story' je dokaz da Atlanta ima puno više toga za ponuditi od bezbrojnih klonova Migosa i LIL BABYJA, kako nas se često zna uvjeravati.

■ Karlo Rafaneli

Novinarka, producentica i dio tandema
platforme book&zvookLJUBICA LETINIĆ
Radimo na audiomonografiji
Francija Blaškovića**Book&zvook nedavno je objavio i 'Zagreb – alternativni vodič' poznate istraživačke novinark Jasne Babić. Tko su likovi njezinih priča?**

JASNINE priče sežu u najraniju povijest Zagreba i prate njegov društveni, ekonomski i politički razvoj do povratka spomenika bana JELAČIĆA na glavni trg. Mislim da su to ustvari ostaci njenog istraživanja o povijesti zagrebačkih vještica, koje ju je opsjedalo zadnjih desetak godina života. Zbog njih je pretraživala arhive i nalazila sudske spise i dokumente koje je, provlačeći ih kroz optiku strastvene istraživačice i vrsne spisateljice, pretvorila u niz krokija iz kojih izranjaju začudni i fascinantni likovi u čijim se sudbinama očitavaju povijesne mijene i poimanje morala. Žena kostobolnog Jurja koja je podvodila mlade prostitutke, razni prevaranti, zagrebački krvnik zvan Magistar, zavodnica Dorotea, prvi liječnik – Petar fizikus, pa prvi gradonačelnik, onovjek tajkun, jedna spretna poduzetnica, coprnica – svi su oni oživljeni vještom autorskom rukom i izranjaju pred nama kao u vrijeme kada su se noću iskradali po Gornjem gradu.

Te su priče pisane s namjerom da ih se sluša. Kako ste koncipirali izdanje?

Jasna mi je nedugo prije smrti povjerila audio CD s tim pričama u demo verziji, one su pisane za neuspjeli projekt sa ZET-om. Tada, u srpnju 2017., s tim nisam imala kamo, jer su sve moje emisije na Trećem programu HR-a za koji sam radila ukinute odlukom tadašnjeg radijskog vodstva koje je i danas ondje. Prema Jasni sam uvijek gajila duboko poštovanje, ali me proganjao osjećaj nemoći zbog zadatka koji ne mogu ispuniti. No već sam tada, u suradnji s LANOM DEBAN, počela kovati plan za bijeg. Godinu nakon Jasnine smrti napustila sam HRT, utemeljile smo book&zvook, prvu i, čini mi se, jedinu platformu za produkciju i distribuciju audio knjiga. Tako se Jasinim pričama ipak smiješio izlog. No čekala sam da naša biblioteka naraste, da Jasnine priče koje, s obzirom na

Foto: Tomislav Miletić/PIXSELL

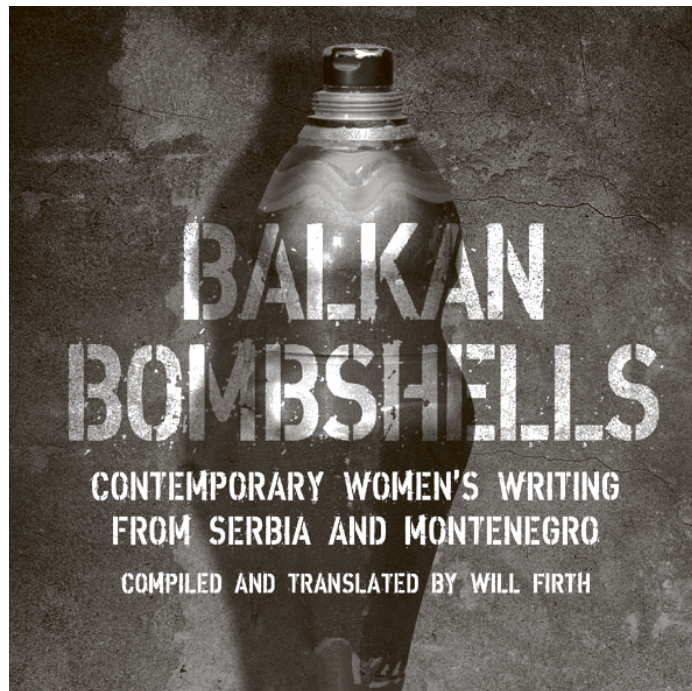
to da su i mišljene da ih se sluša i kao takve legitimno postaju originalno audio izdanje bez prethodno tiskane inačice, dođu u respektabilno okruženje. Imam nešto iskustva s mikrofonom i riješila sam da te priče sama pročitam, da se i simbolički povežem s njihovom autoricom, da zaokružim tu dirljivu priču. Jer Jasna nam, neočekivano i za nju neobično, pet godina nakon svoje smrti, dolazi u vrlo suvremenom formatu audio knjige.

Vaša produkcija već tri godine polako ali sigurno raste. Što pripremate?

Svakodnevno bilježimo nove registracije iz svih kutaka svijeta, ovog trenutka imamo više od 60 naslova i preko 200 sati književnosti za slušanje. Tu su klasici, naslovi za djecu, ponajbolje od suvremene domaće produkcije, imamo sve više prijevoda, neke publicističke hitove, kao i originalne audio knjige poput ove Jasnine ili audiomonografije FRANCIJA BLAŠKOVIĆA na kojoj radimo. Strepimo pomalo od knjige koju ćemo objaviti do kraja mjeseca – 'Sedme republike' našeg neprežaljenog prijatelja i novinara ANTE PERKOVIĆA. Tu kroniku o jugoslavenskom rocku audio medij čeka kao autentično svoju.

■ Ana Grbac

KVADRAT

Londoni Istros Books, specijaliziran za postjugoslavenske autor(ic)e, objavio je zbirku tekstova srpskih i crnogorskih spisateljica. Mnogima je, međutim, problematična naslovnica (bomba u obliku ženske figure), kao i naslov: 'Balkan Bombshells' ili po naški 'Balkanske bombe', skupa sa seksističkom konotacijom. Izdavač se pravda dobrim namjerama i ironijom.

■ B. P.

Foto: Istros Books

KULT URNI ŠTAB

gledajte
na YouTube
kanalu Vida

VIDA

kanal koji vidi ono što drugi
ne žele vidjeti

TV RAŠETANJE

Kraljica
bez pahuljica

PIŠE Boris Rašeta

*Je li Banija
otpisana ili nije
ne znamo, ali
Snježna kraljica, ta
'Hidrocentrala
u Suhom dolu', nije.
Unatoč tropskim
temperaturama na
dočeku Nove godi-
ne, milijunski sku-
po natjecanje
dopola je održa-
no, pa naprasno
prekinuto. Druga
slalomska utrka
morala je biti
otkazana*

Newsroom, N1,
3. siječnja, 16:00

U NEPUNE tri godine obnoviti šest kuća – dvije godišnje! – sramotan je rezultat nakon kojeg se čovjek samo može pitati je li tu riječ tek o nema-ru ili o opstrukciji, jer se čuju i takvi glasovi. Koliko god zvučali šokantno, nakon svega nisu sasvim neuvjerljivi. SREČKO MATIĆ otišao je u njemački gradić Bad Münstereifel, koji je prije 18 mjeseci pogodila ona strašna poplava u kojoj je stradalo nešto manje od dvije stotine ljudi. Matić ga je usporedio s Petrinjom. Ali avaj! 'Za razliku od Petrinje, Bad Münstereifel sad izgleda bolje nego ikada', rekao je reporter. 'Građani kažu da je obnova uljepšala njihov grad, a sad je postao još atraktivniji turistima iz susjednih zemalja.' Gradić živi od turizma, što je ubrzalo obnovu. Već par tjedana nakon poplave – koja je odnijela skoro 200 života i prouzročila štetu koja se mjerila u desecima milijardi eura – uklonjene su sve ruševine, kako se ljudi ne bi dodatno traumatizirali. Stanovnici nisu smješteni u kontejnere. 'Za vrijeme obnove bili su prebačeni u hotele, boravili su kod rodbine ili su kupili kućice, a vlast im je omogućila dostojanstven život', rekao je Matić, dodajući da je, čak i u Njemačkoj, bilo problema. 'Obnova je išla puno bolje nego što su ljudi strahovali, ali puno gore nego što su očekivali. No vlast se potrudila da obnove ono što im je najbitnije za funkcioniranje grada, a to je njegova ljepota i privlačenje turista. Nijemci su se odlučili na model u kojemu svatko obnavlja svoje. Država obnavlja svoju imovinu, a građani svoju, no u isto se vrijeme država obvezala na pomoć građanima. Ljudi su potaknuti na obnovu, a država će im to sve nadoknaditi', rekao je. Kod nas ne ide ni jedno ni drugo. Je li Banija stvarno otpisana ili se čekaju izbori?

Dnevnik, HRT,
5. siječnja, 12:00

JE li velika hrvatska regija otpisana ili nije, ne znamo, ali Snježna kraljica, ta 'Hidrocentrala u Suhom dolu' (BREŠANOVA komedija o promašenim socijalističkim investicijama), nije. Unatoč tropskim temperaturama na dočeku Nove godine, milijunski skupo natjecanje dopola je održano, pa naprasno prekinuto. Druga slalomska utrka morala je biti otkazana. Direktor tog natjecanja, VEDRAN PAVLEK, tražio je izgovore pa došao do sljedećeg: 'Prognoza je bila dosta točna, da će po noći doći jugozapadni vjetar i neće biti potpuno vedro. Svjesni smo da je 15 dana tu nevjerojatno vrijeme, to su rekordne temperature. Taj snijeg nije više takve kvalitete nakon što se baci sol, da smo noćas imali vedru noć, bilo bi perfektно. No nismo imali, došla je naoblaka i jugozapadni vjetar i staza nije izdržala. Poštujemo odluku FIS-a i gledamo dalje u budućnost', rekao je, a mi

Otkazana Snježna kraljica,
tužni spomenik megalomaniji
bivšeg gradonačelnika (Foto:
Jurica Galoić/PIXSELL)

se pitamo zašto se reporteri javne TV nisu zagledali u prošlost pa objavili obećanja gradonačelnika TOMAŠEVIĆA koji je iz oporbe, dok je još vladalo malo ledeno doba u odnosu na ove tužne trope, najavljivao ukidanje te nerentabilne investicije, tužnog spomenika megalomaniji neprežaljenog pokojnika.

HRT, 6. i 7. siječnja

HRVATSKA televizija ekstenzivno je popratila proslavu pravoslavnog Božića – ove je godine, čini se, bilo manje egzaltacija oko svih konfesionalnih svetkovina pa to treba pohvaliti, ali je nemoguće ne primijetiti da je pravoslavlja na ekranu sve više, a pravoslavaca u zemlji sve manje. Tako je i u Srbiji, a tako stvar stoji i s katolicima. Čovjek se ne može ne sjetiti onih dugih kolona ispred crkve u Margaretskoj ulici u Zagrebu 1989. i 1990. godine, i zla koje je potom došlo. Jednoga će se dana neki demograf, neki KOČOVIĆ ili Žerjavić našeg doba, prihvatiti posla pa izračunati demografski gubitak na prostoru Jugoslavije u zadnjih 30 godina. Dakle ne samo ratne žrtve, nego i izbjegle, nerođene itd. Na prostoru bivše države živjelo je 1991. čak 23.528,230 stanovnika; danas bi tu, bez rata – po logici stvari – moralo živjeti bar 25–26 milijuna ljudi, ali brojka je znatno manja.

Sve što mi pripada:
Pero Zubac,
YouTube

ZA ljubitelje klasike evo jedan divan TV uradak, koji možete pogledati na YouTubeu. Autor možda najveće ljubavne poeme ikada ispisane na srpskom, a možda i srodnim jezicima, 'Mostarskih kiša', PERO ZUBAC davne 2005. otvorio je dušu VERICI BATIĆ, a iz tog smo razgovora saznali mnogo stvari koje su nas obradovala pa ih, kak bi rekel PLENKI, prinosimo vašoj pozornosti. Zubac, rođen u Nevesinju 30. maja 1945.; školovao se u Širokom Brijegu, koji se tada zvao Lištica, i o tom je gradiću, odrastanju i školovanju u lokalnoj gimnaziji uvijek

govorio najljepše. Zubac sve naše kulture, vidi se iz razgovora, tretira jednakopravno, s punim poštovanjem, otmjeno i gospodski, nigdje ne naglašavajući ono što obično svi naglase – nacionalne, etničke, političke razlike. Zubac je ALEKSA Šantić naših dana; njega jednako vole i Srbi i Bošnjaci i Hrvati, što je dosta ozbiljno čudo. 'Mostarske kiše', koje je napisao sa samo 20 godina, prvi je put objavio 1965. u zagrebačkom Telegramu, a u ovoj je emisiji objasnio nastanak te čudesne ljubavne lirike koju može razumjeti svaka jugoslovenska i druga mladost – 'Kiše' su prevedene na desetke jezika. Takva pjesma mogla je nastati samo u godinama općeg spokojstva, mirnog ravnotoka života, u vremenu nade i ostvarivanja dječjačkih snova, vremenu nježnosti i blagosti svakodnevlja, a njena 'magija' je u jednostavnoj činjenici da se svatko mogao prepoznati u njoj. 'Biće da je ta pesma sačuvala nešto nevino i sveto što rana, neponovljiva mladost nosi u sebi', misli Zubac. Pjesma, svi znamo, počinje ovako: 'U Mostaru sam voleo neku Svetlanu / Jedne jeseni / jao kad bih znao sa kim sada spava / ne bi joj glava, ne bi joj glava / jao kad bih znao ko je sada ljubi / ne bi mu zubi, ne bi mu zubi'. Četiri zlatne djevojčice, Perine najranije ljubavi su Svetlana: MIRJANA ŠIMIĆ (Široki Brijeg pa Mostar), VERA STEINER (Osijek), LJILJANA NJANJA CANIĆ (Beograd), DRAGANA VAJDIĆ (Novi Sad). Ova posljednja majka je njegovih sinova VLADIMIRA i MILOŠA. 'Pjesmu sam jedne noći izravno kucao u pisaćoj stroju i iz njega odmah poslao u Zagreb ZVONIMIRU GOLOBU, prisjetio se Zubac. 'Ubrzo je objavljena u rubrici 'Nova imena'. Tu su predstavljali mlade autore, ali i afirmirane, a bio sam potpisan kao Perica Zubac. Međutim, to mi nije smetalo, važno je da je pjesma tiskana. Inače, nisam imao kopiju pjesme i da je kojim slučajem pošta pogriješila, nikada je ne bih mogao ponovno napisati.' To bi doista bila golema kulturna šteta. Srećom, pošta je dobro radila i 'Kiše' su tiskane pa odvele svoga autora, šarmantnog, lijepog čovjeka u čijem licu i brkovima ima nešto beskrajno francusko, u panteon iz kojega nikad neće izaći. ■

Vaši budući omiljeni bendovi
gostuju kod Nine Vioić
i Filipa Šovagovića

TELEVIDUJ KOD NINE

gledajte na
Youtube kanalu
televizije Vida

VIDA

kanal koji vidi ono što
drugi ne žele vidjeti